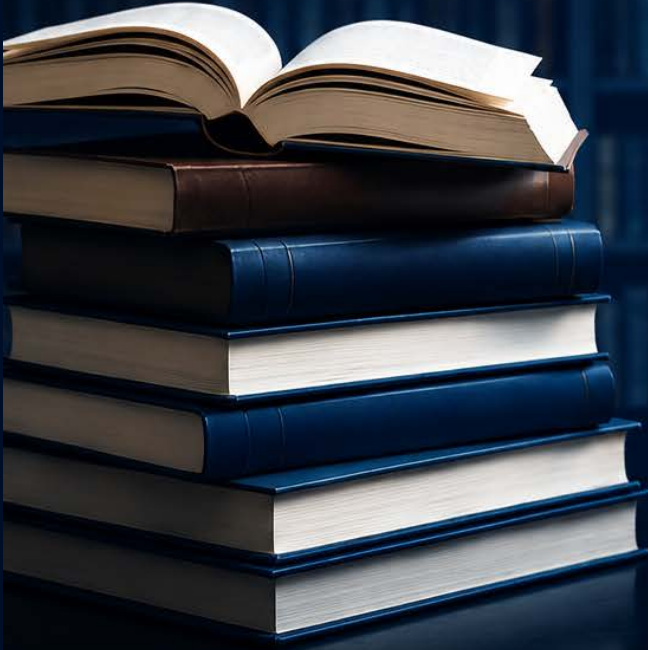

MUHASEBE ALANINDA
GÜNCEL KONULAR VE
AKADEMİK DEĞERLENDİRMELER

Editör: Prof. Dr. Adnan SEVİM

yaz
yayınları

**Muhasebe Alanında Güncel Konular ve
Akademik Değerlendirmeler**

Editör

Prof. Dr. Adnan SEVİM

yaz
yayınları

2026

**Muhasebe Alanında Güncel Konular ve
Akademik Değerlendirmeler**

Editör: Prof. Dr. Adnan SEVİM

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-5450-52-4

Ekim 2026 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Değerleme ve Raporlama.....	1
<i>Abdullah MUSAOĞLU</i>	
Banka Muhasebesinde Reeskont İşlemleri: Faiz ve Diğer Gelir -Giderlerin Dönemsel Muhasebeleştirilmesi	15
<i>Meliha ÇETİN</i>	
Muhasebede Etik İhlallerin Karar Alma Süreçlerine Etkisi.....	58
<i>Abdiaziz Hassan AHMED, Ahmet DİKEN</i>	
İç Denetim ve Kurumsal Risk Yönetimi Perspektifinden Transfer Fiyatlandırması.....	83
<i>Seda DOĞAN</i>	
Yapay Zeka Teknolojisinin İşletmelerin Kurumsal Risk Yönetimi Uygulamalarına Yansımaları: Gölge Yapay Zeka Riski Üzerine Teorik Bir İnceleme.....	103
<i>Özben YURTLU, Seçkin GÖNEN</i>	
Muhasebede Muhafazakarlık ve Sürdürülebilirlik Raporlaması Üzerine Bir Çalışma: BIST Metal Ürünleri	122
<i>Yusuf GÖR</i>	
İşletmelerde Net Sıfır Emisyon Hedeflerine Ulaşmada Yeşil Muhasebenin Rolü ve Finansal Tablolara Etkisi...142	
<i>Abdullah YILDIZ</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

DEĞERLEME VE RAPORLAMA

Abdullah MUSAOĞLU¹

1. GİRİŞ

Bir işletmenin ekonomik varlıkları, borçları ve kaynaklarının ticari işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde ortak ölçü birimi olarak para kullanılmaktadır. Varlıkların ve borçların ilk kez muhasebeleştirilmesinde ya da ilerleyen dönemlerde finansal tablolarda gösterilmesinde esas alınacak parasal değerin belirlenmesi işlemi, muhasebenin en kapsamlı alanlarından birisi olan değerlemenin konusudur. Değerleme kavramının özü, ilgili kalemlerin ilerleyen dönem finansal tablolarında raporlanmasına dayanak oluşturacak parasal tutarın saptanmasıdır. Bu işlemin temel amacı ise işletmenin mali durumunu ve buna bağlı faaliyet performansını gerçeğe uygun, objektif bir biçimde ortaya koymaktır. Değerleme işlemlerine ilişkin politikalarda gidilen değişiklikler, finansal raporlamada 'karşılaştırılabilirlik' ilkesini sektöre uğratarak tabloların dönemsel ve sektörel analiz değerini düşürmektedir. Karar vericilerin eksik ve güvenilir olmayan bilgilere dayanarak hareket etmesi; kıt kaynakların tahsisinde etkinsizliğe, ürün portföyüne yönelik kârlılık analizlerinde sapmalara ve hatalı ticari kararların alınmasına zemin hazırlar. Süregelen bu operasyonel ve stratejik hatalar dizisi, çalışma sermayesinin yok olmasıyla başlayıp işletmenin iflası veya cebri satışı ile sonuçlanabilecek bir kriz ortamına yol açma potansiyeli taşımaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte günümüzde işletmeler dünya çapında faaliyet göstermeye ve yayılmaya başlamıştır.

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0009-0002-9984-9444.

Bunun sonucunda da işletmeler arasındaki finansal bilgi transferinin geçerli ve güvenilir olması daha çok önem kazanmıştır. Finansal bilgilerin güvenilir ve geçerli olması ise muhasebe kayıt ve değerlendirme esaslarının doğru ve güvenilir olmasıyla yakından ilişkilidir. Nitekim değerlendirme, firmaların finansal durumlarına, faaliyetlerinin neticelerine etkide bulunmaktadır ve işletmenin kullandığı değerlendirme esası doğrultusunda değişik kâr rakamları elde edilebilmektedir. Bilindiği üzere varlık ve borçlara dair bilgiler, yararlanılan değerlendirme esasları doğrultusunda finansal tablolara yansımaktadır. Bu bağlamda finansal raporlamada yararlanılan değerlendirme esasları başta finansal tabloların kalitesini ve işletmenin finansal bilgi kullanıcılarını yakından ilgilendirmektedir.

Muhasebe alanındaki pek çok tartışma değerlendirme ve raporlama üzerinedir. Nitekim finansal raporlama hususundaki tartışmalar araştırmacıları doğrudan değerlendirme sorununa götürmektedir. 2005 yılının Kasım ayında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından “Finansal Muhasebe İçin Değerleme Esasları - İlk Kayıtlamada Değerleme” başlığı altında bir Tartışma Metni ortaya konmuştur. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ile Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu’nun (FASB) ortaklaşa kavramsal çerçeve geliştirmeye yönelik proje çalışmalarının bir kısmını da değerlendirme konusu oluşturmaktadır. Muhasebe alanında raporlama, değerlendirme ve bu ikisi arasındaki ilişki üzerine tartışmalar yürütülüyor olsa da literatürde konuya yeterince önem verilmediği görülmektedir. Finansal raporlamanın kalitesi, güvenilirliği, doğruluğu vs. üzerinde titizlikle araştırmalar yürütülürken finansal tabloların doğruluğu ve güvenilirliğini yakından ilgilendiren değerlendirme konusuna aynı düzeyde veya yeterince önem verilmediği gözlemlenmiştir.

Finansal tablolardaki sunulan bilgiler kullanılan değerlendirme esasına dayanmaktadır. Finansal raporlamada genellikle değerlendirme esaslarından tarihi maliyet kullanılmakla birlikte cari değer ve makul değer esasları da kullanılmaktadır. Ayrıca karma değerlemenin de kullanıldığına dikkat çekilmektedir. Bu bölümde, değerlendirme ve raporlama ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Ancak bu bağlantının tam olarak anlaşılabilmesi için, öncelikle değerlemenin amacının, öneminin ve temel esaslarının bilinmesi gerekir. Bu düşünceden hareketle, metinde önce söz konusu kavramsal temellere yer verilmiş, ardından değerlendirme ve raporlama arasındaki ilişkiye geçilmiştir. Her iki konu da kendi içinde oldukça geniş kapsamlı olduğu için, okuyucuyu detaylara boğmadan meselenin yalnızca ana hatlarıyla ele alınması yeterli görülmüştür.

2. DEĞERLEME TANIMI

Sözlük anlamı itibarıyla değer kavramı “bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör” olarak ifade edilmektedir. Buna karşılık muhasebe disiplini değer; Varlık ve kaynakların defterlere ilk kaydı ile ilerleyen raporlama dönemlerinde tablolarda sunulmasına baz teşkil eden parasal tutar, muhasebe perspektifinde değer kavramı olarak nitelendirilmektedir.

En basit şekilde değerlemenin tanımını yapmak gerekirse; işletmecilikte belirli amaçlar doğrultusunda bir maddenin belli ölçülere göre para birimi ile tanımlanmasıdır. Başka bir ifade ile değerlendirme, bir iktisadi unsurun belli tarihlerdeki değerinin para cinsi olarak belirtilmesidir.

Muhasebe açısından ise değerlendirme, envanter sonucunda belirlenen işletmeye dair varlık, kaynak ve borçların değerlerinin bir para cinsi ile ifade edilmesidir. Diğer bir deyişle muhasebe alanında, bir işletmenin aktif ve pasif hesaplarında yer edinen

iktisadi değerlerin belli bir tarihteki birim sayıları ile değerlerinin ölçüye vurulmasıdır. Türk Ticaret Kanunu ve muhasebe standartlarına göre yapılacak değerlemeler ticari bilanço ile alakalıdır.

Vergi Usul Kanunu'nun 258. maddesinde ise değerlendirme şu şekilde tanımlanmıştır: “Vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti.” Diğer bir yapılan tanıma göre ise; ticari faaliyet gösteren bir işletmenin aktifinde kayıtlı olan iktisadi değerlerin bilanço gününde farklı kriterler doğrultusunda parasal olarak ifade edilmesidir.

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KKG) tarafından yayımlanan yürürlükteki Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve’de geleneksel 'değerleme' kavramı yerine uluslararası standartlarla uyumlu olarak 'ölçüm' (measurement) terimi benimsenmiştir. Çerçeve'nin 6.1 no.lu paragrafında ölçüm konusu şu şekilde ifade edilmektedir: 'Finansal tablolara alınan unsurlar parasal tutar olarak ölçülür. Bu bir ölçüm esası seçilmesini gerektirir. Ölçüm esası, bir kalemin ölçülen tanımlanmış bir özelliğidir (örneğin; tarihi maliyet, gerçeğe uygun değer veya yerine getirme değeri).' Dolayısıyla muhasebe standartları perspektifinden değerlendirme (ölçüm); finansal tablolarda yer alan varlık, borç, özkaynak, gelir ve gider kalemlerinin bilançoda ve gelir tablosunda hangi parasal büyüklüklerle muhasebeleştirileceğinin ve raporlanacağının belirlenmesi sürecidir.

3. DEĞERLEMENİN AMACI VE ÖNEMİ

Değerlemenin amacı muhasebe teorisi ve vergi kanunlarına göre farklılık göstermektedir. İşletmenin belli bir tarihteki iktisadi ve mali durumunun gerçeğe en yakın şekilde hesap dönemi kar ve zararının tespiti için; işletmeye ait varlıkların envanteri çıkarılmakta, ardından envantere göre varlıkların

miktarı ve işletme borçları belirlenerek tek tek para birimiyle çarpılmak suretiyle değerlendirme işlemi gerçekleştirilmektedir.

Diğer taraftan işletme kârının belirlenmesinde değerlendirme süreci önemli rol oynamaktadır. Varlık ve yükümlülüklerin ölçümünde benimsenen değerlendirme yaklaşımlarının doğurduğu neticeler, esasen finansal raporlara aktarılmaktadır. Bu bağlamda, mali raporlama sürecinde esas alınan değerlendirme yöntemleri; işletmeyle ilişkili tüm çıkar grupları ile bilgi kullanıcılarını dolaylı ya da dolaysız yoldan tesir altında bırakmaktadır. Dolayısıyla finansal tablolara olan etkisi açısından değerlemenin; gerek ulusal ve sektörel düzeyde gerekse kurumsal ve bireysel işletmeler ölçeğinde sermaye tahsisinin belirlenmesinde belirleyici bir rol üstlendiği söylenebilir. Diğer taraftan değerlendirme, raporlamaya olan etkisinden ötürü bir işletmenin başarılı olup olmadığına dair yargıda bulunulmasında, yatırımcıların alacakları kâr payının belirlenmesinde ve ne kadar kurumlar vergisi ödeneceğinin tespitinde belirleyici olabileceği söylenebilir. Bu sebeptendir ki harici finansal raporlama bakımından değerlemenin; toplumsal menfaati gözeten ve kamu yönetimi önceliklerine meşruiyet kazandıran muhtelif gayelere katkı sunduğu söylenebilir. Bunun yanında sermayenin etkin dağıtımını, işletmeye dair finansal bilgilerin güvenilirliği ve doğruluğu, işletme yöneticilerinin gözetim ve denetimine katkı sağlayabilir.

Değerleme, işletmeye dair varlık ve borçların para cinsinden ifadesi olması sebebiyle ve finansal raporlara da yansımaları sebebiyle değerlemenin etik ilkelere riayet edilerek gerçekleştirilmesi, bilgi kullanıcılarının doğru bir şekilde bilgilendirilmesi önem arz etmektedir. Bu bakımdan değerlemenin bir amacı için de bilgi kullanıcılarının işletme hakkında doğru ve dürüst bilgiler elde ederek, yapacakları yatırım ve hareketleri gerçek bilgiler doğrultusunda yapmalarını sağlamaktır denebilir.

Finansal raporlama bakımından değerlemenin başka bir amacı ise; işletmeye dair varlık ve borçların parasal miktarının tespit edilerek finansal tablolara yansıtılmasıdır. İşletmelerin dönem karının ölçülmesi de değerlemenin başka bir amacıdır.

Çağımızda değerlendirme süreci; şirket tepe yönetimlerinin hâkimiyet kurması ve yetkinlik geliştirmesi icap eden analitik ve finansal bir kabiliyete dönüşmüştür. Nitekim bahse konu süreç, yalnızca belirli aralıklarla başvurulmuş bir uygulama olmaktan sıyrılarak, işletmelerin kaynak tahsisi kararlarında mutlak surette gözetilmesi gereken stratejik bir ön koşul niteliği kazanmıştır.

Varlıkların işletmelere sermaye olarak konulmasında da değerlendirme yaptırılması gerekmektedir. Bunun yanında işletme birleşmeleri, alım-satımı, hisse alımı gibi işlemlerde ise varlıklardan ziyade işletmenin bütün olarak değerine bakılmaktadır. Bunun yanı sıra gayrimenkul yatırım ortaklıkları; portföye varlık dâhil edilmesi, elden çıkarılması ya da kiralanması süreçlerinde değerlendirme yaptırmakta, bünyelerindeki taşınmazların tamamını yılda bir kez değerlemeye tabi tutmakta ve portföy tablolarını da bahse konu ekspertiz neticeleri doğrultusunda tanzim etmektedirler.

4. DEĞERLEME ESASLARI

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayımlanan ve 1 Ocak 2020 tarihinden itibaren yürürlükte olan Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, konuyu "değerleme" yerine "ölçüm" kavramı altında ele almaktadır. Çerçeve'nin Ölçüm başlıklı 6. Bölümünde ölçüm esasları iki ana gruba ayrılmaktadır: tarihi maliyet ve cari değer.

Tarihi maliyet, bir varlığın edinilmesi ya da bir borcun üstlenilmesi sırasında katlanılan işlem bedelini esas alır ve

sonraki dönemlerde bu tutar itfa, amortisman veya değer düşüklüğü yoluyla güncellenir.

Cari değer ise kendi içinde üç ölçüm esasını kapsar:

- Gerçeğe uygun değer: piyasa katılımcıları arasındaki olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek ya da bir borcun devrinde ödenecek fiyat.
- Kullanım değeri (varlıklar için) ve yerine getirme değeri (borçlar için): varlığın kullanımından ya da borcun ifasından beklenen nakit akışlarının bugünkü değeri.
- Cari maliyet: eşdeğer bir varlığın ölçüm tarihinde edinilmesinin maliyeti.

Literatürde ise daha kapsayıcı bir tasnife gidilerek; ikame maliyeti, net nakde dönüştürülebilir tutar ile varlıktan yoksun kalma kıymeti gibi ölçüm bazları da cari değer çatısı altında değerlendirilmektedir. Bu ölçüler Kavramsal Çerçeve'nin ölçüm esasları listesinde yer almamakla birlikte, belirli standartların uygulanmasında karşımıza çıkmaktadır; örneğin net gerçekleşebilir değer TMS 2 kapsamında stokların ölçümünde, kullanım değeri ise TMS 36 kapsamında değer düşüklüğü testinde esas alınmaktadır.

Terminoloji açısından önemli bir hususun altı çizilmelidir. Türkçe literatürde geçmişte kullanılan "makul değer" ifadesi ile güncel düzenlemelerdeki "gerçeğe uygun değer" ifadesi aynı kavramı (fair value) karşılamaktadır. KGK, standart metinlerinde terim birliğini sağlamak amacıyla "gerçeğe uygun değer" kullanımını benimsemiştir. Dolayısıyla bu iki ifadenin ayrı birer ölçüm esası olarak ele alınması doğru değildir.

Uygulamada işletmeler tek bir ölçüm esasına bağlı kalmamakta; varlık ve borçların niteliğine göre farklı esasları birlikte kullanmaktadır. Karma ölçüm (karma değerlendirme) olarak

adlandırılan bu yaklaşım, TMS/TFRS setinin de benimsediği yaklaşımdır.

5. FİNANSAL RAPORLAMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Finansal raporlar aracılığıyla, işletmenin ekonomik varlıkları ve yükümlülükleri üzerinde değişikliğe yol açan durumların etkileri ortaya konulmaktadır. Raporlanan kuruluşun finansal kaynaklarına ve üzerindeki hak taleplerine dair miktar ve nitelik bilgileri sunmak; o şirketin likidite durumunu, borç ödeme kapasitesini, ilave fon ihtiyacını ve bu fonları sağlama konusundaki başarı şansını değerlendirmeyi kolaylaştırır.

Bir işletmenin karı ve kar bileşenleri aracılığıyla tespit edilebilen finansal performansını şeffafça aktarmak, mali raporlamanın en temel işlevidir. Bu kapsamda hazırlanan finansal tablolar, bilgi kullanıcılarının ekonomik tercihlerini destekleyecek nitelikte olup; firmanın faaliyet performansı, finansal yapısı ve bu yapıda yaşanan değişimlere dair kapsamlı bilgiler sunmayı hedefler. Bunun temel nedeni, mali tabloların oluşturulma ve sunulma gerekçelerinin, genel itibarıyla finansal raporlamanın nihai hedefleriyle tam bir uyum içinde olmasıdır.

Mali tabloların oluşturulması, denetlenmesi ve nihayetinde şeffaf bir biçimde kamuya duyurulması şeklinde üç ana safhada gerçekleşen finansal raporlama işlemi, kurum içi kolektif bir çabayı ifade eder. Söz konusu evrelerin tamamında üst yönetim, yönetim kurulu, muhasebe servisi ve iç kontrol sisteminin yanı sıra tüm çalışanlar aktif rol üstlenmekte olup; her bir departman ve birey, raporlanan verilerin güvenilirliğini ve doğruluğunu temin etme noktasında ciddi sorumluluklar taşımaktadır.

6. DEĞERLEME VE RAPORLAMA İLİŞKİSİ

Teknoloji ve haberleşmede yaşanan gelişmelerle birlikte hızla küreselleşen dünyada işletme faaliyetleri de küresel bir boyuta ulaşmıştır. Durum böyle olunca işletmeler arasında finansal bilgi akışının güvenilir, yeterli ve dürüst olması oldukça önem kazanmıştır. Finansal bilgi akışının yeterli, güvenilir ve dürüst olması ise muhasebe kayıt ve değerlendirme esaslarının doğru ve güvenilir olmasıyla bağlantılıdır. Nitekim değerlendirme işletmelerin faaliyet sonuçları ve durumlarını etkileyerek hangi değerlendirme esasından yararlanıldığına göre farklı oranlarda kâr rakamları elde edilmektedir.

Öte yandan işletme bakımından en uygun değerlendirme esaslarından yararlanılması ve bu politikanın istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi; işletmeye yatırımda bulunmayı ve kaynak aktarımında bulunmayı planlayan gerek hâlihazırdaki gerekse muhtemel fon sağlayıcıları nezdinde itimada dayalı sağlıklı ilişkilerin kurulmasında yarar sağlayacaktır. İşletmenin faaliyetini sürdürdüğü yıllar içerisinde muhtelif değerlendirme ve muhasebeleştirme tercihlerini tatbik ederken kamusal şeffaflık esası doğrultusunda aktarmakla yükümlü olduğu verilerin yanı sıra, olumlu veya olumsuz gelişmeleri de zamanında, eksiksiz ve dürüstçe açıklamayı benimsemesi icap etmektedir. Böylece işletmenin dış çevresinin menfaati de gözetilmiş olacaktır.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS)'nın üzerinde durulması gereken özelliklerinden birisi varlık ve borçların makul değerlerinin finansal tablolarda açıkça belirtilmesi gereğidir. Bu sebeple finansal raporlama bakımından değerlendirme konusu oldukça önem taşımaktadır. Bu kapsamda Sermaye Piyasası Kurulu'nun (SPK) değerlendirme hizmetlerine ve finansal raporlamaya esas teşkil eden değerlendirme ilkelerine ilişkin düzenlemelerinde (III-62.1 sayılı Sermaye Piyasasında Değerleme Standartları Hakkında Tebliğ vb.) değerlendirme

faaliyetlerinin güvenilirliği ve uluslararası standartlara uyumu açıkça güvence altına alınmıştır.

Diğer taraftan işletme varlık ve kaynaklarının yanlış bir değerlendirme esasına göre değerlemesine gidilmesi durumunda ise finansal tablolardaki bilgiler güvenilir olmaktan uzaklaşacak ve finansal bilgi kullanıcılarının da işletmeyle ilgili yanlış bilgi edinmelerine yol açılacaktır. Oysaki Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun yayınladığı Finansal Raporlamanın Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ'de “mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara raporlayan işletmeye kaynak sağlama kararlarını verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamaktır” şeklinde açıklanmıştır. Dolayısıyla finansal tabloların söz edilen bu amaçtan uzaklaşması değerlemede yanlış esasların kullanımına sebebiyet verebilir.

Görüleceği üzere değerlendirme ve raporlama birbirini etkileyen muhasebenin önemli konularının başında gelmektedir. Bilhassa değerlendirme ölçümlerinin finansal tabloların kalitesine yansımından dolayı değerlendirme üzerinde dikkatle durulması gereken konulardandır.

7. SONUÇ

Finansal tablolar için varlık ve borçlara dair değerlendirme ölçümlerini yansıtan göstergeler denebilir. Bu sebeple finansal raporlamada yararlanılan değerlendirme esasları dolaylı veya doğrudan tüm finansal bilgi kullanıcılarını etkilemektedir. Finansal raporlama bakımından değerlemenin konusu, işletmenin varlık ve borçlarıdır. Amacı ise; işletme varlık ve borçlarının finansal tablolarda gösterilecek parasal miktarlarının belirlenmesi ve işletmenin dönem kârının hesaplanmasıdır. İşletme varlık ve borçlarının değerlemesi (ölçümü), finansal raporlama standartlarında benimsenen ölçüm esaslarına göre yapılmaktadır.

Yürürlükteki Kavramsal Çerçeve uyarınca başlıca ölçüm esasları tarihi maliyet ve cari değer olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Cari değer ise; gerçeğe uygun değer, kullanım değeri (borçlar için yerine getirme değeri) ve cari maliyet unsurlarını kapsamaktadır. Bu değerlendirme esaslarından biri veya birkaçının birlikte kullanılması mümkündür. Değerleme esaslarından birden fazlasının kullanımına karma değerlendirme esası denilmektedir ve sıklıkla kullanılan değerlendirme esaslarındandır.

Değerleme esaslarının seçimi finansal tablolardaki bilgilere yansıdığından dolayı hangi esasın seçildiği finansal raporlama güvenilirliği açısından önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla değerlendirme, finansal raporlama güvenilirliğinde önemli rol oynadığından işletmenin finansal çevrelerde saygın ve güvenilir bir imajının olması ve finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyacına onları yanıltmadan karşılık verilebilmesinde de etkili rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y. Ö. (2005). Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Hükümlerinin Türkiye Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi, 7(2), 65-89.
- Akdoğan, N. ve Aydın, H. (1987). *Muhasebe Teorileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Arı, M. (2007). *Finansal Raporlamaya Olan Güvenin Arttırılmasına Yönelik Yeni Yaklaşımlar*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, E. (2012). *Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS)'nın varlıkların değerlemesi hususunda getirdiği yenilikler: Serbest muhasebeci mali müşavirlerin bilgi düzeylerinin tespitine yönelik bir araştırma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Demir, Ş. (2012). *Türkiye muhasebe ve finansal raporlama standartları TMS-TFRS VUK değerlendirme yaklaşımı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Demirkıran, H. (2010). *Finansal Raporlamanın Güvenilirliğinin Sağlanmasında Bağımsız Denetimin Rolü: Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Doğan, S. (2014). *VUK Hükümlerine Göre Oluşturulan Mali Tabloların TFRS Hükümlerine Uyarlanması ve Analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Duman, H. ve Yücenurşen, M. (2017). TMS/TFRS ve VUK çerçevesinde değer, değerlendirme ve ölçüm. *Social Sciences Studies Journal*, 3(10), 1310-1325.

- FASB. (t.y.). *Summary of statement no. 157, fair value measurements*.
<https://www.fasb.org/summary/stsum157.shtml>
adresinden erişildi.
- Gözen, M. (2019). Şirket değerlemesine kuramsal açıdan genel bir bakış, 5(2), 198-216.
- Güçlü, F., Yıldırım, H. A. ve Yıldırım, Ç. Ö. (2002). *Şirketler muhasebesi*. Ankara: Detay Yayınları.
- Güngör, M. (2013). Değerleme kavramı ve ölçüleri. *Vergi Raporu*, (171), 7-26.
- ICAEW. (2006). *Measurement in financial reporting*.
<https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/technical/financial-reporting/information-for-better-markets/ifbm-reports/measurement-in-financial-reporting.ashx>
adresinden erişildi.
- Karabayır, M. E. (2012). *Uluslararası finansal raporlama standartları ve muhasebe kalitesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Saygılıoğlu, N. ve Göker, E. (1984). *Defterler ve dönem sonu işlemleri*. Ankara: Vergi Yayınları.
- Tokay, H., Deran, A. ve Aktaş, R. (2005). Uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarında gerçeğe uygun değer yaklaşımı ve muhasebe uygulamalarına etkisi. *XXIV. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu* içinde . Muğla: Muğla Üniversitesi Basımevi.
- Tunçez, H. A. (2019). Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ile Vergi Usul Kanunu (VUK) açısından değerlendirme ölçümlerinin karşılaştırılması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 208-214.

- Uluslan, H. (2007). Finansal raporlama açısından değerleme, 16(2), 525-544.
- Uluslan, H. (2008). Değerleme esasları ve finansal tabloların niteliksel özellikleri açısından incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 129-154.

BANKA MUHASEBESİNDE REESKONT İŞLEMLERİ: FAİZ VE DİĞER GELİR - GİDERLERİN DÖNEMSEL MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Meliha ÇETİN¹

1. GİRİŞ

Bankacılık sektörü, fon fazlası bulunan ekonomik birimlerden sağlanan kaynakların fon ihtiyacı bulunan kesimlere aktarılmasında temel bir aracılık işlevi üstlenmektedir. Bankalar bu işlevlerini yerine getirirken krediler, mevduat, para piyasası işlemleri ve çeşitli finansal araçlar aracılığıyla faiz geliri elde etmekte veya faiz maliyetine katlanmaktadır. Ancak bankacılık işlemlerinin önemli bir bölümünün belirli bir vadeye bağlı olması, söz konusu gelir ve giderlerin ortaya çıktığı dönem ile bunlara ilişkin tahsilat ve ödemelerin gerçekleştiği dönem arasında zaman farklılıklarının oluşmasına neden olmaktadır. Özellikle hesap dönemlerinin sonunda bu farklılık, bankanın finansal durumunun ve faaliyet sonuçlarının doğru biçimde belirlenmesi açısından önem kazanmaktadır.

Finansal tabloların yalnızca gerçekleşen nakit hareketlerine göre hazırlanması, bankanın ilgili hesap dönemindeki ekonomik faaliyetlerinin sonuçlarını tam olarak yansıtmayabilir. Bir krediden doğan faiz gelirinin henüz tahsil edilmemiş olması, raporlama tarihine kadar geçen süre içerisinde bankanın faiz geliri elde etmediği anlamına gelmediği gibi, vadeli bir mevduata ilişkin faizin henüz müşteriye ödenmemiş olması da

¹ Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi, Edirne Sosyal Bilimler MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, ORCID: 0000-0002-3493-0367.

bankanın söz konusu dönemde bir finansman maliyetine katlanmadığı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle gelir ve giderlerin tahsil veya ödeme tarihlerinden bağımsız olarak ekonomik açıdan ilgili oldukları hesap dönemleriyle ilişkilendirilmesi, dönemsellik esasına dayalı muhasebe sisteminin temel gerekliliklerinden birini oluşturmaktadır.

Reeskont işlemleri, bankacılık faaliyetlerinden kaynaklanan ve ekonomik etkileri birden fazla hesap dönemine yayılan gelir ve giderlerin dönemler itibarıyla doğru biçimde ayrıştırılmasında kullanılan önemli muhasebe araçlarından biridir. Özellikle faiz doğuran işlemlerde raporlama tarihine kadar oluşan ancak henüz tahsil veya ödeme aşamasına gelmemiş tutarların belirlenmesi, bankanın varlık ve yükümlülüklerinin yanı sıra faiz gelir ve giderlerinin ve dolayısıyla dönem kârının doğru biçimde raporlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle reeskont işlemlerinin yalnızca dönem sonunda gerçekleştirilen teknik kayıtlar olarak değil, finansal tabloların dönemsel doğruluğunu destekleyen muhasebe uygulamaları olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Banka muhasebesinde reeskont işlemlerinin doğru uygulanabilmesi, reeskont ile tahakkuk kavramları arasındaki ayrımın anlaşılmasını da gerekli kılmaktadır. Her iki kavram gelir ve giderlerin dönemlere dağıtılmasıyla ilişkili olmakla birlikte, işlemin hangi aşamada bulunduğu ve kullanılacak muhasebe hesapları bakımından farklılık göstermektedir. Bunun yanında finansal araçların muhasebeleştirilmesinde TFRS 9 kapsamında uygulanan etkin faiz yöntemi, klasik anlamdaki faiz reeskontuyla ilişkili olmakla birlikte ondan daha kapsamlı bir ölçüm yaklaşımı ortaya koymaktadır. Dolayısıyla banka muhasebesinde reeskont işlemlerinin hem Tekdüzen Hesap Planındaki hesapların işleyişi hem de finansal raporlama ilkeleriyle bağlantısı dikkate alınarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Bu bölümde öncelikle reeskont kavramı ve banka muhasebesindeki yeri açıklanarak reeskont ile tahakkuk arasındaki temel farklılıklar ortaya konulacaktır. Ardından bankanın faiz getiren faaliyetleri açısından faiz gelir reeskontları, fon sağlama faaliyetleri açısından ise faiz gider reeskontları incelenecektir. Reeskontun muhasebe kayıtlarına ve dönemler arasındaki gelir-gider dağılımına etkisi, kredi ve vadeli mevduat uygulamaları üzerinden gösterilecektir. Son olarak reeskont işlemlerinin TFRS 9 kapsamında etkin faiz yöntemiyle ilişkisi açıklanacak ve söz konusu işlemlerin bankanın bilançosu, gelir tablosu ve dönem kârı üzerindeki etkileri birlikte değerlendirilecektir.

2. REESKONT KAVRAMI VE BANKA MUHASEBESİNDEKİ YERİ

Bankacılık faaliyetlerinin temelinde fon fazlası bulunan ekonomik birimlerden sağlanan kaynakların fon ihtiyacı bulunan ekonomik birimlere aktarılması yer almaktadır. Bu aracılık fonksiyonu sonucunda bankalar bir taraftan kullandırdıkları krediler ve sahip oldukları diğer finansal varlıklar üzerinden faiz geliri elde ederken, diğer taraftan mevduat ve diğer finansman kaynakları nedeniyle faiz giderine katlanmaktadır. Bu nedenle faiz gelir ve giderlerinin doğru hesap dönemlerinde muhasebeleştirilmesi, bankaların finansal durumunun ve faaliyet sonuçlarının gerçeğe uygun biçimde ortaya konulması bakımından önem taşımaktadır.

Reeskont, bu çerçevede, vadesi gelecek hesap dönemlerine uzanan işlemlerden doğan gelir ve giderlerin raporlama tarihi itibarıyla ilgili oldukları döneme isabet eden bölümlerinin belirlenmesi ve muhasebeleştirilmesi işlevini yerine getirmektedir. Banka muhasebesinde reeskont işlemleri özellikle kredi faiz gelirleri, mevduat faiz giderleri, kullanılan kredilere

ilişkin faiz giderleri ve diğer faiz veya gelir-gider unsurları açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla reeskont işleminin temel amacı, gelir ve giderlerin yalnızca tahsil veya ödeme tarihleri esas alınarak muhasebeleştirilmesi yerine, ekonomik olarak oluştukları dönemlere dağıtılmasını sağlamaktır (Dinç & Kablan, 2020).

Bu nedenle banka muhasebesinde kullanılan reeskont kavramı ile etkin faiz yönteminin birbirinin eş anlamlısı olarak değerlendirilmemesi gerekir. Reeskont, gelir ve giderlerin ilgili hesap dönemlerine aktarılması bakımından dönemsel muhasebeleştirme işlevi taşırken; etkin faiz yöntemi finansal aracın itfa edilmiş maliyetinin hesaplanması ve ilgili dönem faiz gelir veya giderinin belirlenmesinde kullanılan bir ölçüm yöntemidir. Bununla birlikte iki kavram özellikle finansal araçlardan kaynaklanan faiz gelir ve giderlerinin dönemsel olarak belirlenmesi noktasında birbiriyle ilişkilidir. TFRS 9 sonrasında kredi faizlerinin tahakkuk ve reeskont işlemlerinin muhasebeleştirilmesindeki değişikliklerin literatürde ayrıca incelenmiş olması da bu ilişkinin önemini göstermektedir (Süner, 2020).

2.1. Reeskont İşleminin Muhasebe Mantiğı

Reeskont işleminin anlaşılabilmesi için bir bankacılık işleminde işlemin başlangıç tarihi, finansal raporlama tarihi ve vade tarihi arasındaki ilişkinin dikkate alınması gerekir. İşlemin başlangıç ve bitiş tarihleri aynı hesap dönemi içerisinde bulunuyorsa dönemler arasında bir ayrıştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmayabilir. Buna karşılık işlemin birden fazla hesap dönemini kapsaması durumunda, raporlama tarihine kadar oluşan gelir veya gider ile izleyen döneme ait gelir veya giderin birbirinden ayrılması gerekir.

Örneğin 1 Ekim tarihinde kullandırılan ve faizi izleyen yılın 31 Mart tarihinde tahsil edilecek bir kredinin faiz gelirinin

tamamının tahsilatın gerçekleştiği yılda gelir olarak kabul edilmesi, önceki yılın 1 Ekim - 31 Aralık döneminde ekonomik olarak oluşmuş faiz gelirinin göz ardı edilmesine neden olacaktır. Reeskont işlemi, söz konusu faiz gelirinin ilgili hesap dönemleri arasında ayrıştırılmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle reeskont, bankanın dönemsel faaliyet sonucunun belirlenmesine doğrudan etki eden bir muhasebe işlemidir (Dinç & Kablan, 2020).

Basitleştirilmiş bir faiz yapısında döneme ait faiz tutarı aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

$$\text{Döneme Ait Faiz Geliri} = \text{Anapara} \times \text{Faiz Oranı} \times \text{Süre}$$

Muhasebe açısından işlem iki taraflı etki meydana getirir:

Aktifte, tahakkuk etmiş fakat henüz tahsil edilmemiş faiz nedeniyle bir alacak niteliğindeki reeskont tutarı ortaya çıkar.

Gelir tablosunda, cari döneme ait faiz geliri muhasebeleştirilir.

Bu nedenle gelir reeskontunun temel muhasebe ilişkisi kavramsal olarak;

$$\text{Faiz Gelir Reeskontu} \leftrightarrow \text{Faiz Geliri}$$

2.2. Kredi Faiz Reeskontuna İlişkin Uygulama

Bir bankanın 1 Ekim tarihinde müşterisine 1.000.000₺ tutarında, yıllık %24 faiz oranlı ve altı ay vadeli bir kredi kullandırdığı kabul edilsin. Kredinin anaparası ile faizinin 31 Mart tarihinde tahsil edileceği varsaylsın. Ayrıca örneği temel reeskont mekanizmasını göstermek amacıyla sadeleştirmek için sözleşme faiz oranı ile etkin faiz oranının farklılaşmasına yol açabilecek ücret, komisyon, prim, iskonto veya işlem maliyetinin bulunmadığı varsaylsın.

Banka 31 Aralık tarihinde finansal tablolarını hazırladığında kredi henüz vadesini doldurmamıştır. Bununla birlikte 1

Ekim ile 31 Aralık arasındaki üç aylık dönemde kredi üzerinden faiz geliri oluşmuştur.

Cari hesap dönemine ilişkin faiz tutarı:

$$1.000.000 \times 0.24 \times \frac{3}{12} = 60.000\text{₺}$$

olarak hesaplanacaktır.

Toplam altı aylık faiz ise:

$$1.000.000 \times 0.24 \times \frac{6}{12} = 120.000\text{₺}$$

olacaktır.

Buna göre toplam 120.000₺ faiz gelirinin 60.000₺'si 1 Ekim - 31 Aralık dönemine, kalan 60.000₺'si ise 1 Ocak - 31 Mart dönemine aittir. Dolayısıyla 31 Aralık tarihinde yalnızca cari hesap dönemine ait 60.000₺'nin gelir olarak muhasebeleştirilmesi gerekir.

Bu işlem sonucunda bankanın henüz tahsil etmediği ancak cari dönemde ekonomik olarak oluşmuş faiz geliri finansal tablolara aktarılmaktadır. Böylece toplam faiz gelirinin vade tarihinde tek seferde gelir olarak kaydedilmesi yerine, faiz geliri ait olduğu hesap dönemlerine dağıtılmış olmaktadır.

Buradaki temel muhasebe ilişkisi:

Faiz Gelir Reeskontu (varlık) 60.000₺

Kredilerden Alınan Faizler (Gelir) 60.000₺

şeklinde ifade edilir.

2.2. Kredi Faiz Reeskontuna İlişkin Muhasebe Uygulaması

Bankaların kullandırdıkları kredilerden elde ettikleri faiz gelirlerinin tahsil tarihi ile bu gelirlerin ekonomik olarak oluştuğu dönem her zaman aynı olmayabilir. Özellikle kredi vadesinin

raporlama dönemini aşması durumunda, henüz tahsil edilmemiş olmakla birlikte cari döneme ait olan faiz gelirlerinin dönem sonunda belirlenmesi ve muhasebeleştirilmesi gerekir. Bankalarca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesinde bu amaçla 220 Kredi Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları - T.P. hesabı altında faiz tahakkukları ile faiz reeskontları birbirinden ayrılmıştır. Düzenlemeye göre tahakkuk dönemi henüz gelmemiş kredilerin dönem sonu itibarıyla ilgili döneme düşen faizleri 22001 Faiz Reeskontları hesabında izlenmektedir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2021).

Uygulama

Bir banka, 1 Ekim tarihinde ticari bir müşterisine 1.000.000₺ tutarında, yıllık %24 faiz oranlı ve altı ay vadeli bir kredi kullanırmıştır. Kredinin anaparası ve faizi 31 Mart tarihinde tahsil edilecektir. Banka 31 Aralık tarihinde dönem sonu finansal tablolarını hazırlamaktadır.

Örneğin temel reeskont mekanizmasını göstermesi amacıyla sözleşme faiz oranı ile etkin faiz oranının farklılaşmasına neden olacak herhangi bir ücret, komisyon, prim, iskonto veya işlem maliyetinin bulunmadığı varsayılmıştır.

Kredinin toplam vadesi altı ay olmakla birlikte 31 Aralık itibarıyla ilk üç aylık dönem tamamlanmıştır. Dolayısıyla bankanın henüz faiz tahsilatı yapmamış olması, 1 Ekim-31 Aralık döneminde faiz geliri oluşmadığı anlamına gelmemektedir. Dönemsellik ilkesi gereğince bu üç aylık süreye ilişkin faiz gelirinin cari hesap dönemine aktarılması gerekir.

31 Aralık itibarıyla cari döneme ait faiz tutarı:

$$1.000.000 \times 0.24 \times \frac{3}{12} = 60.000₺$$

Toplam altı aylık faiz ise:

$$1.000.000 \times 0.24 \times \frac{6}{12} = 120.000\text{₺}$$

Buna göre toplam 120.000₺ faiz gelirinin 60.000₺'sı 1 Ekim-31 Aralık dönemine, kalan 60.000₺'sı ise izleyen hesap döneminde 1 Ocak-31 Mart dönemine aittir. Bu nedenle 31 Aralık tarihinde cari döneme ait 60.000₺ faiz gelirinin reeskont yoluyla muhasebeleştirilmesi gerekir.

BDDK Tekdüzen Hesap Planı'na göre 22001 Faiz Reeskontları hesabı, dönem sonları itibarıyla tahakkuk dönemi henüz gelmemiş kredilerin ilgili döneme ait faiz reeskontlarının izlenmesinde kullanılmakta ve hesaplanan tutar bu hesaba borç, ilgili faiz geliri hesabına ise alacak kaydedilmektedir (BDDK, 2021).

Bu durumda 31 Aralık tarihli muhasebe kaydı şöyledir:

220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI. TP. 22001 Faiz Reeskontları	60.000	
514 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER- DEN ALINAN FAİZLER - T.P.		60.000

Muhasebe Kaydının Değerlendirilmesi

Yapılan kayıt sonucunda 22001 Faiz Reeskontları hesabının 60.000₺ borçlandırılması, bankanın raporlama tarihi itibarıyla kazanmış ancak henüz tahsil etmemiş olduğu faiz tutarının varlık hesaplarında gösterilmesini sağlamaktadır. Buna karşılık 514 Kısa Vadeli Diğer Kredilerden Alınan Faizler - T.P. hesabının 60.000₺ alacaklandırılması, aynı tutarın cari hesap döneminin faiz gelirleri arasına alınmasını sağlamaktadır.

Dolayısıyla işlem bankanın bilançosu ile gelir tablosunu eş zamanlı olarak etkilemektedir:

Varlıklar ↑ 60.000₺

Faiz Gelirleri ↑ 60.000₺

olmaktadır.

Teknik olarak daha açık ifade şudur:

Krediler hesabı (varlık) 60.000₺ artarken, faiz gelirleri de 60.000₺ artmaktadır.

Burada özellikle nakit hareketi gerçekleşmediğine dikkat edilmelidir. Banka 31 Aralık tarihinde müşteriden 60.000₺ tahsil etmemiştir. Bu nedenle Kasa, Bankalar veya müşterinin mevduat hesabını ilgilendiren herhangi bir nakit hareketi söz konusu değildir. Muhasebeleştirilen tutar, yalnızca cari dönemde kazanılmış fakat vadesi henüz gelmediği için tahsil edilmemiş faiz gelirini temsil etmektedir. Reeskont işleminin temel işlevi de nakit hareketinden bağımsız olarak faiz gelirinin ekonomik olarak ait olduğu hesap dönemine aktarılmasıdır.

Dolayısıyla bu uygulamadaki 31 Aralık tarihi itibarıyla faiz ödeme/tahakkuk dönemi henüz gelmediğinden, cari döneme ait 60.000₺'nin 22001 Faiz Reeskontları hesabında izlenmesi gerekir.

3. BANKA MUHASEBESİNDE TAHAKKUK VE REESKONT AYRIMI

Tahakkuk ve reeskont kavramları banka muhasebesinde birbirleriyle yakından ilişkili olmakla birlikte aynı muhasebe olayını ifade etmemektedir. Her iki uygulamada da temel amaç, faiz gelir veya giderlerinin ilgili oldukları hesap dönemlerine aktarılmasıdır. Bununla birlikte söz konusu tutarın vadesinin veya sözleşmede belirlenen tahakkuk döneminin gelip gelmemesi,

tahakkuk ile reeskont arasındaki temel ayrımı oluşturmaktadır. Bankalarca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı'nda da bu ayrım dikkate alınmış ve kredi faizlerinin tahakkuku ile reeskontu farklı alt hesaplarda izlenmiştir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2021).

BDDK hesap planında 220 Kredi Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları - T.P. hesabı altında 22000 Faiz Tahakkukları ve 22001 Faiz Reeskontları ayrı hesaplar olarak düzenlenmiştir. 22000 Faiz Tahakkukları hesabında, kredilerin dönem kârını ilgilendirdiği hâlde henüz tahsil edilmemiş faizleri izlenirken; 22001 Faiz Reeskontları hesabında tahakkuk dönemi henüz gelmemiş kredilerin dönem sonu itibarıyla ilgili döneme isabet eden faizleri izlenmektedir (BDDK, 2021).

Bu düzenleme, tahakkuk ile reeskont arasındaki ayrımın yalnızca terminolojik olmadığını, doğrudan muhasebe kayıt sistemine yansıyan bir farklılık olduğunu göstermektedir. Banka muhasebesi literatüründe de reeskont işlemleri, dönemsellik kavramı çerçevesinde özellikle dönem sonlarında gerçekleştirilmesi gereken işlemler arasında değerlendirilmektedir (Dinç & Kablan, 2020).

3.1. Faiz Tahakkuku

Faiz tahakkukunda, sözleşmede belirlenen faiz dönemi veya faiz ödeme tarihi gelmiş ve bankanın faiz üzerindeki hakkı doğmuş olmakla birlikte, faiz henüz tahsil edilmemiş olabilir. Böyle bir durumda söz konusu faiz artık gelecekteki bir döneme ilişkin hesaplamadan ibaret değildir; tahakkuk etmiş bir alacak niteliğindedir.

Başka bir ifadeyle tahakkukta; faiz hakkı doğmuştur ancak Tahsilat henüz gerçekleşmemiştir.

BDDK hesap planına göre bu nitelikteki kredi faizleri 220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI.

T.P. ve alt hesap olarak 22000 Faiz Tahakkukları hesabında izlenmektedir (BDDK, 2021).

3.2. Faiz Reeskontu

Reeskontta ise faiz tahakkuk dönemi henüz gelmemiştir. Bununla birlikte raporlama tarihi itibarıyla işlemin belirli bir bölümü cari hesap döneminde gerçekleşmiş olduğundan, bu döneme düşen faiz tutarının hesaplanarak finansal tablolara aktarılması gerekir.

Dolayısıyla reeskontta; Faiz tahakkuk dönemi henüz gelmemiştir, fakat faizin bir bölümü cari döneme aittir. Bu durumda 220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI. T.P. ve alt hesap olarak 22000 Faiz Tahakkukları hesabında izlenmektedir

Bu nedenle iki kavram arasındaki temel fark aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

Özellik	Faiz Tahakkuku	Faiz Reeskontu
Faiz dönemi /vadesi	Gelmiştir	Henüz gelmemiştir
Faiz hakkı	Tahakkuk etmiştir	Dönemsel olarak hesaplanmaktadır
Tahsilat	Henüz yapılmamış olabilir	Henüz yapılmamıştır
Amaç	Doğmuş faiz alacağını kaydetmek	Cari döneme düşen faizi ayırmak
Kullanılan hesap	220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI. T.P. 22000 Faiz Tahakkukları	220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI. T.P. 22001 Faiz Reeskontları

3.3.Tahakkuk ve Reeskont Ayrımına İlişkin Karşılaştırmalı Uygulama

Aradaki farkı aynı kredi üzerinden göstermek mümkündür. Bir bankanın müşterisine 1.000.000₺ tutarında, yıllık %24 faiz oranlı kredi kullandırdığı varsayalım.

Birinci durum: Faiz ödeme tarihi henüz gelmemiştir.

Kredi 1 Ekim tarihinde kullanılmış ve faiz ödeme tarihi 31 Mart olarak belirlenmiştir. Banka 31 Aralık tarihinde finansal tablolarını hazırlamaktadır.

31 Aralık itibarıyla faiz ödeme dönemi henüz gelmemiştir. Ancak üç aylık faiz cari hesap dönemine aittir:

$$1.000.000 \times 0.24 \times \frac{3}{12} = 60.000\text{₺}$$

Bu durumda reeskont söz konusudur.

Muhasebe kaydı:

220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI. T.P. 22001 Faiz Reeskontları	60.000	
514 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER- DEN ALINAN FAİZLER T.P.		60.000

Bu kayıtla 60.000₺'lik faiz henüz tahakkuk dönemi gelmemiş olmasına rağmen cari döneme ait olması nedeniyle gelir olarak finansal tablolara aktarılmaktadır. İşlemden herhangi bir nakit tahsilatı bulunmamaktadır.

İkinci durum: Faiz tahakkuk etmiş fakat tahsil edilmemiştir

Şimdi aynı kredinin sözleşmesinde 31 Aralık tarihinin faiz ödeme/tahakkuk tarihi olduğunu kabul edelim. Üç aylık faiz yine:

$$1.000.000 \times 0.24 \times \frac{3}{12} = 60.000\text{₺}$$

olacaktır.

Ancak bu defa durum farklıdır. 31 Aralık faiz tahakkuk tarihidir. Dolayısıyla bankanın 60.000₺ faiz alacağı tahakkuk etmiş, fakat müşteri tarafından henüz ödenmemiştir.

Bu durumda reeskont hesabı yerine 22000 Faiz Tahakkukları hesabı kullanılır:

220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI TP. 22000 Faiz Tahakkukları	60.000	
514 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER- DEN ALINAN FAİZLER T.P.		60.000

İki uygulamada da gelir tablosuna yansıtılan faiz geliri 60.000₺'dir. Ancak bu tutarın bilançoda hangi hesapta gösterileceği farklıdır. Birinci durumda faiz ödeme dönemi henüz gelmediğinden 22001 Faiz Reeskontları, ikinci durumda ise faiz tahakkuk etmiş fakat tahsil edilmemiş olduğundan 22000 Faiz Tahakkukları kullanılmaktadır (BDDK, 2021).

Dolayısıyla;

Tahakkuk dönemi henüz gelmemiş + Cari döneme ait faiz
= Reeskont

Buna karşılık

Tahakkuk dönemi gelmiş + Henüz tahsil edilmemiş faiz
= Faiz Tahakkuku

şeklinde bir ayırım yapılabilir.

3.4.Tahakkuk ve Reeskontun Finansal Tablolara Etkisi

Tahakkuk ve reeskont işlemlerinin her ikisi de faiz gelirinin ilgili hesap döneminde finansal tablolara yansıtılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle yukarıdaki iki örnekte de gelir tablosunda 60.000₺ faiz geliri yer almaktadır. Fark, söz konusu faiz gelirinin karşılığında bilançoda ortaya çıkan varlığın niteliğindedir.

Bu ayrımın TFRS 9 çerçevesinde değerlendirilmesinde ise ayrıca dikkatli olunması gerekir. TFRS 9, faiz gelirinin hesaplanmasında genel olarak etkin faiz yöntemini esas almakta ve faiz gelirinin finansal aracın muhasebeleştirilme ve ölçüm esaslarıyla birlikte değerlendirilmesini öngörmektedir (Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu [KGK], 2026). Dolayısıyla 22000 ve 22001 hesapları arasındaki ayrım bankacılık hesap planının kayıt ve izleme sistemine ilişkin iken, faiz gelirinin hangi tutarda finansal tablolara alınacağı meselesi finansal raporlama standartlarının ölçüm hükümleriyle birlikte değerlendirilmelidir.

Burada ayrıca önemli bir sonuç ortaya çıkmaktadır: reeskont bir tahsilat işlemi değildir; tahakkuk da mutlaka tahsilat anlamına gelmez. Her iki durumda da nakit hareketi daha sonra gerçekleşebilir. Bu nedenle banka muhasebesinde faiz gelirinin muhasebeleştirilmesi ile faiz gelirinin tahsil edilmesi birbirinden ayrı muhasebe olayları olarak ele alınmalıdır.

3.5.Reeskontun İzleyen Dönemde İptali ve Faizin Tahsil Edilmesi

Reeskont işlemi, raporlama tarihinde henüz tahakkuk dönemi gelmemiş olmakla birlikte cari döneme ait olan faiz gelirinin ilgili dönemin finansal tablolarına aktarılmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte dönem sonunda gerçekleştirilen reeskont kaydı, işlemin vadesine kadar aynı hesapta sürekli olarak

bırakılan nihai bir kayıt değildir. İzleyen hesap döneminde söz konusu reeskont tutarının yeniden değerlendirilmesi ve kullanılan muhasebe sistematığına bağlı olarak ters kayıtla kapatılması gerekir. Banka muhasebesi uygulamalarında dönem sonunda hesaplanan faiz reeskontunun izleyen dönemde ilgili faiz gelir hesabı borçlandırılarak ve faiz reeskont hesabı alacaklandırılarak iptal edildiği görülmektedir (İbiş et al., 2018). Reeskontun iptal edilmesinin temel nedeni, önceki hesap döneminde gelir olarak muhasebeleştirilen tutarın izleyen dönemin faiz geliri içerisinde yeniden yer almasını engellemektir. Başka bir ifadeyle reeskont iptali, önceki döneme ait faiz gelirinin yeni dönemin faaliyet sonucunu etkilemesini önleyen tamamlayıcı bir muhasebe işlemidir. Böylece faiz gelirinin her hesap dönemine yalnızca o döneme ait kısmı yansıtılmış olur.

Önceki uygulamada banka tarafından 1 Ekim tarihinde kullandırılan 1.000.000₺ tutarındaki, yıllık %24 faiz oranlı ve altı ay vadeli kredinin 31 Aralık tarihine kadar oluşan faiz geliri 60.000₺ olarak hesaplanmış ve aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmiştir.

220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI. TP. 22001 Faiz Reeskontları	60.000	
514 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER- DEN ALINAN FAİZLER - T.P.		60.000

BDDK hesap planında 22001 Faiz Reeskontları hesabı, tahakkuk dönemi henüz gelmemiş kredilerin dönem sonu itibarıyla ilgili döneme düşen faizlerinin izlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Hesaplanan reeskont tutarı bu hesaba borç, ilgili gelir hesabına alacak kaydedilmektedir (BDDK, 2021).

3.5.1. İzleyen Dönemde Reeskontun İptali

Yeni hesap döneminin başlangıcında önceki dönemde gerçekleştirilen reeskont kaydı ters çevrilir. Buna göre 60.000₺ tutarındaki reeskontun iptal kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır:

514 KISA VADELİ DİĞER KREDİLERDEN ALINAN FAİZLER - T.P.	60.000	
220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI. TP. 22001 Faiz Reeskontları		60.000

Bu kayıt, 31 Aralık tarihinde varlık hesabına alınmış olan 60.000₺ tutarındaki faiz reeskontunu kapatmaktadır. Aynı zamanda yeni dönemin gelir hesapları üzerinde önceki döneme ait reeskonttan kaynaklanan etkinin ortadan kaldırılmasını sağlamaktadır. Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayımlanan *Banka Muhasebesi: İlkeler ve Uygulamalar* adlı eserde de faiz geliri reeskontunun izleyen dönemde ilgili faiz geliri hesabının borçlandırılması ve reeskont hesabının alacaklandırılması suretiyle iptal edildiği gösterilmektedir (İbiş et al., 2018). Bu noktada reeskont iptalinin önceki dönem finansal tablolarını değiştiren bir işlem olmadığı özellikle vurgulanmalıdır. 31 Aralık tarihinde 60.000₺ faiz geliri önceki dönemin geliridir ve bu durum değişmemektedir. 1 Ocak tarihinde yapılan ters kayıt yeni hesap döneminin kayıtları içerisinde gerçekleştirilmekte ve reeskont hesabının yeni dönemde kapatılmasını sağlamaktadır.

3.5.2.Kredinin Vade Tarihinde Faizin Hesaplanması

Kredi 31 Mart tarihinde vadesini doldurduğunda altı aylık toplam faiz:

$$1.000.000 \times 0.24 \times \frac{6}{12} = 120.000\text{₺}$$

olarak hesaplanmaktadır.

Bu tutarın; 60.000₺ tutarındaki bölümü önceki hesap dönemine, 60.000₺'sı ise 1 Ocak – 31Mart arasındaki yeni hesap dönemine aittir.

Dolayısıyla ekonomik açıdan toplam faiz gelirinin dönemlere dağılımı şöyledir:

Hesap Dönemi	Faiz Geliri
1 Ekim - 31 Aralık	60.000₺
1 Ocak - 31 Mart	60.000₺
Toplam	120.000₺

Burada reeskont sisteminin temel işlevi daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Bankanın müşteriden 31 Mart tarihinde tahsil edeceği toplam faiz 120.000₺ olmasına rağmen, bu tutarın tamamı 31 Mart'ın içinde bulunduğu hesap döneminin geliri değildir. İlk 60.000₺ önceki dönemde ekonomik olarak oluşmuş ve reeskont yoluyla o dönemin gelirleri arasına alınmıştır.

3.5.3.Vade Tarihinde Tahakkuk ve Tahsilat

Kredinin 31 Mart tarihinde vadesinin gelmesiyle birlikte toplam faiz artık reeskont niteliğinde değildir. Bankanın sözleşmeden kaynaklanan faiz alacağı tahakkuk etmiş durumdadır. Bankalar Tekdüzen Hesap Planı'nda kredilerin dönem kârını ilgilendirdiği hâlde henüz tahsil edilmemiş faizlerinin 22000 Faiz Tahakkukları hesabında izleneceği belirtilmektedir (BDDK, 2021).

Müşterinin faizi vade tarihinde hemen ödemediğini varsayarsak toplam faiz için tahakkuk kaydı şöyle gösterilebilir:

31 Mart tarihli kayıt

220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAKKUK VE REESKONTLARI. TP. 22001 Faiz Reeskontları	120.000	
514 KISA VADELİ DİĞER KREDİLER- DEN ALINAN FAİZLER - T.P.		120.000

Burada ilk bakışta **“120.000₺’nin tamamını gelir yazarsak önceki dönemdeki 60.000₺’ni ikinci kez gelir yazmış olmuyor muyuz?”** sorusu ortaya çıkabilir.

Olmuyor. Çünkü 1 Ocak tarihinde yapılan reeskont iptal kaydında 514 hesabı 60.000₺ borçlandırılmıştı. Dolayısıyla yeni dönemin 514 hesabındaki net etki:

$$120.000 - 60.000 = 60.000₺$$

olmaktadır.

Başka bir ifadeyle yeni hesap döneminin faiz geliri gerçekten de yalnızca 60.000₺’dir.

Bu mekanizma reeskont iptal kaydının neden gerekli olduğunu da açık biçimde göstermektedir.

3.5.4. Faizin Tahsil Edilmesi

Müşterinin tahakkuk eden 120.000₺ faizi banka nezdindeki vadesiz hesabından ödediği varsayıldığında, faiz alacağının tahsil edilmesiyle 22000 Faiz Tahakkukları hesabı kapatılır.

300 TASARRUF MEVDUATI HESABI Müşterinin Mevduat Hesabı	120.000	
220 KREDİ FAİZ VE GELİR TAHAK- KUK VE REESKONTLARI. TP. 22000 Faiz Tahakkukları		120.000

Eğer faiz tahakkuk ettiği anda aynı zamanda tahsil ediliyorsa, tahakkuk ve tahsilatın uygulamada aynı işlem dizisi içerisinde gerçekleştirilmesi de mümkündür. Bununla birlikte öğretim açısından tahakkuk ile tahsilatın ayrı muhasebe olayları olarak gösterilmesi, iki kavram arasındaki farkın anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

3.5.5.Reeskont Döngüsünün Birlikte Değerlendirilmesi

Örneğin tamamı birlikte ele alındığında muhasebe süreci şu sonucu vermektedir:

Eğer faiz tahakkuk ettiği anda aynı zamanda tahsil ediliyorsa, tahakkuk ve tahsilatın uygulamada aynı işlem dizisi içerisinde gerçekleştirilmesi de mümkündür. Bununla birlikte öğretim açısından tahakkuk ile tahsilatın ayrı muhasebe olayları olarak gösterilmesi, iki kavram arasındaki farkın anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Örneğin tamamı birlikte ele alındığında muhasebe süreci şu sonucu vermektedir:

Tarih	İşlem	22001	22000	514'e Net Etki
31 Aralık	Reeskont	+60.000	-	+60.000
1 Ocak	Reeskont iptali	-60.000	-	-60.000
31 Mart	Faiz tahakkuku	-	+120.000	+120.000
31 Mart	Tahsilat	-	-120.000	-

Böylece yeni hesap dönemindeki net faiz geliri:

$$- 60.000 + 120.000 = 60.000\text{₺}$$

olarak gerçekleşmektedir.

İki hesap dönemi birlikte değerlendirildiğinde ise:

$$60.000 \text{ (Önceki Dönem)} + 60.000 \text{ (Yeni Dönem)} = 120.000\text{₺}$$

sonucuna ulaşılmaktadır.

Dolayısıyla reeskont ve reeskont iptali işlemleri bankanın toplam faiz gelirini artıran veya azaltan işlemler değildir. Bu işlemlerin temel fonksiyonu, toplam faiz gelirinin doğru hesap dönemleri arasında dağıtılmasını sağlamaktır. Reeskont, henüz tahakkuk dönemi gelmemiş olmakla birlikte cari dönemde oluşan faiz gelirini ilgili döneme taşırken; izleyen dönemde gerçekleştirilen iptal işlemi, aynı gelirin ikinci kez dönem gelirlerine alınmasını önlemektedir. Banka muhasebesi uygulamalarında reeskont ve iptal kayıtlarının birlikte değerlendirilmesinin temel nedeni de budur (İbiş et al., 2018).

4. BANKALARDA FAİZ GELİR REESKONTLARI

Bankaların faiz gelirleri yalnızca kullandırılan kredilerden oluşmamaktadır. Bankaların portföylerinde bulundurdıkları faiz getirili menkul değerler, ters repo işlemlerinden doğan alacaklar, zorunlu karşılıklar ve diğer faiz getirili finansal varlıklar da dönem içerisinde faiz geliri yaratabilmektedir. Bu gelirlerin tahsil veya vade tarihinin raporlama tarihinden sonraya rastlaması durumunda, cari hesap dönemine ait bölümünün belirlenmesi ve ilgili dönemin finansal sonuçlarına aktarılması gerekir. Bu nedenle faiz gelir reeskontlarının kapsamı, kredi faiz reeskontlarından daha geniş bir nitelik taşımaktadır (İbiş et al., 2018).

Bankalarca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı'nda kredi faizlerine ilişkin tahakkuk ve reeskontlar 220 Kredi Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları - T.P. hesabında izlenirken, kredi dışındaki bazı faiz ve gelir reeskontları için 222 Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları - T.P. hesabı öngörülmüştür. Söz konusu hesap; menkul değerler, zorunlu karşılıklar, faktoring alacakları ve diğer faiz ve gelir reeskontlarının döneme isabet eden bölümlerinin izlenmesinde kullanılmaktadır. Dönem kârını ilgilendirdiği hâlde henüz tahsil edilmemiş söz konusu gelirlerin ilgili bölümü 222 hesaba borç, ilgili gelir hesabına ise alacak kaydedilmektedir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2021).

Bu çerçevede faiz gelir reeskontlarının başlıca kaynakları; krediler, faiz getirili menkul değerler, ters repo işlemlerinden doğan alacaklar, zorunlu karşılıklar ve diğer faiz getirili finansal varlıklar şeklinde sınıflandırılabilir. Bankanın sahip olduğu finansal varlığın niteliği değişse de reeskont işleminin temel mantığı değişmemektedir. Raporlama tarihine kadar ekonomik olarak oluşmuş ancak henüz tahsil edilmemiş faiz gelirinin ilgili döneme aktarılması amaçlanmaktadır.

Menkul değerlerden kaynaklanan faiz gelirleri bu kapsamda özellikle önemlidir. Bankanın faiz getirili bir menkul değeri raporlama tarihinden önce edinmesi ve faiz veya kupon tahsilatının sonraki dönemde gerçekleşmesi durumunda, raporlama tarihine kadar oluşan faiz gelirin ilgili hesap dönemine aktarılması gerekir. Banka muhasebesine ilişkin akademik uygulamalarda da menkul değerlerin raporlama tarihindeki dönemsel getirisinin 222 Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları - T.P. hesabı ile ilgili menkul değer faiz geliri hesabı kullanılarak muhasebeleştirildiği görülmektedir (Özulucan & Deran, 2011).

Ters repo işlemlerinde de benzer bir dönemsel ayrıştırma söz konusudur. Ters repo işleminde bankanın geri satım taahhüdüyle aldığı menkul kıymetin alış bedeli ile geri satış bedeli arasındaki fark ekonomik açıdan bankanın getirisini oluşturmaktadır. İşlemin birden fazla raporlama dönemine yayılması hâlinde bu farkın ilgili döneme isabet eden bölümü için gelir reeskontu hesaplanmaktadır. Bankaların finansal raporlama uygulamalarında da ters repo işlemlerinin alış ve geri satış fiyatları arasındaki farkın döneme düşen kısmının gelir reeskontuna tabi tutulduğu görülmektedir

Dolayısıyla kredi dışındaki faiz gelir reeskontlarında genel muhasebe ilişkisi;

İlgili Faiz ve Gelir Reeskontu	BORÇ
İlgili Faiz Geliri	ALACAK

şeklinde ifade edilebilir. Reeskont hesabının borçlandırılması henüz tahsil edilmemiş fakat cari dönemde kazanılmış gelirin varlıklar içerisinde gösterilmesini, ilgili faiz geliri hesabının alacaklandırılması ise söz konusu tutarın cari dönem gelirlerine aktarılmasını sağlamaktadır.

4.1. Menkul Değer Faiz Gelirlerinde Reeskont

Menkul değerler açısından reeskont işleminin temel amacı, finansal varlığın sağladığı faiz gelirinin tahsil tarihinden bağımsız olarak ilgili olduğu hesap dönemlerine dağıtılmasıdır. Bu durum özellikle kupon ödemesi veya vadesi izleyen hesap döneminde gerçekleşen faiz getirili menkul değerlerde önem taşımaktadır.

Tekdüzen Hesap Planı'nda 222 Diğer Faiz ve Gelir Reeskontları - T.P. hesabının kapsamı içerisinde menkul değer faiz gelir reeskontları açıkça yer almaktadır (BDDK, 2021). Banka muhasebesi literatüründe de dönem sonu itibarıyla menkul değerlerden kazanılmış ancak henüz tahsil edilmemiş faiz gelirlerinin reeskont yoluyla dönem sonucuna aktarılması gerektiği belirtilmektedir (Özulucan & Deran, 2011).

Burada önemli olan nokta, menkul değer satın alınması ile faiz gelirinin elde edilmesinin farklı muhasebe olayları olmasıdır. Menkul değer satın alınması finansal varlığın bankanın aktifine alınmasını sağlarken, izleyen süreçte ortaya çıkan faiz getirisi bankanın ilgili dönemde elde ettiği geliri ifade etmektedir. Dolayısıyla menkul değer bilanço değeri ile bu varlıktan kaynaklanan dönemsel faiz gelirinin birbirinden ayrılması gerekir.

4.2. Menkul Değer Faiz Reeskontuna İlişkin Uygulama

Bir bankanın 1 Aralık tarihinde 500.000₺ nominal değerli, yıllık %18 faiz getirili bir borçlanma aracını portföyüne aldığı varsayalım. Faiz ödemesinin daha sonraki bir tarihte yapılacağı ve 31 Aralık itibarıyla herhangi bir faiz tahsilatının gerçekleşmediği kabul edilsin.

Örneğin yalnızca faiz reeskontunun işleyişini göstermek amacıyla, finansal aracın etkin faiz oranı ile nominal faiz oranının

farklılaşmasına yol açabilecek prim, iskonto veya işlem maliyetinin bulunmadığı varsayılmıştır.

31 Aralık itibarıyla bir aylık döneme ait faiz:

$$500.000 \times 0,18 \times \frac{1}{12} = 7.500\text{₺}$$

olarak hesaplanacaktır.

Bankanın 7.500₺'yi henüz tahsil etmemiş olması, bu tutarın aralık ayında ekonomik olarak oluşmuş bir faiz geliri olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bu nedenle 31 Aralık itibarıyla 7.500₺'nin faiz gelir reeskontu olarak muhasebeleştirilmesi gerekir.

Muhasebe kaydının temel yapısı şöyledir:

222 DİĞER FAİZ VE GELİR REESKONTLARI – T.P.	7.500	
580 MENKUL DEĞERLERDEN ALINAN FAİZLER – T.P.		7.500

Bu kayıtla bankanın henüz tahsil etmediği 7.500₺ faiz geliri varlık hesaplarında reeskont olarak gösterilirken, aynı tutar cari dönemin faiz gelirleri arasına alınmaktadır. Menkul değer faiz reeskontlarının ilgili faiz gelir hesabıyla karşılıklı çalıştırılmasına ilişkin benzer muhasebeleştirme banka muhasebesi literatüründe de kullanılmaktadır (Özulucan & Deran, 2011).

4.3. Faiz Gelir Reeskontlarının Birlikte Değerlendirilmesi

Kredi faiz reeskontları ile diğer finansal varlıklardan kaynaklanan faiz gelir reeskontları ekonomik amaç bakımından aynı temel ilkeye dayanmaktadır. Her iki durumda da bankanın

raporlama tarihine kadar elde ettiği fakat henüz tahsil etmediği faiz gelirinin ilgili hesap dönemine aktarılması söz konusudur. Bununla birlikte reeskontun izleneceği hesap, faiz gelirini meydana getiren finansal varlığın niteliğine göre değişmektedir.

Kredilerden kaynaklanan faiz reeskontlarının **220/221**, diğer bazı faiz ve gelir reeskontlarının ise **222/223** hesap gruplarında izlenmesi, Tekdüzen Hesap Planının faiz gelirlerini kaynaklarına göre ayırıştırmasına imkân vermektedir. Türk parası işlemler için 222, yabancı para işlemler için ise 223 hesap grubu kullanılması ayrıca reeskontların para cinsi bakımından da ayırıştırıldığını göstermektedir (BDDK, 2021).

Faiz gelir reeskontlarının doğru hesaplanması, yalnızca bilanço hesaplarının doğru gösterilmesi bakımından değil, bankanın dönemsel kârlılığının belirlenmesi bakımından da önemlidir. Reeskont yapılmaması hâlinde cari dönemde kazanılmış bir faiz gelirinin sonraki hesap dönemine aktarılması söz konusu olacak ve dönemler itibarıyla faiz gelirlerinin dağılımı bozulacaktır. Buna karşılık reeskont tutarının hatalı hesaplanması da hem ilgili varlık hesabını hem de dönem faiz gelirini doğrudan etkileyecektir. Bu nedenle faiz reeskontları bankaların dönem sonu muhasebe işlemlerinin önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır (İbiş et al., 2018).

Bu noktaya kadar ele alınan işlemler bankanın faiz geliri elde ettiği varlıklar üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak bankacılık faaliyetlerinde reeskont mekanizmasının diğer yüzünü, bankanın fon temin etmek amacıyla üstlendiği faiz yükümlülükleri oluşturmaktadır. Mevduat, kullanılan krediler ve diğer faiz taşıyan yabancı kaynaklar nedeniyle raporlama tarihine kadar oluşan ancak henüz ödenmemiş faizlerin ilgili döneme aktarılması faiz gider reeskontlarını ortaya çıkarmaktadır.

5. BANKALARDA FAİZ GİDER REESKONTLARI

Bankaların temel faaliyetlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları fonların önemli bir bölümü mevduat, kullanılan krediler, para piyasası işlemleri ve ihraç edilen borçlanma araçları gibi yabancı kaynaklardan sağlanmaktadır. Bu kaynakların kullanımı bankalar açısından belirli bir faiz maliyeti doğurmaktadır. Faiz ödemesinin raporlama tarihinden sonraki bir tarihte yapılacak olması, raporlama tarihine kadar ekonomik olarak oluşmuş faiz maliyetinin cari dönem gideri olma niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle ilgili dönemde oluşmuş ancak henüz ödenmemiş faiz giderlerinin dönem sonunda belirlenmesi ve finansal tablolara aktarılması gerekir (Arabacı, 2021; Şendoğdu, 2023).

Faiz gider reeskontları bu yönüyle faiz gelir reeskontlarının karşı tarafını oluşturmaktadır. Faiz gelir reeskontunda bankanın faiz getirili finansal varlıklarından kaynaklanan ve henüz tahsil edilmemiş gelirler söz konusu iken, faiz gider reeskontunda bankanın faiz taşıyan yükümlülüklerinden doğan ve henüz ödenmemiş giderler bulunmaktadır. Her iki işlem de dönemsellik esasına dayanmakla birlikte bilanço ve gelir tablosu üzerindeki etkileri farklı yönlerde ortaya çıkmaktadır.

Faiz gelir reeskontunda;

Varlık ↑ Faiz Geliri ↑

olurken, faiz gider reeskontunda;

Faiz Gideri ↑ Yükümlülük ↑

olmaktadır.

Dolayısıyla faiz gider reeskontu, bankanın henüz nakden ödemediği fakat cari hesap döneminde ekonomik olarak katlandığı faiz maliyetinin giderleştirilmesini ve buna karşılık

ilgili yükümlülüğün finansal tablolarda gösterilmesini sağlamaktadır.

5.1. Faiz Gider Reeskontlarının Muhasebeleştirilmesi

Bankalarca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı'nda Türk parası faiz ve gider reeskontları 360 Faiz ve Gider Reeskontları - T.P., yabancı para işlemlerden kaynaklanan faiz ve gider reeskontları ise 361 Faiz ve Gider Reeskontları - Y.P. hesaplarında izlenmektedir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2021).

360 Faiz ve Gider Reeskontları hesabının altında giderin kaynağına göre farklı alt hesaplar bulunmaktadır. Bunlar arasında mevduat faiz reeskontları, kullanılan kredi faiz reeskontları, para piyasası işlemlerinden doğan faiz reeskontları ve diğer faiz ve gider reeskontları yer almaktadır. Bu yapı, bankanın farklı finansman kaynaklarından doğan faiz maliyetlerinin ayrı ayrı izlenmesini mümkün kılmaktadır (BDDK, 2021).

Faiz gider reeskontunun genel muhasebe mantığı;

İlgili Faiz Gideri BORÇ

Faiz ve Gider Reeskontu ALACAK

şeklindedir.

İlgili faiz gider hesabının borçlandırılması cari dönemde oluşan finansman maliyetinin gelir tablosuna aktarılmasını, faiz ve gider reeskontu hesabının alacaklandırılması ise henüz ödenmemiş faiz tutarının yükümlülük olarak bilançoda gösterilmesini sağlamaktadır. Banka muhasebesi uygulamalarında da mevduat ve diğer faiz taşıyan kaynaklara ilişkin dönem sonu faiz giderlerinin bu temel muhasebe ilişkisi çerçevesinde kaydedildiği görülmektedir (İbiş et al., 2018; Şendoğdu, 2023).

5.2. Vadeli Mevduat Faiz Gider Reeskontu

Bankaların temel finansman kaynaklarından biri mevduattır. Özellikle vadeli mevduatta banka, müşteriden sağladığı fon karşılığında sözleşmede belirlenen faiz oranı üzerinden faiz ödeme yükümlülüğü üstlenmektedir. Mevduatın vadesinin bir sonraki hesap dönemine uzanması hâlinde, raporlama tarihine kadar geçen süreye ilişkin faiz maliyetinin cari hesap dönemine aktarılması gerekir.

Burada da ödeme tarihi ile giderin oluştuğu dönem birbirinden ayrılmalıdır. Faizin müşteriye vade sonunda ödenecek olması, bankanın raporlama tarihine kadar söz konusu kaynağı kullanmış olduğu ve buna bağlı bir finansman maliyetine katlandığı gerçeğini değiştirmemektedir. Bu nedenle dönem sonunda ilgili süreye düşen faiz gideri hesaplanarak reeskont işlemine tabi tutulur

Uygulama

Bir müşterinin 1 Aralık tarihinde bankada 600.000₺ tutarında, üç ay vadeli ve yıllık %30 faiz oranlı vadeli mevduat hesabı açtirdığı varsayılın. Mevduatın vadesi 28 Şubat tarihinde sona erecek ve faiz vade sonunda müşteriye ödenecektir.

Banka 31 Aralık tarihinde finansal tablolarını hazırlamaktadır.

Mevduatın toplam vadesi henüz sona ermediğinden müşteriye faiz ödemesi yapılmamıştır. Bununla birlikte banka 1 Aralık - 31 Aralık arasındaki dönemde müşterinin fonunu kullanmış ve bu döneme ilişkin faiz maliyetine ekonomik olarak katlanmıştır.

Basitleştirilmiş örnekte bir aylık faiz gideri:

$$600.000 \times 0,30 \times \frac{1}{12} = 15.000₺$$

olarak hesaplanmaktadır.

Buna göre 31 Aralık itibarıyla 15.000₺ faiz gider reeskontu ayrılması gerekir.

Muhasebe kaydının yapısı:

610 TÜRK PARASI MEVDUATA VERİLEN FAİZLER (Y.İ.Y.K.)	15.000	
360. FAİZ VE GİDER REESKONTLARI T.P.		15.000
36000 Mevduata Verilen Faizler - T.P.		

5.3. Muhasebe Kaydının Değerlendirilmesi

Yapılan kayıt sonucunda Mevduata Verilen Faizler - T.P. hesabının 15.000₺ borçlandırılması, bankanın aralık ayında katlandığı finansman maliyetinin cari dönemin giderleri arasına alınmasını sağlamaktadır.

Buna karşılık 36000 Mevduat Faiz Reeskontları hesabının 15.000₺ alacaklandırılması, banka tarafından henüz ödenmemiş olan faiz tutarının yükümlülük olarak finansal tablolarda gösterilmesini sağlamaktadır.

Dolayısıyla 31 Aralık tarihinde;

Faiz Giderleri ↑ 15.000₺

Yükümlülükler ↑ 15.000₺

olmaktadır.

Bunun doğal sonucu olarak diğer koşullar sabitken bankanın dönem kârı da 15.000₺ azalacaktır:

Faiz Giderleri ↑ ↔ Dönem Karı ↓

Bu karşılaştırma reeskontun ekonomik özünü ortaya koymaktadır. Gelir reeskontunda banka kazanmış fakat henüz tahsil etmemiştir; gider reeskontunda ise maliyete katlanmış fakat henüz ödeme yapmamıştır.

	Gelir Reeskontu	Gider Reeskontu
Bankanın konumu	Alacaklı	Borçlu
Nakit hareketi	Henüz yok	Henüz yok
Gelir/Gider	Gelir oluşmuştur	Gider oluşmuştur
Bilanço etkisi	Varlık artar	Yükümlülük artar
Gelir tablosu	Faiz geliri artar	Faiz gideri artar
Kâra etkisi	Artırıcı	Azaltıcı

5.4. Reeskontun İzleyen Dönemdeki Durumu

Faiz gider reeskontları da faiz gelir reeskontlarında olduğu gibi izleyen hesap döneminde sürekli olarak reeskont hesabında bırakılmaz. Önceki dönemde muhasebeleştirilen gider reeskontunun izleyen dönemde ters kayıtla kapatılması ve vade tarihinde toplam faiz giderinin ilgili hesaplarla ilişkilendirilmesi, faiz maliyetinin dönemler arasında doğru dağıtılmasını sağlamaktadır (İbiş et al., 2018).

Ancak önceki bölümde gelir reeskontunun iptalini ayrıntılı biçimde ele aldığımızdan aynı muhasebe mekanizmasını burada ikinci kez uzun bir örnekle tekrar etmeye gerek yoktur. Gider reeskontunda da temel mantık aynıdır: önceki dönemde giderleştirilen tutar izleyen dönemde yeniden gider yaratmamalıdır.

6. REESKONT İŞLEMLERİ İLE TFRS 9 KAPSAMINDAKİ ETKİN FAİZ YÖNTEMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Banka muhasebesinde reeskont işlemlerinin değerlendirilmesinde, dönem sonu faiz gelir ve giderlerinin hesaplanması ile TFRS 9 kapsamında uygulanan etkin faiz yönteminin birbirinden ayrılması önem taşımaktadır. Her iki yaklaşım da faiz gelir ve

giderlerinin ilgili oldukları dönemlere dağıtılmasıyla ilişkili olmakla birlikte, reeskont ile etkin faiz yöntemi aynı kavramı ifade etmemektedir.

Reeskont, en genel anlamıyla, raporlama tarihine kadar ekonomik olarak oluşmuş ancak henüz tahsil veya ödeme aşamasına gelmemiş faiz gelir ve giderlerinin ilgili hesap dönemine aktarılmasını sağlamaktadır. Etkin faiz yöntemi ise finansal varlık veya finansal yükümlülüğün itfa edilmiş maliyetinin hesaplanmasında ve faiz gelir veya giderinin ilgili dönemlere dağıtılmasında kullanılan bir ölçüm yöntemidir. IFRS Yorumlama Komitesi de etkin faiz yöntemini, itfa edilmiş maliyetin hesaplanması ve faiz gelirinin ilgili dönemlere dağıtılması amacıyla kullanılan bir ölçüm tekniği olarak açıklamaktadır (IFRS Interpretations Committee, 2018).

TFRS 9'un 5.4.1 paragrafına göre faiz geliri, kural olarak etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanmaktadır. Bu yöntemde etkin faiz oranı finansal varlığın brüt defter değerine uygulanmakta; kredi değer düşüklüğüne uğramış belirli finansal varlıklarda ise Standartta öngörülen özel hükümler geçerli olmaktadır (Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu [KKGK], 2026, para. 5.4.1).

6.1. Etkin Faiz Oranının Anlamı

Etkin faiz oranı, yalnızca sözleşmede yazılı nominal faiz oranından hareket eden bir oran değildir. Finansal aracın beklenen ömrü boyunca gerçekleşmesi beklenen gelecekteki nakit ödeme veya tahsilatlarını finansal varlığın brüt defter değerine ya da finansal yükümlülüğün itfa edilmiş maliyetine tam olarak indirgeyen oranı ifade etmektedir. Bu nedenle finansal aracın etkin faiz oranının belirlenmesinde sözleşmeye bağlı nakit akışlarının yanında, etkin faiz oranının ayrılmaz bir parçası niteliğindeki belirli ücretler, işlem maliyetleri, primler ve iskontolar da dikkate alınmaktadır (IFRS Foundation, 2022)

Bu nokta, önceki bölümlerde kullandığımız basitleştirilmiş kredi ve mevduat örneklerinin neden ayrıca açıklanması gerektiğini göstermektedir. Örneğin 1.000.000₺ tutarındaki kredi uygulamamızda faiz;

$$1.000.000 \times 0,18 \times \frac{13}{12} = 60.000₺$$

olarak hesaplanmıştı.

Bu hesaplamada krediye ilişkin ayrıca bir tahsis ücreti, prim, iskonto veya etkin faiz oranını değiştirecek işlem maliyetinin bulunmadığı varsayılmıştı. Dolayısıyla örneğin amacı etkin faiz oranının ayrıntılı hesaplanması değil, reeskontun dönem ayırıcı işlevinin gösterilmesiydi.

Gerçek bankacılık işlemlerinde ise sözleşmedeki faiz oranı ile finansal aracın etkin faiz oranı her zaman aynı olmayabilir. Örneğin kredinin oluşturulmasıyla doğrudan ilişkili ve etkin faiz oranının ayrılmaz parçası niteliğindeki bir ücretin bulunması hâlinde, söz konusu tutarın niteliğine göre faiz gelirin hesaplanmasında dikkate alınması gerekebilir. TFRS 9, etkin faiz oranının ayrılmaz parçası olan ücretler ile böyle bir niteliği bulunmayan hizmet ücretlerini birbirinden ayırmaktadır (IFRS Foundation, 2022).

Bu nedenle banka muhasebesinde;

Bu hesaplamada krediye ilişkin ayrıca bir tahsis ücreti, prim, iskonto veya etkin faiz oranını değiştirecek işlem maliyetinin bulunmadığı varsayılmıştı. Dolayısıyla örneğin amacı etkin faiz oranının ayrıntılı hesaplanması değil, reeskontun dönem ayırıcı işlevinin gösterilmesiydi.

Gerçek bankacılık işlemlerinde ise sözleşmedeki faiz oranı ile finansal aracın etkin faiz oranı her zaman aynı olmayabilir. Örneğin kredinin oluşturulmasıyla doğrudan ilişkili ve etkin faiz oranının ayrılmaz parçası niteliğindeki bir ücretin bulunması hâlinde, söz konusu tutarın niteliğine göre faiz

gelirinin hesaplanmasında dikkate alınması gerekebilir. TFRS 9, etkin faiz oranının ayrılmaz parçası olan ücretler ile böyle bir niteliği bulunmayan hizmet ücretlerini birbirinden ayırmaktadır (IFRS Foundation, 2022).

Bu nedenle banka muhasebesinde;

Nominal Faiz Oranı $\neq$ Her durumda Etkin Faiz Oranı

olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

6.2. Reeskont ile Etkin Faiz Yönteminin Farkı

Reeskont ile etkin faiz yöntemi arasındaki ayrım özellikle öğretim açısından önemlidir. Reeskontta temel soru:

“Raporlama tarihine kadar oluşmuş faiz gelir veya giderinin ne kadarı bu hesap dönemine aittir?”

şeklindedir.

Etkin faiz yönteminde ise sorun daha geniştir:

“Finansal aracın ekonomik getirisi veya maliyeti, aracın beklenen ömrü boyunca dönemlere hangi oran ve tutarlar üzerinden dağıtılmalıdır?”

Bu nedenle etkin faiz yöntemi yalnızca dönem sonunda gerçekleştirilen bir kapanış işlemi olarak değerlendirilmemelidir. Yöntem, finansal aracın itfa edilmiş maliyetinin belirlenmesi ve faiz gelir veya giderinin aracın ömrü boyunca sistematik biçimde hesaplanmasıyla ilgilidir. TFRS 9 kapsamında etkin faiz yöntemiyle hesaplanan faiz geliri de finansal aracın sınıflandırılması ve ölçüm esaslarıyla bağlantılıdır (KGK, 2026; IFRS Interpretations Committee, 2018)

Aralarındaki temel farklılıklar şöyle özetlenebilir:

Karşılaştırma	Reeskont	Etkin Faiz Yöntemi
---------------	----------	--------------------

Temel amaç	Gelir/giderin ilgili döneme aktarılması	Finansal aracın ekonomik getiri veya maliyetinin dönemlere dağıtılması
Odak noktası	Raporlama tarihi	Finansal aracın ömrü
Temel soru	Bu döneme ne kadar faiz aittir?	Finansal aracın gerçek dönemsel getirisi /maliyeti nedir?
Nominal faiz	Basit örneklerde kullanılabilir	Her zaman yeterli olmayabilir
Ücret, prim, iskonto ve işlem maliyetleri	Basit reeskont örneğinde ayrıca ele alınmayabilir	Niteliklerine göre etkin faiz oranının hesaplanmasına dahil edilebilir
TFRS 9 ile ilişki	Dönemsellik ve dönem sonu muhasebeleştirme açısından bağlantılıdır	Finansal araçların ölçümünün doğrudan bir unsurudur

Bu ayırım nedeniyle, bankacılık uygulamalarında kullanılan **“faiz reeskontu”** kavramının TFRS 9'daki **“etkin faiz yöntemi”** ile eş anlamlı kullanılması doğru değildir. Reeskont dönemsel gelir ve gider ayırımını sağlayan muhasebe işlemini ifade ederken, etkin faiz yöntemi finansal aracın ekonomik getiri veya maliyetinin ölçülmesine ilişkin daha kapsamlı bir yöntemdir.

6.3.Kitaptaki Uygulamaların TFRS 9 Açısından Değerlendirilmesi

Bu bölümde kullanılan kredi ve vadeli mevduat örnekleri, öğrencinin reeskont mekanizmasını açık biçimde görebilmesi amacıyla sadeleştirilmiştir. Bu nedenle kredi ve mevduat işlemlerinde nominal faiz oranı ile etkin faiz oranının aynı olduğu; etkin faiz oranını değiştirecek nitelikte ücret, komisyon, prim, iskonto veya işlem maliyetinin bulunmadığı varsayılmıştır.

Bu varsayım önemlidir. Çünkü örneğin bir kredi işleminde etkin faiz oranının ayrılmaz parçası niteliğindeki ücret ve işlem maliyetlerinin bulunması hâlinde, yalnızca;

$$\text{Anapara} \times \text{Nominal Faiz Oranı} \times \text{Süre}$$

formülünden hareket edilmesi finansal aracın TFRS 9 kapsamında hesaplanması gereken dönemsel faiz gelirini her durumda doğru biçimde yansıtmayabilir. TFRS 9'un etkin faiz yaklaşımı, finansal aracın ilgili nakit akışlarını ve etkin faiz oranının bir parçasını oluşturan diğer unsurları dikkate alan daha kapsamlı bir ölçüm esasına dayanmaktadır (KGK, 2026).

Dolayısıyla önceki örneklerde kullanılan basit faiz hesaplaması yanlış bir yöntem değildir, fakat belirli varsayımlar altında hazırlanmış öğretici bir modeldir. Bu ayrımın belirtilmesi, öğrencinin banka muhasebesindeki klasik reeskont uygulaması ile finansal raporlama standartlarındaki etkin faiz yaklaşımını birbirine karıştırmamasını önlemektedir.

7. REESKONT İŞLEMLERİNİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ

Reeskont işlemlerinin banka finansal tabloları üzerindeki etkisi, gelir reeskontu ile gider reeskontunun birlikte değerlendirilmesiyle daha açık biçimde görülebilmektedir. Reeskont işlemi nakit hareketi yaratmamasına rağmen bankanın bilançosunu ve gelir tablosunu aynı anda etkileyebilmektedir.

Kredi örneğinde banka, 31 Aralık itibarıyla henüz tahsil etmediği 60.000₺ faiz gelirini ilgili hesap dönemine aktarmıştır. Bu işlem sonucunda faiz reeskontunun kaydedildiği varlık hesabı artarken aynı zamanda bankanın faiz geliri de 60.000₺ artmıştır. Dolayısıyla diğer koşullar sabitken dönem kârı üzerinde artırıcı bir etki ortaya çıkmıştır.

Vadeli mevduat örneğinde ise bunun tersi gerçekleşmiştir. Bankanın müşteriye henüz ödemediği 15.000₺ faiz, raporlama tarihine kadar ekonomik olarak oluşmuş bir finansman maliyeti olduğundan gider reeskontuna tabi tutulmuştur. Böylece

bankanın faiz gideri ve buna bağlı yükümlülüğü artarken dönem kârı üzerinde azaltıcı bir etki meydana gelmiştir.

İki uygulamanın finansal tablolara etkisi birlikte gösterildiğinde:

İşlem	Bilanço Etkisi	Gelir Tablosu Etkisi	Dönem Kârına Etkisi
Kredi faiz gelir reeskontu	Varlık artar	Faiz geliri artar	Artırır
Mevduat faiz gider reeskontu	Yükümlülük artar	Faiz gideri artar	Azaltır

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, reeskont işleminin bankaya yeni bir gelir yaratmaması veya bankanın gerçekte katlanmadığı yeni bir gider meydana getirmemesidir. Reeskontun işlevi, zaten ekonomik olarak oluşmuş gelir ve giderlerin doğru hesap döneminde raporlanmasını sağlamaktır. Bu nedenle reeskont, toplam faiz gelir veya giderinin miktarından çok, bunların dönemler arasındaki dağılımını etkileyen bir muhasebe işlemidir.

Reeskontun hiç yapılmaması hâlinde ise finansal tablolar dönemsel açıdan yanıltıcı sonuçlar üretebilir. Örneğin kredi faizinin tamamının tahsil edildiği dönemde gelir yazılması, önceki döneme ait faiz gelirinin sonraki döneme aktarılmasına neden olur. Benzer biçimde vadeli mevduat faizinin yalnızca ödeme tarihinde giderleştirilmesi, önceki dönemde ekonomik olarak oluşmuş finansman maliyetinin sonraki döneme bırakılması sonucunu doğurur. Bu durum dönem kârlarının olması gerekenden yüksek veya düşük görünmesine yol açabilir.

Bu nedenle banka muhasebesinde reeskont işlemleri yalnızca teknik dönem sonu kayıtları olarak görülmemelidir. Reeskont, faiz gelir ve giderlerinin doğru dönemde raporlanması, dönem kârının gerçeğe uygun biçimde belirlenmesi ve finansal tabloların dönemler itibarıyla karşılaştırılabilirliğinin korunması bakımından önem taşımaktadır.

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bankacılık faaliyetlerinin önemli bir bölümü faiz doğuran finansal varlık ve yükümlülüklerden oluşmaktadır. Bununla birlikte faiz gelir ve giderlerinin tahsil veya ödeme tarihleri ile ekonomik olarak oluştukları dönemler her zaman örtüşmemektedir. Reeskont işlemleri, bu zaman farklılığının finansal tablolarda yaratabileceği dönemsel sapmaları önleyen önemli muhasebe uygulamalarından biridir. Bu yönüyle reeskont, yalnızca dönem sonunda gerçekleştirilen teknik bir muhasebe kaydı değil, bankanın gelir ve giderlerinin ait oldukları hesap dönemlerinde gösterilmesini sağlayan dönem ayırıcı bir mekanizma olarak değerlendirilmelidir.

Banka muhasebesinde reeskontun doğru anlaşılabilmesi için öncelikle tahakkuk ile reeskont arasındaki ayrımın ortaya konulması gerekmektedir. Her iki işlemde de henüz tahsil edilmemiş veya ödenmemiş bir faiz tutarı bulunabilmekle birlikte, belirleyici unsur faiz döneminin veya ödeme yükümlülüğünün hangi aşamada olduğudur. Tahakkukta faiz alacağı veya borcu sözleşmeye bağlı olarak tahakkuk etmiş duruma gelirken, reeskontta henüz tahakkuk zamanı gelmemiş olmakla birlikte raporlama tarihine kadar ekonomik olarak oluşan faiz gelir veya giderinin ilgili hesap dönemine aktarılması söz konusudur. Bu ayrım, kullanılacak hesapların belirlenmesi ve finansal tabloların doğru oluşturulması bakımından önem taşımaktadır.

Çalışmada ele alınan kredi uygulaması, faiz gelir reeskontunun banka muhasebesindeki işleyişini göstermektedir. Krediden raporlama tarihine kadar elde edilmiş ancak henüz tahsil edilmemiş faiz gelirin reeskont yoluyla cari dönem gelirlerine aktarılması, hem bankanın ilgili varlığının hem de faiz gelirin doğru dönemde gösterilmesini sağlamaktadır. İzleyen

dönemde reeskontun iptal edilmesi, faizin tahakkuku ve tahsil edilmesiyle birlikte değerlendirildiğinde ise reeskont işleminin toplam faiz gelirini değiştirmedeği, yalnızca bu gelirin ait olduğu hesap dönemleri arasında doğru biçimde dağıtılmasını sağladığı görülmektedir.

Vadeli mevduat uygulaması ise aynı mekanizmanın gider yönünü ortaya koymaktadır. Bankanın müşteriden sağladığı fon nedeniyle raporlama tarihine kadar katlandığı ancak henüz ödemediği faiz maliyetinin gider reeskontuna tabi tutulması, cari döneme ait finansman maliyetinin ilgili dönemde muhasebeleştirilmesini sağlamaktadır. Böylece faiz gelir reeskontunda varlık ve faiz gelirinde artış meydana gelirken, faiz gider reeskontunda yükümlülük ve faiz giderinde artış ortaya çıkmaktadır. Bu iki uygulama birlikte değerlendirildiğinde, reeskont işlemlerinin bankanın hem aktif hem de pasif işlemlerinde dönersellik ilkesinin uygulanmasını sağlayan tamamlayıcı bir muhasebe mekanizması olduğu görülmektedir.

Reeskont işlemleri aynı zamanda bankanın dönem kârının doğru belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Cari döneme ait bir faiz gelirinin sonraki döneme bırakılması dönem kârının olması gerekenden düşük, cari döneme ait bir faiz giderinin sonraki döneme bırakılması ise dönem kârının olması gerekenden yüksek gösterilmesine neden olabilir. Bu nedenle reeskontların eksik veya hatalı hesaplanması yalnızca ilgili bilanço hesabını değil, faiz gelir ve giderlerini ve dolayısıyla bankanın finansal performansını da etkileyebilmektedir. Bankalar Tekdüzen Hesap Planında faiz tahakkuk ve reeskontlarının ayrı hesaplarda izlenmesi de bu dönersel ayrımın muhasebe sistemi içerisindeki önemini göstermektedir (BDDK, 2021).

Bununla birlikte, banka muhasebesindeki reeskont uygulaması ile TFRS 9 kapsamında kullanılan etkin faiz yönteminin birbirine eşit kavramlar olmadığı göz önünde

bulundurulmalıdır. Reeskont esas olarak raporlama tarihine kadar oluşan gelir veya giderin ilgili döneme aktarılmasına odaklanırken, etkin faiz yöntemi finansal aracın ekonomik getiri veya maliyetinin aracın ömrü boyunca sistematik biçimde dağıtılmasına ilişkin daha kapsamlı bir ölçüm yaklaşımıdır. Finansal aracın etkin faiz oranının ayrılmaz parçası niteliğindeki ücretler, işlem maliyetleri, prim ve iskontoların bulunması durumunda, yalnızca nominal faiz oranından hareket edilmesi finansal aracın dönemsel faiz gelir veya giderini her durumda doğru biçimde yansıtmayabilir. TFRS 9'un etkin faiz yaklaşımı bu unsurların finansal aracın ölçümüne etkisini dikkate almaktadır (KKGK, 2026).

Bu bölümde kullanılan kredi ve vadeli mevduat uygulamalarında, reeskont mekanizmasının açık biçimde ortaya konulabilmesi amacıyla nominal faiz oranı ile etkin faiz oranının farklılaşmasına neden olacak unsurların bulunmadığı varsayılmıştır. Böylece kredi örneği aracılığıyla faiz gelir reeskontu, vadeli mevduat örneği aracılığıyla ise faiz gider reeskontu bütüncül biçimde ele alınmıştır. Farklı finansal araçlar bakımından hesap ve alt hesaplarda değişiklikler ortaya çıkabilmekle birlikte, reeskontun temel muhasebe mantığı değişmemektedir.

Sonuç olarak banka muhasebesinde reeskont, nakit hareketinden bağımsız olarak gelir ve giderlerin ekonomik olarak ait oldukları dönemde muhasebeleştirilmesini sağlayan bir dönem ayırma işlemidir. Doğru uygulanan reeskont işlemleri, faiz gelir ve giderlerinin dönemler itibarıyla doğru dağıtılmasına, bilanço kalemlerinin gerçeğe uygun biçimde sunulmasına ve dönem kârının doğru belirlenmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle reeskont işlemlerinin yalnızca hesaplama ve kayıt tekniği olarak değil, bankaların finansal durumunun ve faaliyet sonuçlarının doğru raporlanmasını destekleyen temel muhasebe uygulamalarından biri olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, N. (2004). Enflasyon muhasebesi: Kurumsal yaklaşımlar ve Türkiye uygulaması (2. bs.). Gazi Kitabevi.
- Altuğ, O. (2000). Banka işlemleri ve muhasebesi. Türkmen Yayınevi.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2002a, 22 Haziran). Muhasebe Uygulama Yönetmeliği ve eki muhasebe standartları. Resmî Gazete (Sayı: 24793, mükerrer).
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2002b, 31 Aralık). Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ. Resmî Gazete (Sayı: 24980).
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2003, 31 Aralık). Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ. Resmî Gazete (Sayı: 25333).
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2004a, 16 Temmuz). Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 14 Sayılı Tebliğ: Mali tabloların yüksek enflasyon dönemlerinde düzenlenmesine ilişkin muhasebe standardında değişiklik yapılmasına dair tebliğ. Resmî Gazete (Sayı: 25224 [fotoğraftaki sayı; doğrulama gerekli]).
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2004b, 16 Temmuz). Muhasebe Uygulama Yönetmeliğine İlişkin 17 Sayılı Tebliğ: Kamuya açıklanacak mali tablolar ile bunlara ilişkin açıklama ve dipnotlarda değişiklik yapılmasına dair tebliğ. Resmî Gazete (Sayı: 25224 [fotoğraftaki sayı; doğrulama gerekli]).

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2004c, 16 Temmuz). Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ. Resmî Gazete (Sayı: 25224 [fotoğraftaki sayı; doğrulama gerekli]).
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2007a, 26 Ocak). Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ. Resmî Gazete (Sayı: 26415).
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2007b, 10 Eylül). Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ. Resmî Gazete (Sayı: 26639).
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2021). Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2026). Bankalar Tekdüzen Hesap Planı. BDDK.
- Bayyurdoğlu. (1999). Banka muhasebesi.
- Dinç, Y., & Kablan, A. (2020). Ticari bankalarda ve katılım bankacılığında reeskont ve muhasebeleştirme esasları: Türkiye örneği. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 6(1), 75–102.
- Eken, H., & Selimler, H. (1999–2003). Banka muhasebesi ve raporlama ders notları. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu.
- Eken, M. H., & Selimler, H. (2015). Banka muhasebesi.
- Ertuğrul, N. (2000, 11–13 Ekim). Bankalarca tesis gereken kredi karşılıkları, diğer karşılıklar ile reeskont işlemleri ve bunlara ilişkin muhasebe kayıtları [Seminer notları]. Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu, İstanbul.

- Güney, S. (2013). Banka muhasebesi. Nobel Akademik Yayıncılık.
- IFRS Foundation. (2022). IFRS 9 Financial Instruments.
- IFRS Interpretations Committee. (2018). Presentation of interest revenue for particular financial instruments (IFRS 9 and IAS 1).
- İbiş, C., Çatıkkaş, Ö., & Çoban Çelikdemir, N. (2018). Banka muhasebesi: İlkeler ve uygulamalar. Türkiye Bankalar Birliği.
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu. (2026). TFRS 9 Finansal Araçlar. KGK.
- Özulucan, A., & Deran, A. (2011). Bankacılık sektöründe finansal araçların TMS 39 ve Türkiye Muhasebe Standartları kapsamında muhasebeleştirilmesi ve uygulama örnekleri. Muhasebe ve Finansman Dergisi.
- Pala, F. (1995). Banka muhasebesi ve maliyet sistemi (3. bs.). Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Pekdemir, R., & Selvi, Y. (2004). Örneklerle enflasyon düzeltmesi muhasebesi: 5024 sayılı Kanun (Yayın No. 48). İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası.
- Sağlam, N., Şengül, S., & Öztürk, B. (Ed.). (2008). Türkiye Muhasebe Standartları uygulaması: Yorum, açıklama, örnekler (2. bs.). Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Selimler, H. (2006). Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin varlık yönetim şirketlerince tasfiyesi, seçilmiş ülkeler ve Türkiye uygulaması [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Sevilengül, O. (1999). Banka muhasebesi (2. bs.). Gazi Kitabevi.

- Sipahi, B., & Akarçay Öğüz, A. (2016). Bankacılık işlemleri ve muhasebesi.
- Süner, M. (2020). Bankalarda takipteki krediler için tahakkuk ve reeskont uygulaması ve muhasebeleştirilmesi. İzmir YMMO Dergisi, 2(1), 35–41.
- Şakar, H. (2000). Banka işlemleri ve muhasebesi (Yayın No. 3). Strata Yayıncılık.
- Şendoğdu, A. A. (2023). Banka muhasebesi: Güncellenmiş Tekdüzen Hesap Planına uygun. Eğitim Yayınevi.
- Türkiye Emlak Bankası A.Ş. (1997). Genel muhasebe ve banka muhasebesi (Eğitim Müdürlüğü Yayınları No. 1).
- Türkiye Emlak Bankası A.Ş. (1998). Kambiyo muhasebesi (Eğitim Müdürlüğü Yayınları No. 29).
- Uçar, M. (1999). Banka muhasebesi: Tekdüzen Hesap Planına uygun (2. bs., Yayın No. 860). Beta Basım Yayım.
- Yörük, N. (2008). Finansal araçlar: Muhasebeleştirme ve ölçme. N. Sağlam, S. Şengül ve B. Öztürk (Ed.), Türkiye Muhasebe Standartları uygulaması: Yorum, açıklama, örnekler içinde (2. bs., ss. 903–971). Maliye ve Hukuk Yayınları.

MUHASEBEDE ETİK İHLALLERİN KARAR ALMA SÜREÇLERİNE ETKİSİ

Abdiaziz Hassan AHMED¹

Ahmet DİKEN²

1. GİRİŞ

Muhasebe, işletmelerin finansal durumunu ortaya koyan ve karar alma süreçlerine yön veren en önemli bilgi sistemlerinden biridir. İşletme yöneticileri, yatırımcılar, alacaklılar ve diğer paydaşlar, ekonomik kararlarını büyük ölçüde muhasebe tarafından sağlanan finansal bilgilere dayandırmaktadır. Bu nedenle muhasebe bilgilerinin doğru, güvenilir ve şeffaf olması, hem işletmelerin sürdürülebilirliği hem de ekonomik sistemin sağlıklı işleyişi açısından büyük önem taşımaktadır.

Muhasebe uygulamalarında etik ilkeler, finansal bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini koruyan temel unsurlar arasında yer almaktadır. Dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve şeffaflık gibi etik değerler, muhasebe mesleğinin güvenilirliğini artırmakta ve paydaşların finansal raporlara duyduğu güveni güçlendirmektedir. Ancak bazı durumlarda yönetim baskısı, kişisel çıkarlar, zayıf iç kontrol sistemleri ve yetersiz kurumsal yönetişim gibi nedenlerle etik ihlaller ortaya çıkabilmektedir.

Muhasebede etik ihlalleri; finansal tablo sahtekarlığı, kâr yönetimi, finansal bilgilerin yanlış sunulması ve muhasebe

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0001-9534-8354.

² Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü, ORCID: 0000-0002-6455-9749.

kayıtlarının manipölasyonu gibi farklı şekillerde görülebilmektedir. Bu tür uygulamalar yalnızca finansal raporların güvenilirliğini azaltmakla kalmamakta, aynı zamanda yatırımcılar, yöneticiler ve alacaklılar gibi karar vericilerin yanlış kararlar almasına neden olmaktadır. Geçmişte Enron, WorldCom ve Parmalat gibi büyük şirketlerde yaşanan muhasebe skandalları, etik dışı muhasebe uygulamalarının ekonomik sistem üzerinde ne kadar ciddi sonuçlar doğurabileceğini açıkça göstermiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, muhasebede etik ihlallerin karar alma süreçleri üzerindeki etkilerini incelemektir. Çalışmada etik ihlallerin yatırımcılar, yöneticiler, alacaklılar ve organizasyonel performans üzerindeki etkileri ele alınmakta; ayrıca bu ihlallerin nedenleri ve önlenmesine yönelik yöntemler değerlendirilmektedir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde etik kavramı, muhasebe etiği ve muhasebede görülen etik ihlalleri ele alınmıştır. İkinci bölümde karar verme süreci ve muhasebe bilgilerinin karar verme üzerindeki rolü incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise muhasebedeki etik ihlallerin yatırımcılar, yöneticiler, alacaklılar ve organizasyonel performans üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

2. MUHASEBE ETİĞİ VE ETİK İHLALLERİ

2.1. Muhasebe Etiğinin Kavramsal Çerçevesi

Etik kavramı, bireylerin ve kurumların davranışlarını yönlendiren ahlaki ilke, değer ve standartları ifade etmektedir. Etik; doğru ile yanlışın, iyi ile kötünün ayırt edilmesini sağlayan ve insanların toplum içerisindeki davranışlarını düzenleyen bir düşünce sistemi olarak kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle etik, bireylerin hangi davranışların doğru, adil ve kabul edilebilir olduğuna ilişkin değerlendirmelerde bulunmasına yardımcı

olmaktadır. Bu nedenle etik yalnızca bireysel yaşamı değil, aynı zamanda sosyal ilişkileri, mesleki uygulamaları ve kurumsal faaliyetleri de doğrudan etkilemektedir (Velasquez, 2018).

Muhasebe alanında etik kavramı ise finansal bilgilerin doğru, tarafsız ve güvenilir şekilde hazırlanmasını ifade etmektedir. Muhasebe meslek mensupları tarafından hazırlanan finansal raporlar yatırımcılar, yöneticiler, kredi kuruluşları ve devlet kurumları tarafından kullanılmaktadır. Bu nedenle muhasebe alanında etik kurallara uyulmaması, yanlış kararların alınmasına ve ekonomik sistemde güven kaybına yol açabilmektedir (Mintz & Morris, 2011)

Muhasebe etiği, muhasebe profesyonellerinin davranışlarını yöneten, finansal raporlamada dürüstlük, tarafsızlık ve şeffaflığı sağlayan ilke ve standartları ifade eder. Bu, genel etiğin muhasebe mesleğine özel bir uygulamasıdır ve muhasebecilerin finansal bilgileri hazırlarken, sunarken ve analiz ederken sorumlu davranmaları gerektiğini vurgular (IFAC, 2018). Muhasebe etiği ayrıca, suistimal ve dolandırıcılığı önlemek amacıyla Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC, 2018) ve yerel muhasebe kurumları tarafından yayınlananlar gibi mesleki davranış kurallarına uyulmasını gerektirir

2.2. Muhasebe Etiğinin Temel İlkeleri

Muhasebe etiğinin temel ilkeleri arasında dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik, gizlilik ve mesleki davranış yer alır. Dürüstlük, muhasebecilerin tüm mesleki konularda dürüst ve adil davranmalarını ve çıkar çatışmalarından kaçınmalarını gerektirir (IFAC, 2018). Tarafsızlık, muhasebecilerin önyargısız kararlar vermelerini sağlar ve finansal tabloların şirketin performansını doğru bir şekilde yansıtmalarını mümkün kılar (Duska et al., 2011). Mesleki yeterlilik, muhasebecilerin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için güncel bilgi, beceri ve uzmanlıklarını sürdürmelerini zorunlu kılar (Mintz & Morris, 2011)). Gizlilik,

mesleki faaliyetler sırasında elde edilen hassas bilgilerin yetkisiz ifşadan korunmasını gerektirir (Rezaee, 2009). Son olarak, mesleki davranış, tüm muhasebe uygulamalarında ilgili yasa, yönetmelik ve etik standartlara uyulmasını gerektirir (Kieso et al., 2020). Bu ilkeler, muhasebecilere karar verme amaçlı güvenilir ve sağlam finansal bilgiler sunmaları için rehberlik eder.

2.3. Muhasebede Etik İhlal Türleri

2.3.1. Mali Tablolarda Dolandırıcılık

Mali tablo dolandırıcılığı, işletmenin gerçek finansal durumunu olduğundan farklı göstermek amacıyla finansal bilgilerin kasıtlı olarak değiştirilmesi veya yanlış sunulmasıdır. Bu tür dolandırıcılık faaliyetleri genellikle gelirlerin olduğundan fazla gösterilmesi, giderlerin gizlenmesi, varlıkların şişirilmesi veya borçların olduğundan düşük gösterilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Mali tablo dolandırıcılığı, yatırımcılar, alacaklılar ve diğer paydaşlar açısından yanıltıcı bilgiler oluşturduğu için finansal raporlamanın güvenilirliğini ciddi şekilde zedelemektedir (Rezaee, 2005)

Enron, WorldCom ve Satyam gibi büyük ölçekli muhasebe skandalları, mali tablo dolandırıcılığının yatırımcılar üzerinde milyarlarca dolarlık kayıplara yol açarak piyasa güvenini sarsabileceğini göstermiştir (Bhasin, 2013; Healy & Palepu, 2003; Kaplan & Kiron, 2007)..

Araştırmalar, mali tablo dolandırıcılığının çoğunlukla zayıf iç kontrol sistemleri, yetersiz denetim mekanizmaları ve yönetim baskısı nedeniyle ortaya çıktığını göstermektedir (Beasley, 1996) Özellikle kurumsal yönetişimin zayıf olduğu işletmelerde yöneticilerin finansal raporlar üzerinde daha kolay manipülasyon yapabildiği belirtilmektedir. Bunun yanında etik kültürün yeterince gelişmediği işletmelerde çalışanların usulsüz uygulamalara daha yatkın olduğu ifade edilmektedir.

2.3.2. Kâr Yönetimi

Kâr yönetimi, işletme yöneticilerinin belirli hedeflere ulaşmak veya yatırımcı beklentilerini karşılamak amacıyla muhasebe yöntemleri ve finansal raporlama süreçleri üzerinde bilinçli düzenlemeler yapmasını ifade etmektedir. Kâr yönetimi uygulamaları çoğu zaman muhasebe standartlarının izin verdiği sınırlar içerisinde gerçekleştirildiği için doğrudan yasa dışı kabul edilmeyebilir. Ancak bu uygulamalar, işletmenin gerçek finansal performansını tam olarak yansıtmadığı için finansal tablo kullanıcılarını yanıltabilmektedir (Healy & Wahlen, 1999). Kâr yönetimi uygulamaları farklı şekillerde gerçekleştirilebilmektedir.

İşletmeler gelirlerin farklı dönemlere aktarılması, amortisman yöntemlerinin değiştirilmesi, giderlerin ertelenmesi veya karşılık hesaplarının manipüle edilmesi gibi yöntemlerle raporlanan kârı etkileyebilmektedir. Özellikle halka açık şirketlerde yöneticilerin yatırımcı beklentilerini karşılamak veya hisse senedi fiyatlarını korumak amacıyla bu tür uygulamalara başvurduğu görülmektedir (Scott, 2015).

Araştırmalar, kâr yönetiminin finansal raporların şeffaflığını azalttığını ve yatırımcıların işletmenin gerçek performansını değerlendirmesini zorlaştırdığını göstermektedir. Finansal bilgilerin manipüle edilmesi, yatırımcı güveninin azalmasına ve piyasalarda bilgi asimetrisinin oluşmasına neden olabilmektedir (Dechow et al., 2010). Bunun yanında kredi veren kuruluşlar ve yatırımcılar yanlış finansal bilgiler nedeniyle hatalı kararlar alabilmektedir.

Kâr yönetiminin ortaya çıkmasında yönetim baskısı, performans primleri, yatırımcı beklentileri ve zayıf kurumsal yönetim gibi faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir. Özellikle yöneticilerin kısa vadeli finansal başarıya odaklanması, etik dışı

muhasebe uygulamalarının artmasına neden olabilmektedir (Schipper, 1989).

2.3.3. Finansal Bilgilerin Yanlış Sunulması

Finansal bilgilerin yanlış sunulması, işletmenin mali durumunu olduğundan farklı göstermek amacıyla finansal verilerin eksik, hatalı veya yanıltıcı biçimde raporlanmasını ifade etmektedir. Bu durum, gelirlerin abartılması, giderlerin gizlenmesi, varlıkların olduğundan yüksek gösterilmesi veya yükümlülüklerin düşük raporlanması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Finansal bilgilerin yanlış sunulması, yatırımcılar ve diğer paydaşlar açısından ciddi bilgi kirliliğine neden olmakta ve karar alma süreçlerini olumsuz etkilemektedir (Schipper, 1989).

Yanlış finansal raporlama, finansal tabloların güvenilirliğini azaltmakta ve işletmelerin şeffaflık ilkesine zarar vermektedir. Özellikle yatırımcılar, kredi kuruluşları ve düzenleyici kurumlar finansal raporlarda yer alan bilgileri temel alarak karar verdikleri için yanlış sunulan bilgiler ekonomik kayıplara yol açabilmektedir. Finansal bilgilerin kasıtlı şekilde çarpıtılması etik ilkelerin ve muhasebe standartlarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir (Carcello et al., 2011).

Araştırmalar, finansal bilgilerin yanlış sunulmasının çoğunlukla zayıf iç kontrol sistemleri, yetersiz denetim uygulamaları ve yönetim baskısı nedeniyle ortaya çıktığını göstermektedir (Beasley et al., 2010). Kurumsal yönetişimin güçlü olduğu işletmelerde ise finansal raporlama süreçlerinin daha şeffaf olduğu ve yanlış beyan riskinin azaldığı belirtilmektedir.

2.3.4. Muhasebe Kayıtlarının Manipülasyonu

Muhasebe kayıtlarının manipülasyonu, işletmenin gerçek mali durumunu gizlemek veya paydaşları yanıltmak amacıyla

muhasabe kayıtlarının kasıtlı olarak değiştirilmesini ifade etmektedir. Bu uygulamalar arasında sahte kayıt oluşturulması, işlemlerin gizlenmesi, belgelerin tahrif edilmesi ve hayali işlemlerin muhasebeleştirilmesi yer almaktadır. Muhasebe kayıtlarının manipölasyonu, finansal raporların doğruluğunu ve güvenilirliğini ciddi şekilde zedeleyen etik dışı uygulamalardan biridir (Wells, 2014).

Muhasebe kayıtlarının manipölasyonu genellikle işletmelerin finansal performansını olduğundan daha iyi göstermek amacıyla yapılmaktadır. Özellikle yöneticiler, yatırımcı beklentilerini karşılamak veya kredi sağlayıcılardan olumlu sonuç elde etmek için muhasebe kayıtları üzerinde değişiklik yapabilmektedir. Bazı durumlarda zararlar gizlenmekte, bazı durumlarda ise gerçekte var olmayan gelirler kaydedilmektedir.

2.4. Muhasebede Etik İhlallerin Nedenleri

2.4.1. Yönetim Baskısı

Muhasebede etik ihlallerin en önemli nedenlerinden biri, finansal hedefleri veya beklentileri karşılamak için yönetimden gelen baskıdır. Yöneticiler, doğru raporlamadan ziyade kısa vadeli kârları, gelir artışını veya hisse senedi fiyat performansını ön plana çıkardığında, muhasebeciler bu taleplere uymak için finansal verileri manipüle etmek zorunda hissedebilirler (Cressey, 1953; Lin, 2010) Bu baskı, gerçekçi olmayan kâr hedefleri, ikramiyeye bağlı teşvikler veya performans beklentilerini karşılayamamanın olumsuz sonuçlarından duyulan korku şeklinde ortaya çıkabilir. Araştırmalar, muhasebecilerin etik olmayan davranışları yönetsel hedefleri karşılamak için gerekli olarak gerekçelendirebilecekleri için, yönetim baskısının hileli raporlama olasılığını önemli ölçüde artırdığını göstermektedir (Zhou et al., 2020)

2.4.2. Zayıf İç Kontrol Sistemleri

Zayıf veya etkisiz iç kontrol sistemleri, muhasebe etiği ihlallerinin ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır. İç kontrol sistemleri; işletme faaliyetlerinin düzenli yürütülmesini, finansal bilgilerin doğruluğunu sağlamayı ve hata ile hile risklerini azaltmayı amaçlayan mekanizmalardan oluşmaktadır. Görevlerin ayrılması, yetkilendirme süreçleri, düzenli denetimler ve otomatik kontrol mekanizmaları gibi uygulamalar, etik dışı davranışların önlenmesinde büyük önem taşımaktadır (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), 2013).

İç kontrol sistemlerinin yetersiz olduğu işletmelerde muhasebe kayıtlarının manipüle edilmesi, finansal bilgilerin yanlış sunulması ve mali tablo dolandırıcılığı gibi etik ihlaller daha kolay gerçekleşebilmektedir. Özellikle aynı kişinin hem işlemleri kaydetmesi hem de kontrol etmesi durumunda usulsüzlük riskinin arttığı belirtilmektedir. Bu tür zayıflıklar, hata ve hilelerin uzun süre fark edilmeden devam etmesine neden olabilmektedir (Messier et al., 2017).

2.4.3. Etik Bilinç Eksikliği

Muhasebe etiği ihlallerinin önemli nedenlerinden biri etik bilinç eksikliğidir. Muhasebecilerin ve yöneticilerin etik ilkeler konusunda yeterli farkındalığa sahip olmamaları, etik dışı davranışların normal veya kabul edilebilir görülmesine yol açabilmektedir. Özellikle yoğun rekabet ortamı, performans baskısı ve kısa vadeli başarı hedefleri, çalışanların etik kararlar yerine çıkar odaklı davranmasına neden olabilmektedir (Kaptein, 2011).

Etik bilinç eksikliği, çalışanların yaptıkları davranışların uzun vadeli sonuçlarını yeterince değerlendirememelerine yol açmaktadır. Bazı durumlarda çalışanlar, finansal bilgilerin küçük ölçüde değiştirilmesini ciddi bir sorun olarak görmeyebilmekte ve

zamanla daha büyük etik ihlallere yönelmektedir. Bu durum işletme içerisinde etik dışı davranışların yaygınlaşmasına neden olabilmektedir.

Araştırmalar, etik eğitimlerinin çalışanların karar alma süreçleri üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Etik eğitimleri sayesinde çalışanlar, karşılaşılabilecekleri etik ikilemler konusunda daha bilinçli hareket edebilmekte ve mesleki sorumluluklarının farkına varmaktadır. Atölye çalışmaları, vaka analizleri ve etik kodlarının çalışanlara düzenli şekilde aktarılması, etik farkındalığın gelişmesine katkı sağlamaktadır (Schuchter & Levi, 2015).

2.4.4. Kurumsal Yönetişim Eksiklikleri

Kurumsal yönetişim eksiklikleri, muhasebe etiği ihlallerinin ortaya çıkmasına neden olan en önemli faktörlerden biridir. Kurumsal yönetişim; işletmenin yönetim yapısını, denetim süreçlerini ve paydaşlarla olan ilişkilerini düzenleyen mekanizmaları ifade etmektedir. Etkin bir yönetişim sistemi; şeffaflık, hesap verebilirlik, adillik ve sorumluluk ilkelerine dayanmaktadır (Agrawal & Chadha, 2005). Kurumsal yönetişimin zayıf olduğu işletmelerde yöneticiler üzerindeki denetim azalmakta ve etik dışı muhasebe uygulamaları daha kolay ortaya çıkabilmektedir. Yönetim kurullarının yeterince aktif olmaması, bağımsız denetim eksiklikleri ve iç denetim mekanizmalarının yetersizliği, finansal bilgilerin manipüle edilmesine zemin hazırlayabilmektedir (Shleifer & Vishny, 1997). Özellikle üst yönetimin kontrolsüz şekilde hareket ettiği işletmelerde çıkar çatışmaları ve etik ihlaller daha sık görülmektedir.

2.5. Muhasebede Etik İhlallerin Önlenmesi Yöntemleri

2.5.1. İç Kontrol Sistemleri

İç kontrol sistemi, işletmelerin faaliyetlerini düzenli ve güvenilir şekilde yürütmesini sağlamak amacıyla oluşturulan politika, prosedür ve denetim mekanizmalarının bütünüdür. İç kontrol sistemlerinin temel amacı; finansal bilgilerin doğruluğunu sağlamak, hata ve hileleri önlemek, işletme varlıklarını korumak ve faaliyetlerin yasal düzenlemelere uygun şekilde yürütülmesini sağlamaktır (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), 2013).

İç kontrol sistemleri oluşturulurken öncelikle işletmenin riskleri belirlenmektedir. Daha sonra bu riskleri azaltmaya yönelik kontrol faaliyetleri geliştirilmektedir. Onay mekanizmaları, yetkilendirme süreçleri, düzenli mutabakat işlemleri, belge kontrolleri ve elektronik denetim sistemleri bu uygulamalar arasında yer almaktadır. Ayrıca işletmelerde düzenli iç denetim faaliyetlerinin yürütülmesi de kontrol sistemlerinin etkinliğini artırmaktadır.

Teknolojik gelişmelerle birlikte işletmelerde otomatik kontrol sistemlerinin kullanımı yaygınlaşmıştır. Muhasebe yazılımları sayesinde işlemler elektronik ortamda takip edilmekte, olağan dışı hareketler sistem tarafından tespit edilerek yönetime bildirilmektedir. Bu durum hata ve hile risklerinin azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

2.5.2. Denetim Süreçleri

Denetim, muhasebe bilgilerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen sistematik inceleme sürecidir. Denetim faaliyetleri, finansal raporların muhasebe standartlarına uygun hazırlanıp hazırlanmadığını belirlemekte ve olası hata veya hilelerin tespit

edilmesine yardımcı olmaktadır. İç denetim ve dış denetim olmak üzere iki temel denetim türü bulunmaktadır.

İç denetim, işletme içerisinde gerçekleştirilen ve faaliyetlerin etkinliğini değerlendirmeyi amaçlayan denetim sürecidir. İç denetçiler; iç kontrol sistemlerini incelemekte, riskleri değerlendirmekte ve yönetime öneriler sunmaktadır. Dış denetim ise bağımsız denetçiler tarafından yapılmakta ve işletmenin finansal tablolarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığı değerlendirilmektedir (Arens et al., 2017). Denetim faaliyetleri, etik ihlallerin önlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Düzenli denetimler sayesinde finansal bilgilerin manipüle edilmesi, sahte kayıt oluşturulması veya mali tablo dolandırıcılığı gibi etik dışı uygulamalar daha kolay tespit edilebilmektedir. Özellikle bağımsız denetim süreçleri, işletmelerin finansal raporlamada daha dikkatli ve şeffaf hareket etmelerine katkı sağlamaktadır. Araştırmalar, etkin denetim uygulamalarına sahip işletmelerde muhasebe ihlallerinin daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir (Glover et al., 2016). Ayrıca denetim süreçleri, çalışanlar üzerinde caydırıcı bir etki oluşturarak etik dışı davranışların azalmasına katkıda bulunmaktadır. Geçmişte yaşanan Enron ve Parmalat skandalları, denetim mekanizmalarının yetersiz kalmasının ciddi sonuçlara yol açabileceğini göstermiştir. Bu olayların ardından bağımsız denetim standartları güçlendirilmiş ve denetim firmalarının sorumlulukları artırılmıştır (Kieso et al., 2020).

2.5.3. Etik Eğitimi

Etik eğitimi, mesleki sorumluluklar ve etik dışı davranışların sonuçları konusunda farkındalığı artırarak muhasebe ihlallerini önlemeye yönelik proaktif bir yaklaşımdır. Eğitim programları arasında atölye çalışmaları, seminerler, senaryo temelli alıştırmalar ve muhasebe davranış kuralları ile yasal yükümlülükler konusunda sürekli eğitim yer alır (Schuchter

& Levi, 2015). Kanıtlar, kapsamlı etik eğitime yatırım yapan kuruluşların daha güçlü bir etik kültür geliştirdiğini ve muhasebe suistimali olasılığını azalttığını göstermektedir (Kaptein, 2011). Etik karar verme konusunda düzenli olarak eğitilen çalışanların, etik dışı uygulamaları fark etme ve belirlenmiş standartlara uygun davranma olasılıkları daha yüksektir (Mintz & Morris, 2011)

2.5.4. Kurumsal Yönetişim Yapılarının Güçlendirilmesi

Kurumsal yönetim, işletmelerin yönetim yapısını düzenleyen ve paydaşlarla olan ilişkilerini belirleyen kurallar, süreçler ve denetim mekanizmalarının bütünüdür. Kurumsal yönetişimin temel amacı; işletmelerde şeffaflık, hesap verebilirlik, adillik ve sorumluluk ilkelerini sağlamaktır (Agrawal & Chadha, 2005)

Etkili kurumsal yönetişim yapıları, muhasebede etik ihlallerin önlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Güçlü yönetim kurulları, bağımsız denetim komiteleri ve etkin iç denetim mekanizmaları sayesinde yöneticilerin finansal bilgiler üzerinde etik dışı uygulamalar yapması zorlaşmaktadır. Özellikle bağımsız yönetim kurulu üyeleri, işletme faaliyetlerinin tarafsız şekilde denetlenmesine katkı sağlamaktadır (Shleifer & Vishny, 1997)

Kurumsal yönetişim uygulamaları aynı zamanda işletmelerde şeffaf raporlama kültürünü güçlendirmektedir. Finansal bilgilerin açık ve doğru şekilde paylaşılması, yatırımcıların işletmeye duyduğu güveni artırmaktadır. Güçlü yönetişim mekanizmalarına sahip işletmelerde finansal yanlış beyan ve muhasebe manipülasyonu riskinin daha düşük olduğu belirtilmektedir (Chen et al., 2013),

Kurumsal yönetim, yalnızca etik ihlallerin önlenmesini değil, aynı zamanda işletmelerin uzun vadeli başarısını da desteklemektedir. Güçlü yönetim yapıları sayesinde işletmeler yatırımcı güvenini artırmakta, finansal istikrar sağlamaktadır ve

kurumsal itibarlarını koruyabilmektedir. Sonuç olarak kurumsal yönetim, muhasebe etiğinin korunmasında temel unsurlardan biridir. Şeffaf yönetim anlayışı, etkin denetim mekanizmaları ve hesap verebilirlik ilkeleri, işletmelerde etik kültürün güçlenmesine ve etik ihlallerin azaltılmasına önemli katkı sağlamaktadır.

3. KARAR VERME SÜRECİ VE ETİK İHLALLERİN KARAR ALMAYA ETKİSİ

3.1. Karar Verme Süreci ve Muhasebede Karar Alma

Karar verme, bireylerin veya işletmelerin belirli hedeflere ulaşabilmek amacıyla mevcut alternatifler arasından en uygun seçeneği belirleme süreci olarak tanımlanmaktadır. Günlük yaşamın her alanında olduğu gibi işletmelerde de karar verme süreci büyük önem taşımaktadır. İşletmeler açısından karar verme; planlama, örgütlenme, kontrol, yatırım, finansman ve kaynak kullanımına ilişkin faaliyetlerin temelini oluşturmaktadır (Atrill & McLaney, 2019).

Karar verme süreci genellikle problemin belirlenmesi, bilgi toplanması, alternatiflerin değerlendirilmesi, uygun seçeneğin seçilmesi ve kararın uygulanması aşamalarından oluşmaktadır. Bu süreçte doğru ve güvenilir bilgiye ulaşılması, alınan kararların başarısını doğrudan etkilemektedir. Özellikle işletmelerde muhasebe bilgileri karar verme sürecinin en önemli bilgi kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir (Libby et al., 2017). Muhasebe sürecinde karar verme, finansal bilgilerin analiz edilmesi ve bu bilgiler doğrultusunda işletme ile ilgili uygun kararların alınmasını ifade etmektedir. Finansal raporlama standartları, muhasebe bilgilerinin güvenilir ve karşılaştırılabilir şekilde sunulmasını sağlamaktadır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından belirlenen standartlar,

finansal tabloların şeffaflığını artırmakta ve karar vericilerin daha sağlıklı değerlendirmeler yapmasına yardımcı olmaktadır

3.2. Karar Verme Sürecinde Muhasebe Bilgilerinin ve Kullanıcılarının Önemi

Muhasebe bilgileri, işletmelerde alınan kararların temel dayanaklarından biridir. İşletmelerin finansal durumunu ortaya koyan muhasebe verileri sayesinde yöneticiler, yatırımcılar ve diğer paydaşlar daha bilinçli kararlar alabilmektedir. Finansal tablolar, maliyet raporları, bütçeler ve performans analizleri gibi muhasebe bilgileri; işletmenin mevcut durumunun değerlendirilmesine ve geleceğe yönelik planlamaların yapılmasına yardımcı olmaktadır (Atrill & McLaney, 2019). Muhasebe bilgilerinin en önemli özellikleri doğruluk, güvenilirlik, anlaşılabilirlik ve zamanında sunulmasıdır. Güvenilir muhasebe bilgileri, yöneticilerin işletmenin kaynaklarını daha etkin kullanmasını sağlarken yatırımcıların da doğru yatırım kararları almasına yardımcı olmaktadır. Muhasebe bilgileri, ancak karar vericiler tarafından etkili bir şekilde kullanıldığında değerlidir. Muhasebe bilgilerinin kullanıcıları arasında yatırımcılar, alacaklılar, yöneticiler ve düzenleyiciler bulunur ve her biri hedeflerine uygun kararlar almak için finansal verilere güvenir (Libby et al., 2017). Yatırımcılar, yatırımlarının sağlam olduğundan emin olmak için bir şirketin performansını ve potansiyelini değerlendirmek üzere muhasebe raporlarını kullanır. Bankalar ve diğer kredi kuruluşları gibi alacaklılar, kredi talep eden işletmelerin kredi değerliliğini değerlendirmek için finansal tabloları kullanır (Kieso et al., 2020). Öte yandan yöneticiler, muhasebe bilgilerini bütçeleme, maliyet kontrolü, performans değerlendirme ve fiyatlandırma stratejileri gibi operasyonel ve stratejik kararları yönlendirmek için kullanır (Horngren et al., 2014). Muhasebe bilgilerinin kalitesi, bu karar vericilerin gelecekteki eğilimleri ne kadar iyi tahmin edebileceklerini, riskleri ne kadar iyi yönetebileceklerini ve

kuruluşun sürdürülebilirliğini ne kadar iyi sağlayabileceklerini belirler. Bu nedenle, muhasebedeki etik uygulamalar, karar verme sürecinin bütünlüğünü sağlamada çok önemli bir rol oynar.

3.3. Etik İhlallerin Paydaşların Karar Verme Süreçlerine Etkileri

3.3.1. Etik İhlallerin Yatırımcıların Karar Verme Sürecine Etkileri

Yatırımcılar, işletmelerin finansal durumunu, kârlılığını ve gelecekteki büyüme potansiyelini değerlendirebilmek için finansal tablolardan yararlanmaktadır. Finansal raporların doğru ve güvenilir olması, yatırım kararlarının sağlıklı şekilde alınabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Kieso et al., 2020). Ancak muhasebede meydana gelen etik ihlaller, yatırımcıların dayandığı finansal bilgilerin güvenilirliğini azaltarak yanlış kararların alınmasına neden olabilmektedir.

Özellikle kâr yönetimi, mali tablo manipülasyonu ve finansal bilgilerin yanlış sunulması gibi etik dışı uygulamalar, yatırımcıların işletmenin gerçek performansını yanlış değerlendirmesine yol açmaktadır. İşletmenin olduğundan daha kârlı veya finansal açıdan daha güçlü gösterilmesi, yatırımcıların gerçekte riskli olan şirketlere yatırım yapmasına neden olabilmektedir (Healy & Palepu, 2003). Bu durum yatırımcıların ciddi maddi kayıplar yaşamasına yol açarken aynı zamanda finansal piyasalara duyulan güveni de azaltmaktadır.

Enron skandalı, muhasebe manipülasyonlarının yatırımcılar üzerindeki etkisini gösteren en önemli örneklerden biridir. Şirketin borçlarını gizlemesi ve gelirlerini olduğundan yüksek göstermesi sonucunda yatırımcılar yanıltılmış ve milyarlarca dolarlık kayıplar ortaya çıkmıştır (Healy & Palepu, 2003). Benzer şekilde WorldCom skandalında da gelirlerin gerçeğe aykırı şekilde artırılması yatırımcı güveninin ciddi ölçüde sarsılmasına neden olmuştur.

Muhasebedeki etik ihlaller, yatırımcıların şirketlerin risk düzeyini doğru değerlendirmesini de zorlaştırmaktadır. Finansal tabloların şeffaf olmaması, yatırımcıların geleceğe yönelik sağlıklı tahminler yapmasını engellemektedir. Özellikle kazanç yönetimi uygulamaları, işletmenin gerçek ekonomik durumunu gizleyerek finansal raporların güvenilirliğini azaltmaktadır (Healy & Wahlen, 1999). Uzun vadede yatırımcı güveninin azalması, sermaye piyasalarını da olumsuz etkilemektedir.

3.3.2. Etik İhlallerin Yöneticilerin Karar Verme Süreçlerine Etkileri

Yöneticiler, işletmelerin faaliyetlerini planlamak, kaynakları etkin şekilde kullanmak ve stratejik hedefleri belirlemek amacıyla muhasebe bilgilerinden yararlanmaktadır. Finansal raporlar; bütçeleme, maliyet kontrolü, performans değerlendirmesi ve yatırım planlaması gibi yönetsel kararların temel bilgi kaynaklarından biridir (Horngren et al., 2014). Ancak etik dışı muhasebe uygulamaları, yöneticilerin kullandığı bilgilerin doğruluğunu bozarak yanlış kararların alınmasına neden olabilmektedir.

Muhasebe bilgilerinin manipüle edilmesi durumunda yöneticiler işletmenin gerçek finansal durumunu doğru değerlendirememektedir. Bu durum, kaynakların yanlış alanlara yönlendirilmesine, verimsiz yatırımlar yapılmasına ve işletme performansının olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir. Örneğin işletmenin olduğundan daha kârlı gösterilmesi, yöneticilerin gereğinden fazla büyüme kararı almasına veya finansal açıdan riskli projelere yatırım yapmasına neden olabilmektedir (Dechow et al., 2010)

Etik olmayan muhasebe uygulamaları aynı zamanda işletme içerisinde olumsuz bir kurumsal kültür oluşmasına da yol açmaktadır. Etik dışı davranışların normalleştirilmesi, çalışanların ve yöneticilerin kısa vadeli hedeflere ulaşmak

amacıyla etik kuralları göz ardı etmelerine neden olabilmektedir. Bu durum uzun vadede işletmenin finansal bütünlüğünü ve sürdürülebilirliğini zayıflatmaktadır (Duska et al., 2011).

Yöneticiler açısından bir diğer önemli sorun ise hesap verebilirliğin azalmasıdır. Finansal raporların gerçeği yansıtmaması, yöneticilerin işletmenin gerçek performansını ölçmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle performans değerlendirme süreçleri sağlıklı şekilde yürütülememekte ve işletme faaliyetlerinde verimsizlikler ortaya çıkabilmektedir (Atrill & McLaney, 2019).

3.3.3. Etik İhlallerin Alacaklıların Karar Verme Sürecine Etkileri

Bankalar ve diğer finansal kuruluşlar gibi alacaklılar, işletmelerin kredi geri ödeme kapasitesini değerlendirmek amacıyla finansal tablolardan yararlanmaktadır. Muhasebe bilgileri; işletmenin kârlılığı, borç yapısı ve finansal istikrarı hakkında önemli bilgiler sunduğu için kredi kararlarında temel belirleyici unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir (Libby et al., 2017). Ancak muhasebede meydana gelen etik ihlaller, alacaklıların yanlış değerlendirmeler yapmasına neden olabilmektedir.

Finansal bilgilerin manipüle edilmesi veya mali tabloların gerçeğe aykırı şekilde hazırlanması, alacaklıların işletmenin finansal durumunu olduğundan daha güçlü görmesine yol açabilmektedir. Bu durum, ödeme gücü düşük olan işletmelere kredi verilmesine neden olmakta ve kredi riskini artırmaktadır (Wells, 2014). Özellikle muhasebe sahtekârlıkları sonucunda bir çok finans kuruluşunun ciddi mali kayıplar yaşadığı bilinmektedir.

WorldCom skandalı, etik ihlallerin alacaklılar üzerindeki etkisini gösteren önemli örneklerden biridir. Şirketin gelirlerini olduğundan yüksek göstermesi sonucunda kredi kuruluşları

yanıtılmış ve şirkete büyük miktarlarda kredi sağlanmıştır. Ancak şirketin gerçek finansal durumunun ortaya çıkmasıyla birlikte iflas süreci başlamış ve alacaklılar ciddi zararlarla karşı karşıya kalmıştır.

Etik olmayan muhasebe uygulamaları, finansal sistem genelinde de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Finansal bilgilere duyulan güvenin azalması, kredi veren kuruluşların risk algısını artırmakta ve daha yüksek faiz oranları talep etmelerine neden olabilmektedir (Wells, 2017). Bu durum özellikle finansal açıdan zor durumda olan işletmelerin borçlanma maliyetlerini artırarak ekonomik faaliyetleri olumsuz etkileyebilmektedir.

3.3.4. Etik İhlallerin Organizasyonel Performansa Etkileri

Muhasebede etik ihlaller, işletmelerin organizasyonel performansını çok yönlü şekilde etkilemektedir. Finansal bilgilerin güvenilirliğinin bozulması, paydaş güveninin azalmasına ve işletmenin kurumsal itibarının zarar görmesine neden olmaktadır. İşletmelerin başarısı büyük ölçüde yatırımcı, müşteri, çalışan ve kamuoyu güvenine bağlı olduğundan etik ihlaller organizasyonel performansı doğrudan olumsuz etkilemektedir (IASB, 2018).

Etik dışı muhasebe uygulamaları aynı zamanda işletmeleri ciddi yasal risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Muhasebe sahtekârlığı yapan işletmeler; para cezaları, davalar ve düzenleyici yaptırımlarla karşılaşabilmektedir. Bu durum işletmelerin finansal kaynaklarını azaltmakta ve uzun vadeli rekabet gücünü zayıflatmaktadır (Singleton & Singleton, 2010). İşletme içerisinde güçlü iç kontrol mekanizmalarının bulunmaması da organizasyonel performansı olumsuz etkilemektedir. (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), 2013) göre etkin iç kontrol sistemleri, hata ve hilelerin önlenmesine yardımcı olmakta ve

işletme faaliyetlerinin verimli şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Ancak iç kontrol sistemlerinin zayıf olması durumunda kaynakların yanlış kullanılması, operasyonel risklerin artması ve verimlilik kayıpları ortaya çıkabilmektedir.

Etik ihlallerin bir diğer önemli sonucu ise kurumsal kültürün zarar görmesidir. İşletme içerisinde etik dışı davranışların normalleşmesi, çalışan motivasyonunun azalmasına ve örgütsel bağlılığın zayıflamasına yol açabilmektedir. Çalışanların işletmeye olan güvenini kaybetmesi, iş performansını düşürmekte ve çalışma ortamında verimsizlik oluşturmaktadır (Boatright, 2014). Uzun vadede etik ihlaller, işletmelerin piyasa değerinde düşüşe ve rekabet avantajının kaybolmasına neden olabilmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, muhasebede etik ihlallerin karar verme süreçleri üzerindeki etkilerini inceleyerek etik dışı muhasebe uygulamalarının yatırımcılar, yöneticiler, alacaklılar ve işletmeler açısından önemli sonuçlar doğurduğunu ortaya koymuştur. Finansal tablo sahtekârlığı, kâr yönetimi, finansal bilgilerin yanlış sunulması ve muhasebe kayıtlarının manipülasyonu gibi etik ihlaller, finansal bilgilerin güvenilirliğini azaltmakta ve paydaşların yanlış kararlar almasına neden olmaktadır. Bu durum yalnızca işletmelerin finansal yapısını değil, aynı zamanda finansal piyasalara duyulan güveni ve ekonomik istikrarı da olumsuz etkilemektedir.

Araştırma kapsamında incelenen çalışmalar, etik dışı muhasebe uygulamalarının uzun vadede işletmelerin kurumsal itibarına zarar verdiğini, yatırımcı güvenini azalttığını ve organizasyonel performansı olumsuz etkilediğini göstermektedir. Özellikle Enron ve WorldCom gibi muhasebe skandalları, etik ihlallerin işletmeler ve finansal sistem üzerindeki yıkıcı etkilerini

açık şekilde ortaya koymaktadır. Bu nedenle muhasebe süreçlerinde etik ilkelere bağlı kalınması, şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Muhasebede etik ihlallerin önlenmesi için işletmelerin güçlü kurumsal yönetim yapıları oluşturması gerekmektedir. Bağımsız yönetim kurulları, etkin denetim komiteleri ve güçlü gözetim mekanizmaları, etik dışı uygulamaların önlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Shleifer & Vishny, 1997). Bunun yanında işletmelerin etkili iç kontrol sistemleri oluşturması da gereklidir. Görevlerin ayrılması, düzenli denetimler ve otomatik kontrol mekanizmaları, hata ve hile riskinin azaltılmasına katkı sağlamaktadır (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), 2013).

Etik eğitimleri de muhasebe alanında etik bilincin geliştirilmesi açısından önemli bir unsurdur. Muhasebe çalışanlarının mesleki etik kuralları konusunda düzenli eğitimler alması, etik duyarlılığın artmasına ve etik dışı davranışların azaltılmasına yardımcı olmaktadır (Mintz & Morris, 2011). Ayrıca işletme yönetimlerinin çalışanlara örnek olacak şekilde etik değerlere uygun davranması, kurumsal etik kültürünün gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Finansal raporlamada şeffaflık ve dürüstlük ilkelerinin benimsenmesi de etik ihlallerin önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Finansal tabloların uluslararası muhasebe standartlarına uygun şekilde hazırlanması ve bağımsız denetimlerden geçirilmesi, finansal bilgilerin güvenilirliğini artırmaktadır (Rezaee, 2009). Böylece yatırımcılar, alacaklılar ve diğer paydaşlar daha doğru ve sağlıklı kararlar verebilmektedir.

Bu çalışma, etik ihlallerin karar verme süreçleri üzerindeki etkilerine ilişkin önemli bulgular ortaya koymakla birlikte, gelecekte yapılacak araştırmalar için de çeşitli alanlar sunmaktadır. Özellikle blok zinciri ve yapay zekâ gibi gelişen

teknolojilerin muhasebede etik ihlallerin önlenmesindeki rolü ileride daha ayrıntılı şekilde incelenebilir. Bu teknolojiler; şeffaflığı artırma, finansal işlemleri daha güvenilir hale getirme ve dolandırıcılık riskini azaltma potansiyeline sahiptir.

Bunun yanında gelecekte yapılacak araştırmalarda, muhasebede etik ihlallerin farklı kültürel ve düzenleyici ortamlardaki etkileri karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Etik anlayışı ve kurumsal yönetim uygulamaları ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği için kültürlerarası çalışmaların literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca etik ihlallerin kurumsal sürdürülebilirlik, çalışan motivasyonu ve işletmelerin uzun vadeli performansı üzerindeki etkileri de daha kapsamlı biçimde araştırılabilir.

Sonuç olarak muhasebede etik ilkelerin korunması, yalnızca finansal raporların doğruluğu açısından değil, aynı zamanda işletmelerin sürdürülebilirliği, yatırımcı güveni ve ekonomik sistemin sağlıklı işleyişi açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle işletmelerin etik değerlere dayalı bir yönetim anlayışı benimsemesi, güçlü iç kontrol ve denetim mekanizmaları oluşturmaları ve etik farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalar yürütmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Agrawal, A., & Chadha, S. (2005). Corporate governance and accounting scandals. *Journal of Law and Economics*, 48(2), 371–406. <https://doi.org/10.1086/430808>
- Arens, A. A., Elder, R. J., & Beasley, M. S. (2017). *Auditing and assurance services: An integrated approach* (16th ed.). Pearson.
- Atrill, P., & McLaney, E. (2019). *Accounting and finance for non-specialists* (11th ed.). Pearson.
- Beasley, M. S. (1996). An empirical analysis of the relation between the board of directors composition and financial statement fraud. *The Accounting Review*, 71(4), 443–465.
- Beasley, M. S., Carcello, J. V., Hermanson, D. R., & Neal, T. L. (2010). *Fraudulent financial reporting: 1998–2007: An analysis of U.S. public companies*. COSO.
- Bhasin, M. L. (2013). Corporate accounting fraud: A case study of Satyam Computers Limited. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 3(2), 26–38.
- Boatright, J. R. (2014). *Ethics and the conduct of business* (7th ed.). Pearson.
- Carcello, J. V., Hermanson, D. R., & Ye, Z. (2011). Corporate governance research in accounting and auditing: Insights, practice implications, and future research directions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(3), 1–31.
- Chen, G., Firth, M., Gao, D. N., & Rui, O. M. (2013). Ownership structure, corporate governance, and fraud: Evidence from China. *Journal of Corporate Finance*, 20, 63–87. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2012.11.002>

- Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). (2013). *Internal control—Integrated framework*. COSO.
- Cressey, D. R. (1953). *Other people's money: A study in the social psychology of embezzlement*. Free Press.
- Dechow, P. M., Ge, W., & Schrand, C. M. (2010). Understanding earnings quality: A review of the proxies, their determinants and their consequences. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2–3), 344–401. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2010.09.001>
- Duska, R. F., Duska, B. S., & Ragatz, J. A. (2011). *Accounting ethics* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
- Glover, S. M., Prawitt, D. F., & Drake, M. S. (2016). *Auditing and assurance services*. McGraw-Hill Education.
- Healy, P. M., & Palepu, K. G. (2003). The fall of Enron. *Journal of Economic Perspectives*, 17(2), 3–26. <https://doi.org/10.1257/089533003321164976>
- Healy, P. M., & Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting Horizons*, 13(4), 365–383. <https://doi.org/10.2308/acch.1999.13.4.365>
- Horngren, C. T., Sundem, G. L., Elliott, J. A., & Philbrick, D. R. (2014). *Introduction to financial accounting* (11th ed.). Pearson.
- Kaplan, R. S., & Kiron, D. (2007). *Accounting fraud at WorldCom*.
- Kaptein, M. (2011). Understanding unethical behavior by unraveling ethical culture. *Human Relations*, 64(6), 843–869. <https://doi.org/10.1177/0018726710390536>

- Kieso, D. E., Weygandt, J. J., & Warfield, T. D. (2020). *Intermediate accounting* (17th ed.). Wiley.
- Libby, R., Libby, P. A., & Hodge, F. D. (2017). *Financial accounting* (9th ed.). McGraw-Hill Education.
- Lin, C.-A. (2010). Management pressure and accounting choices. *Journal of Business Ethics*, 92(4), 512–529.
- Messier, W. F., Glover, S. M., & Prawitt, D. F. (2017). *Auditing & assurance services: A systematic approach* (10th ed.). McGraw-Hill Education.
- Mintz, S. M., & Morris, R. E. (2011). *Ethical obligations and decision making in accounting: Text and cases* (2nd ed.). McGraw-Hill Education.
- Rezaee, Z. (2005). Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud. *Critical Perspectives on Accounting*, 16(3), 277–298.
- Rezaee, Z. (2009). *Financial statement fraud: Prevention and detection* (2nd ed.). Wiley.
- Schipper, K. (1989). Commentary on earnings management. *Accounting Horizons*, 3(4), 91–102.
- Schuchter, A., & Levi, M. (2015). The fraud triangle and fraud diamond: Explanatory models in fraud research. *Journal of Financial Crime*, 22(2), 176–196.
- Scott, W. R. (2015). *Financial accounting theory* (7th ed.). Pearson.
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1997). A survey of corporate governance. *The Journal of Finance*, 52(2), 737–783. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1997.tb04820.x>
- Singleton, T. W., & Singleton, A. J. (2010). *Fraud auditing and forensic accounting* (4th ed.). Wiley.

- Velasquez, M. G. (2018). *Business ethics: Concepts and cases* (8th ed.). Pearson.
- Wells, J. T. (2014). *Principles of fraud examination* (3rd ed.). Wiley.
- Wells, J. T. (2017). *Principles of fraud examination* (4th ed.). Wiley.
- Zhou, M., Chen, Y., & Wang, Z. (2020). Management pressure and fraudulent financial reporting: The moderating role of internal controls. *Accounting & Finance*, 60(3), 2845–2871.

İÇ DENETİM VE KURUMSAL RİSK YÖNETİMİ PERSPEKTİFİNDEN TRANSFER FİYATLANDIRMASI

Seda DOĞAN¹

1. GİRİŞ

Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte sermaye engellerinin azalması, çok uluslu işletmelerin (ÇÜİ) küresel ekonomideki ağırlığını artırmıştır. Günümüzde dünya ticaretinin yaklaşık %60'ını gerçekleştiren ÇÜİ'lerin, bu hacmin önemli bir kısmını ilişkili kuruluşlarıyla yürüttüğü bilinmektedir (Kara ve Öz, 2016). ÇÜİ gruplarının operasyonel yapılarının yüksek düzeyde entegre olması, sınır ötesi gelir ve giderlerin ülkeler arasında adil dağıtılmasını güçleştirebilmektedir. Bu durum, devletlerin yasal vergi gelirlerini koruma arayışını tetikleyen temel bir unsur haline gelebilmektedir (OECD, 2017).

ÇÜİ'lerin vergi yüklerini azaltmak amacıyla en sık yöneldikleri yöntemlerin başında transfer fiyatlandırması uygulamaları gelmektedir. Bu yapılar, sınır ötesi işlemlerde vergi sonrası küresel kârı optimize etmek için transfer fiyatlandırmasını stratejik bir araç olarak konumlandırabilmektedir. Dolayısıyla vergi idarelerinin, vergi kayıplarını önlemek adına son dönemde transfer fiyatlandırması incelemelerini çok daha sistematik ve etkin bir yapıya kavuşturma gayretinde olduğu değerlendirilmektedir (Çelebi ve Mastar Özcan, 2017).

¹ Dr., Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, ORCID: 0000-0003-2347-1107

2008 finansal krizi sonrası artan vergi kayıplarına yanıt olarak OECD ve G20 ülkeleri, BEPS (Matrah Aşınması ve Kâr Aktarımı) projesini başlatmıştır. Proje kapsamında transfer fiyatlandırması denetimlerinin sıkılaştırılması, ekonomik gerçeklik ve değer yaratımı ilkelerinin ön plana çıkarılması amaçlanmıştır. 2017 yılında yayımlanan OECD Kılavuzu ile yasal sözleşmelerden ziyade risk kontrolü ve operasyonel kapasiteye dayalı yeni bir denetim yaklaşımı benimsenmiştir. Bunun yanı sıra Eylem 13 ile Üç Katmanlı Belgelendirme Yaklaşımı (Master File, Local File, CbCR) hayata geçirilerek vergi matrahı aşınmasının önlenmesi hedeflenmiştir (OECD, 2017; Kara ve Öz, 2016).

2022 tarihli OECD Kılavuzu ise 2017 standartlarını temel alan güncel bir konsensüs metni niteliğindedir. Bu kılavuz ile şeffaflık ve ekonomik gerçeklik kurallarının daha ileri bir boyuta taşınması amaçlanarak, denetim sınırları yeniden çizilmiştir. Kılavuza eklenen Finansal İşlemler bölümü çok uluslu işletmelerin borçlanma, hazine işlemleri ve nakit havuzları gibi faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu alanlardaki olası örtülü kâr aktarımlarının, daha sıkı kontrol ve analiz metotlarına tabi tutulması öngörülmüştür (OECD, 2022).

Mevcut literatürde ve OECD (2017, 2022) kılavuzlarında transfer fiyatlandırması süreçleri, ağırlıklı olarak teknik emsallere uygunluk analizi çerçevesinde incelenmektedir. Bu durum, ilgili süreçlerin Kurumsal Risk Yönetimi (KRY) ve İç Denetim (İD) disiplinleriyle olan yönetsel entegrasyonunun ikinci planda kalması sonucunu doğurmaktadır. Küresel denetim eğilimlerinin sıkılaşmasıyla birlikte transfer fiyatlandırması süreçleri, salt bürokratik bir beyanname yükümlülüğü olmaktan çıkmıştır. Buna rağmen; basiretli iş yönetimi ve pragmatik risk değerlendirme stratejisi gibi ilkelerin, fiili kontrolü ve üç katmanlı şeffaflık standartlarının KRY matrislerine dahil edilmemesi kurumsal bir eksikliktir. Söz konusu standartların İD mekanizmalarıyla test

edilmemesi de işletmeleri mali, hukuki ve itibari risklerle karşı karşıya getirmektedir. Bu doğrultuda çalışma, bu mekanizmayı İD ve KRY disiplinleriyle bütünleşen çok boyutlu bir risk unsuru şeklinde konumlandıran teorik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

2. TRANSFER FİYATLANDIRMASI

Transfer fiyatlandırması, işletmelerin işlevsel ve coğrafi olarak bölünmesiyle ortaya çıkan ve ilişkili kuruluşlar arasındaki mal, hizmet veya gayrimaddi varlık transferlerinde serbest piyasa rekabeti olmaksızın uygulanan içsel bir fiyatlama rejimi olarak tanımlanmaktadır (Acar, 2013; Masun, 2019; Kaplan Dönmez, 2020). Literatürde bu bedel arz veya dağıtım fiyatı olarak da adlandırılmaktadır (Acar, 2013; Masun, 2019). Söz konusu mekanizma, mükellefler için bir vergi planlama aracı işlevi görebilmektedir. Vergi idareleri açısından ise vergi kaybını ve kamu zararını önleyerek vergi tabanını güvence altına almayı amaçlayan yasal bir denetim ve güvenlik müessesesidir (Öcal, 2015).

Mükellefler, kurum kazancının vergilendirilmesi ve kâr dağıtımındaki vergi tevkifatı yükünü hafifletmek amacıyla yasal veya gri alanlara yönelebilmektedir (Şakar, 2008; Öcal, 2015). Kazancın ilişkili taraflara aktarılacak matrah dışına çıkarılması örtülü kazanç dağıtımını olgusunu doğurmaktadır. Bu aşamada transfer fiyatlandırması kuralları bu aşınmayı önlemede yasal bir dayanak oluşturmaktadır (Kara ve Can, 2017). Ancak, çok uluslu şirketlerin vergi cennetleri aracılığıyla fiyatları manipüle etmesi, küresel ölçekte BEPS projesini ortaya çıkarmıştır (Taşkın, 2012; Batı ve Yücel, 2023). Bu manipülasyonlar devletlerin vergi tabanını aşındırmanın yanı sıra, hâkim ortakların kazancı kendi firmalarına aktarmasıyla azınlık ortakları zarara uğratan bir çıkar çatışmasına da yol açmaktadır (Ülker ve Arslan, 2025). Diğer

tarafından, BEPS ile gelen sıkı denetimler, mevzuattaki gri alanlar ve emsal bulma zorlukları şirketlerin sistematik ve finansal risklerini artırmaktadır (Kaplan Dönmez, 2020; Karabulut, 2024). 1341 yönetici ve denetçinin katıldığı ampirik bir araştırma da bu zorlukların yarattığı finansal riskleri doğrulamaktadır (Karabulut, 2024).

Bu doğrultuda vergi riski algısı, finansal cezaların ötesinde çok boyutlu stratejik kaygılar barındırmaktadır. Türkiye'deki büyük ve orta ölçekli şirketlerle yapılan bir araştırmaya göre, riskin gerçekleşmesi halinde yönetim kurullarının en çok endişe duyduğu iki unsur bulunmuştur. Bunlar %68 oranıyla şirket itibarı ve %65,1 oranıyla doğrudan finansal kayıpları oluşturmıştır (Gerçek ve Bakar Türegün, 2018). Dolayısıyla transfer fiyatlandırması gibi agresif vergi planlamaları, sıradan bir uyum sürecinin ötesinde pazar değerini ve kurumsal imajı etkileyen stratejik bir risk olarak ele alınması gerekmektedir (Gerçek ve Bakar Türegün, 2018).

Söz konusu risklerin yönetimi küresel standartlara uyumu gerektirse de yerel farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye, OECD BEPS Eylem Planı 13 asgari standartlarına büyük ölçüde uyum sağlamakla birlikte; teknik tanımlar, raporlama takvimi ve Ülke Bazlı Raporlama (CbCR) verilerinin kullanım altyapısı gibi konularda küresel uygulamalardan ayrılmaktadır (Uygun, 2024).

Küreselleşmenin önemli aktörleri olan ve özellikle gelişmekte olan ekonomilere doğrudan sermaye, teknoloji ve yönetim modelleri aktaran ÇUI'ler, birden fazla ülkede faaliyet göstermektedir (Masun, 2019). Makro düzeydeki bu geniş ağ, mikro düzeyde ilişkili kuruluşlar arası işlemlerin yönetimini ve kazancın grup içinde taksim edilmesi sorunsalını beraberinde getirmektedir (Türkmen, 2008). Bu doğrultuda OECD (2010), transfer fiyatını; bir işletmenin mal, gayrimaddi hak veya

hizmetlerini ilişkili bir şirkete devretme ya da satış fiyatı olarak formüle etmektedir.

Bağlı işletmeler arasındaki özel ilişkiler nedeniyle kurgulanan bu fiyatlar, grubun toplam vergi yükünü azaltmak amacıyla kârın bilinçli olarak vergi oranı düşük ülkelere aktarılmasına yol açabilmektedir (Pehlivan, 2006; Masun, 2019). Dolayısıyla transfer fiyatları, vergi matrahını aşındırmaya yönelik stratejik bir planlama veya manipülasyon aracı olarak kullanılmaya elverişli görülmektedir (Taşkın, 2012). Söz konusu grup içi işlemler ulusal düzeyde kaldığında sadece ilgili ülkenin iç vergi gelirlerini etkilemektedir. Bu işlemler, sınır ötesi bir boyut kazandığında ise birden fazla ülkenin milli gelirini, vergi tabanını ve egemenlik haklarını etkileyen küresel bir niteliğe bürünmektedir (Masun, 2019).

OECD standartları çerçevesinde ülkeler, vergilendirme yetkilerini ikametgâh esası ve kaynak esası bazında yapılandırmaktadır. ÇUI'lerin vergilendirilmesinde ise her iki esasa birlikte başvurulabilmektedir. Bu aşamada çifte vergilendirmeyi önlemek adına gruptaki her iştirak bağımsız bir tüzel kişilik kabul edilmektedir. Bu ayrı tüzel kişilik modelinin meşruiyeti ise ÇUI'lerin grup içi işlemlerinde emsallere uygunluk ilkesine uyum sağlamalarına bağlı olmaktadır (Aktaş, 2004).

Uluslararası bir standart olan emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması amacıyla OECD (2017, 2022) kılavuzlarında yöntemler iki ana grupta kategorize edilmiştir:

Geleneksel İşlem Yöntemleri: Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemi.

İşlemsel Kâr Yöntemleri: İşlemsel Net Kâr Marjı Yöntemi ve Kâr Bölüşümü Yöntemi.

Bununla birlikte transfer fiyatlandırması yöntemlerinin seçimi, yasal bir zorunluluk olmanın ötesinde şirket içi birimlerin

özerkliğini koruma ve adil performans değerlendirmesi yapma amacı da taşımaktadır (Kaya, 2021).

3. İÇ DENETİM

İç denetim; bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. Bu faaliyet, kuruluşun risk yönetimi, iç kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmektedir. Temel amacı ise organizasyonun faaliyetlerini iyileştirmek ve kuruma değer katmaktır (IIA, 2012). İç denetimin temel rolü, kurumun varlıklarını ve itibarını korumaktır. Bu koruma, kurumsal sürdürülebilirliği desteklenmektedir. Bu sayede üst yönetimin kurguladığı mekanizmalar, tarafsız bir gözle analiz edilmektedir. Sürecin sonunda ise idareye stratejik düzeyde destek sağlanmaktadır (Görmen ve Korkmaz, 2022; Koç, 2022).

İç denetim, kurumsal yapıyı kurumsal yönetim, iç kontrol ve risk yönetimi olmak üzere üç temel ekseninde bütünsel olarak izlemektedir (Diamond, 2013). Kurumsal yönetim, karar alma süreçlerinin şeffaf, hesap verebilir ve stratejik hedeflere uyumlu olmasına zemin hazırlamaktadır. İç kontrol, şirket politikalarının uygulanmasını kapsamakta ve mevcut aksaklıkları raporlayarak işleyişe katkı sunmaktadır. Risk yönetimi ise hedefleri tehdit eden unsurları belirlemekte ve yönetime bu mekanizmanın etkinliği konusunda tarafsız bir güvence sunmaktadır.

İç denetim, insani hata ve zaman kısıtları nedeniyle kesinlik yerine somut delillere dayalı makul bir güvence sağlamakta ve bunu danışmanlık hizmetleriyle desteklemektedir (Koç, 2022). Bu makul güvenceyi ve kaynakları en verimli şekilde yönetebilmek için Küresel İç Denetim Standartları (IIA, 2024), denetim faaliyetlerinin stratejik olarak odaklanmasını öngörmektedir. Standartlara göre denetim kaynakları; şirketin finansal, yasal ve itibari varlıklarını en çok tehdit eden yüksek riskli alanlara yoğunlaştırılmalıdır. Böylece kısıtlı zaman ve

kaynaklar, kuruma en yüksek faydayı sağlayacak şekilde yapılandırılmış olacaktır.

4. KURUMSAL RİSK YÖNETİMİ

Risk kavramı, genel itibarıyla hedeflenen süreçler ile gerçekleşen sonuçlar arasındaki belirsizliği, bu iki durum arasındaki sapmayı ve kuruluşun hedeflerine ulaşma yeteneğini etkileyen olguyu ifade etmektedir (Rejda, 2005; Uysal, 2020). Bu olgunun, hem olumlu hem de olumsuz çıktılara yol açabilen belirsizlikler bütünü şeklinde yapılandığı kabul edilmektedir (Uysal, 2020).

Kurumsal risk yönetiminde riskler; finansal, operasyonel, stratejik ve dış/çevresel olmak üzere dört ana grupta sınıflandırılmaktadır (Özbilgin, 2012). İşletmelerin iradesi dışında gelişen yasal düzenlemeleri ve politikaları kapsayan dış/çevresel risklerin günümüzdeki en önemli yansımalarından biri transfer fiyatlandırması süreçleridir. OECD'nin küresel BEPS reformları ile ulusal vergi idarelerinin sıkılaştıran denetim politikaları, organizasyonların kontrolü dışında şekillenen bu dışsal tehditleri beslemektedir (OECD, 2022; Akbal, 2025). Ancak bu dışsal risklerin doğurabileceği mali ve itibari zararların boyutu, kuruluşun kendi içinde uygulayacağı proaktif risk yönetimi ve iç denetim tercihlerine bağlı olarak değişmektedir (Özbilgin, 2012; Kara ve Can, 2017).

Kurumsal hedeflere ulaşılmasına dair makul bir güvence sunmayı amaçlayan risk yönetimi süreçleri; fırsat ve tehditlerin belirlenmesini, risk yanıtlarının kararlaştırılmasını ve gerekli raporlamaların hazırlanmasını kapsamaktadır (Bozkurt, 2010). Bu aşamaların, kurumun her seviyesinde tutarlı ve sürekli bir işleyiş olarak kurgulanması gerekmektedir (Gilchrist, 1993; Rejda, 2005).

Tüm risklerin entegre bir şekilde yönetilmesini öngören KRY yaklaşımı, kurumsal yönetim mekanizmalarının risk süreçlerini nasıl yapılandırdığını açıklamaktadır. Bu bütünsel yönetimin kârlılık, büyüme ve piyasa değeri gibi finansal göstergelere yansımaları da KRY modeliyle incelenebilmektedir. Model, doğası gereği risk yönetiminin kurumsal yönetim ve şirket stratejisiyle uyum içinde yürütülmesini gerekli kılmaktadır (Bromiley vd., 2015).

Geleneksel risk yönetimi, birim bazlı bir odakla sadece kayıpları azaltmaya yönelmektedir. Bu nedenle riskleri finansal boyutla sınırlandırarak geniş kapsamlı piyasa ve operasyonel riskleri göz ardı edilmektedir (Şenol ve Karaca, 2017).

Literatürdeki temel ayrım ise riski şirket amaçlarından bağımsız ele alanlar ile kurumsal hedeflere ulaşma ekseninde tanımlayanlar arasında ortaya çıkmaktadır (Bromiley vd., 2015). Bu doğrultuda KRY ilişkin entegre yaklaşım ve işlevsel yaklaşım olmak üzere iki temel bakış açısı mevcuttur (COSO, 2017). Entegre yaklaşım, KRY'yi salt bir süreç olmaktan çıkarıp temel iş faaliyetlerine entegre etmeyi savunmaktadır. İşlevsel yaklaşım ise KRY'yi stratejik bir yetenekten ziyade kurumsal bir işlev ve ikinci bir savunma hattı olarak konumlandırmaktadır. Bu bağlamda KRY, sadece olumsuz durumlardan korunmayı hedefleyen pasif bir mekanizma görevi görmemektedir. Aksine, strateji belirleme süreçlerinde riskleri proaktif bir girdi olarak konumlandırarak değer yaratma ve bu değeri koruma odaklı bir çerçeve sunmaktadır. Sonuç olarak KRY, belirsizliği salt bir maliyet unsuru olmaktan çıkarıp işletmeye rekabet avantajı sağlayan stratejik bir kaldıraç işlevi görmektedir (Öner ve Uyar, 2018).

5. İÇ DENETİM VE TRANSFER FİYATLANDIRMASI İLİŞKİSİ

İç denetim, organizasyonel risklerin etkin yönetildiğine dair yönetim kuruluna ve üst yönetime bağımsız ve nesnel bir makul güvence sağlamaktadır (IIA, 2012). Küresel BEPS Eylem 13 standartları ve yerel mevzuattaki yansımaları olan Üç Katmanlı Belgelendirme (Ana Belge, Yerel Belge ve Ülke Bazlı Rapor - CbCR) yükümlülükleri, transfer fiyatlandırmasını izole bir muhasebe işlemi olmaktan çıkarıp çok boyutlu bir yasal uyum alanına dönüştürmektedir (Kara ve Can, 2017; OECD, 2022). Bu belgelendirme süreçleri, vergi idarelerinin denetimlerindeki en kritik yasal dayanağı oluşturmaktadır (Çelebi ve Mastar Özcan, 2017).

Türkiye’de 6728 sayılı Kanun ile İşlemsel Net Kâr Marjı (TNMM) ve Kâr Bölüşümü yöntemleri mevzuata entegre edilmiştir. Aynı düzenlemeyle getirilen ve belgelendirmenin tam/zamanında yapılması şartına bağlanan %50 vergi ziyai cezası indirimi, iç denetimin yürüttüğü doğruluk testlerinin kurumsal risk yönetiminde ölçülebilir bir mali katma değer yarattığını göstermektedir (Kara ve Can, 2017).

Uluslararası mevzuatın karmaşıklığı mali işleri hata riskine açık hale getirmektedir. Akbal (2025), net denetim standartlarının bulunmayışının uyum düzeyini düşürdüğünü saptamıştır. Türk vergi sisteminin BEPS eylem planlarıyla henüz tam anlamıyla uyum sağlayamamış olması ise (Batı ve Yücel, 2023) iç denetimin proaktif rolünü daha da kritik kılmaktadır.

Günümüz iş dünyasında transfer fiyatlandırması süreçleri, hatalı uygulamalar neticesinde matrah farkının %70’ine ulaşan cezalı tarhiyatlar (Çelebi ve Mastar Özcan, 2017) ve marka değerini sarsacak itibar riskleri (OECD, 2017) barındırdığı için kurumsal risk matrislerinde öncelikli olarak konumlandırılmalıdır. Küresel ölçekte vergi idareleri, mükellef

seçiminde artık geleneksel yöntemler yerine yapay zekâ destekli risk analitiği, veri madenciliği ve merkezi risk süzgeçlerine yönelerek ilişkili şirketleri algoritmik sistemlerle izlemektedir (Akbal, 2025). Otoritelerin bu teknolojik dönüşümüne karşılık Türkiye'deki şirketlerin dijital denetim araçlarından yararlanma düzeyi henüz başlangıç aşamasındadır (Karabulut, 2024). Bu nedenle, otoritelerin denetim gücüne karşı iç denetim departmanlarının reaktif modelleri bırakması ve benzer teknolojik metodolojilerle bir ön denetim kalkını oluşturacak proaktif, risk odaklı programlar yapılandırması yönetsel bir gerekliliktir (Akbal, 2025; Karabulut, 2024).

Bu doğrultuda IIA standartlarının (2024) risk değerlendirme görevi, OECD (2022) kılavuzundaki basiretli iş yönetimi ve pragmatik risk değerlendirmesi ilkeleriyle tam bir kavramsal uyum sergilemektedir. Bu kapsamda iç denetçilerin; grup içi nakit havuzları veya gayrimaddi hakların DEMPE (geliştirme, iyileştirme, sürdürme, koruma, faydalanma) fonksiyonları gibi politikaları salt şekli incelemek yerine, işletmenin zarar beyanları ve ani kârlılık düşüşleri gibi vergi idaresi nezdindeki risk profilini analiz ederek işe başlamaları gerekmektedir (Çelebi ve Mastar Özcan, 2017). Ancak pazar rekabetinden ziyade vergilendirme uyumuna odaklanan bu süreç, ileri düzeyde teknik uzmanlık gerektirmektedir. Dolayısıyla, şirket içi teknolojik ve operasyonel kaynakların yetersiz kalması halinde iç denetimin, karmaşık karşılaştırılabilirlik analizleri için dış kaynak kullanımını stratejik bir tavsiye olarak üst yönetime raporlaması gerekmektedir (Ayvaz, 2017).

Modern denetim felsefesindeki en radikal dönüşüm, biçimsel sözleşmelerden ziyade ekonomik gerçekliğin esas alınmasıdır. Özün önceliği ilkesi olarak adlandırılan bu yaklaşım, iç denetçilere yasal belgelerin arkasındaki fiili operasyonel gerçekliği doğrulama görevi yüklemektedir (OECD, 2022). Nitekim OECD (2022) kılavuzuna göre, ilişkili şirketler arasında

finansal risklerin sözleşmeyle hangi tarafa devredildiği tek başına yeterli bir ölçüt olarak kabul edilmemektedir. Denetimde esas olarak; riski operasyonel düzeyde yönetme, kontrol sağlama ve finansal olarak üstlenme kapasitesine sahip personelin hangi şirkette istihdam edildiğinin incelenmesi gerekmektedir.

Bu evrensel ilkeler doğrultusunda, kâr aktarımına en açık alanların başında gelen gayrimaddi hakların incelenmesinde vergi idareleri yasal mülkiyete değil; varlığın DEMPE süreçlerine hangi şirketin veya personelin fiilen katkı sağladığına odaklanmaktadır (Çelebi ve Mastar Özcan, 2017; OECD, 2022). Bu doğrultuda iç denetimin, mali işler departmanının sözleşmelere dayanarak kurguladığı politikanın sahadaki operasyonel gerçeklikle çelişmediğini doğrulaması ve özün önceliği denetimini tam olarak yerine getirmesi gerekmektedir.

İşlemlerin özünü sorgulayan bu proaktif iç denetim yaklaşımı, özellikle agresif yöntemler kullanan uluslararası vergi otoritelerine karşı hayati bir önem taşımaktadır. Örneğin; ABD Vergi İdaresi en iyi yöntem kuralı çerçevesinde incelemeler yaparken, Japonya Ulusal Vergi İdaresi ise gizli emsaller veya sınır ötesi fiili bilgi değişimi mekanizmalarını kullanmaktadır (Çelebi ve Mastar Özcan, 2017). Öte yandan transfer fiyatlandırması kaynaklı örtülü kazanç aktarımları, yerel mevzuatta da Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 195-206. maddeleri arasındaki Şirketler Topluluğu hükümleriyle doğrudan ilişkilidir. Özellikle TTK Madde 199, hâkim ve bağlı şirketler arasındaki işlemlerin şeffaf bir şekilde açıklanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle iç denetimin; azınlık haklarını ve kurumsal şeffaflığı korumak adına uluslararası standartların yanı sıra bu yerel TTK normlarını da birer temel denetim kriteri olarak esas alması gerekmektedir (Ülker ve Arslan, 2025).

6. KURUMSAL RİSK YÖNETİMİ VE TRANSFER FİYATLANDIRMASI İLİŞKİSİ

Türk vergi sisteminin OECD BEPS eylem planlarına entegrasyonunun tam olarak sağlanamamış olması, çok uluslu işletmeler açısından mevzuatsal bir gri alan ve öngörülmesi güç yeni yasal uyum riskleri yaratmaktadır (Batı ve Yücel, 2023). BEPS Eylem 13 ile getirilen üç katmanlı dokümantasyon yükümlülükleri, KRY süreçlerinde yeni bir kontrol mekanizmasını zorunlu kılarken, mükelleflerin vergisel uyum maliyetlerini de ciddi ölçüde artırmaktadır (Karabulut, 2024). Ampirik bulgular, şirketlerin karşı karşıya kaldığı en baskın vergi riski türünün %57,5 oranı ile mevzuatın karmaşıklığından doğan yasal uyum riski olduğunu ortaya koymaktadır. İşletmeler birincil risk tetikleyicilerini şu şekilde sıralamaktadır (Gerçek ve Bakar Türegün, 2018):

- Mevzuatın sık değişmesi: %73,6
- Yasal metinlerdeki muğlak alanlar: %64,2
- Vergi idaresinin öngörülemez denetim yaklaşımları: %57,5

İlişkili işlemler arasında vergi incelemelerine en hassas ve riskli alanların sırasıyla grup içi finansman işlemleri, nihai ürünlerin yeniden satışı ve gayrimaddi varlıkların lisanslanması süreçleri olduğu saptanmıştır. Bu alanlardaki hatalar, hem vergi tabanının aşınması hem de çifte vergilendirilme riskini tetiklemektedir. Saha bulgularına göre, Türkiye'de yerleşik ÇUŞ yöneticilerinin %46,7'si son üç yıl içinde yerel düzeyde, %50'si ise yurt dışında transfer fiyatlandırması denetimine tabi tutulmuştur. Denetim oranlarının bu denli yüksek olması, riskin gerçekleşme olasılığını KRY matrislerinde doğrudan yüksek kategorisine taşımaktadır (Yalçın ve Ertürk, 2017). Ayrıca her sektöre veya işleme uygun mutlak tek bir yöntemin bulunmaması riskin finansal etkisini daha da büyötmektedir. Dolayısıyla,

sektörel dinamikleri analiz etmeden kurgulanan kural tabanlı sabit yöntemlerin, emsallere aykırılık tespitiyle sonuçlanabilecek stratejik birer uyum riski olarak KRY süreçlerinde öncelikli tanımlanması gerekmektedir (Kaya, 2021).

Üstelik transfer fiyatlandırması riskleri sadece kurumlar vergisiyle sınırlı kalmayıp gümrük boyutunu da kapsamaktadır. İthalat eşyasının gümrük kıymetini satış bedeli kabul eden 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 24. maddesi, alıcı ile satıcı arasındaki ilişkinin fiyatı etkilememiş olması şartını getirmektedir. Bu ilişkinin beyan edilmemesi veya fiyatı etkilediğinin gümrük idarelerince tespiti, finansal etki derecesi oldukça yüksek olan ağır cezai maliyetler ve kritik yasal uyum riskleri doğurmaktadır (Alıcı, 2016).

Bu yüksek risklere karşı en proaktif yanıt Peşin Fiyat Anlaşmaları (APA) olsa da, bürokratik süreçler nedeniyle bu enstrümanın fiili işlevselliği düşüktür (Karabulut, 2024). Türkiye'deki ÇUŞ'lerin %66,7'si yakın gelecekte bir APA başvurusu planlamamakta, onaylanmış anlaşmaya sahip olanların oranı ise yalnızca %6,7 düzeyinde kalmaktadır. Türkiye'de APA'ya yönelinmemesinin temel nedeni yüksek uyum maliyetleri değil; idari güven eksikliği ve denetim riskidir (Yalçiner ve Ertürk, 2017). Bu ağır cezai ve bürokratik maliyetler, KRY stratejilerinde APA gibi enstrümanların neden tek başına yetersiz kaldığını göstermekte; gümrük otoritelerini de kapsayacak çok taraflı risk azaltma protokollerine duyulan ihtiyacı finansal bir gerçeklik olarak ortaya koymaktadır (Alıcı, 2016).

KRY süreçlerinde transfer fiyatlandırması risklerini azaltmaya yönelik bir diğer stratejik ve tamamlayıcı yanıt ise, teknik uzmanlık gerektiren süreçlerin dış kaynak kullanımı yoluyla yönetilmesidir. ÇUŞ'lerin dokümantasyon süreçlerinde en sık karşılaştığı operasyonel zorluklar; emsallere uygunluk

analizi için veri tabanlarına erişim, ticari fonksiyon analizlerinin yapılması ve karşılaştırılabilirlik fonksiyonlarının kurgulanmasıdır. Şirket içi kaynakların uluslararası vergi mevzuatının karmaşıklığı karşısında yetersiz kalması uyum riskini yükselttiğinden; teknik analiz ve veri tabanı taraması gibi spesifik süreçlerin bağımsız dış uzmanlara devredilmesi, vergi denetçileri ile yaşanabilecek uyuşmazlıkları ve cezai tarhiyat risklerini proaktif olarak en aza indirmektedir (Ayvaz, 2017).

7. SONUÇ

Bu çalışma; iç denetim, kurumsal risk yönetimi ve transfer fiyatlandırması eksenindeki ampirik bulgular ile uluslararası literatürü değerlendirmektedir. Elde edilen veriler, çok uluslu şirketlerin cezai yaptırımlardan sonra önlem alan reaktif modeller yerine, riskleri önceden yöneten proaktif bir mimariye yönelmeleri gerektiğini göstermektedir.

Vergi denetçileri transfer fiyatlandırması incelemelerinde yapay zekâ destekli risk analitiği, veri madenciliği ve merkezi risk süzgeçlerine yönelmektedir (Akbal, 2025). Otoritelerin ilişkili şirketleri algoritmik sistemlerle izlediği bu ekosistemde proaktif bir iç denetim mekanizması yönetsel bir gereklilik teşkil etmektedir.

Hatalı uygulamalar küresel pazarlarda matrah farkının %70'ine ulaşan cezalı tarhiyatlara (Çelebi ve Mastar Özcan, 2017) ve gümrük idarelerince vergi farkının üç katı tutarında idari para cezalarına yol açmaktadır (Alıcı, 2016). Finansal risklerin ötesinde, yönetim kurullarının %68'i vergi risklerinde öncelikle şirket itibarının zarar görmesinden endişe etmektedir (Gerçek ve Bakar Türegün, 2018).

Belgelendirme yükümlülüklerinin tam ve zamanında yerine getirilmesi durumunda, olası bir tarhiyatta %50 vergi ziyayı

cezası indirimi uygulanmaktadır (Kara ve Can, 2017). İç denetimin proaktif doğruluk testleri, KRY süreçlerine ölçülebilir mali bir katma değer sağlayacaktır.

DEMPE süreçlerine hangi şirketin veya personelin fiilen katkı sağladığı incelenmektedir (OECD, 2022). İç denetimin saha ziyaretleri ve mülakatlarla bu uyumu önceden doğrulaması, şekli hataları azaltacaktır.

Transfer fiyatlandırması mali işlerin bağımsız bir operasyonu olarak sınırlandırılmamalıdır. Çözüm olarak; Vergi/Mali İşler (1. Savunma Hattı), Kurumsal Risk Yönetimi (2. Savunma Hattı) ve İç Denetim (3. Savunma Hattı) birimleri ortak bir koordinasyon mekanizması altında yapılandırılmalıdır.

Mevzuatın dinamik yapısı (%73,6), yasal metinlerdeki muğlak alanlar (%64,2) ve vergi idarelerinin öngörülemeyen yaklaşımları (%57,5) birincil risk tetikleyicileridir (Gerçek ve Bakar Türegün, 2018). Bu faktörler KRY matrislerinde proaktif risk parametreleri olarak konumlandırılmalıdır.

İç denetim, mali işler birimlerinin veri tabanı erişimi ve karmaşık analiz yetkinliklerini değerlendirmelidir. İçsel kaynakların yetersiz kaldığı alanlarda, yasal uyumu korumak adına kontrollü bir biçimde dış kaynak kullanımına başvurulmalıdır (Ayvaz, 2017).

Gelir İdaresi ile imzalanan bir APA'nın Gümrük İdaresi nezdinde hukuki bir bağlayıcılığının bulunmaması kurumsal bir risk açığı doğurmaktadır (Alıcı, 2016). Bu nedenle uygulayıcılar, hem vergi hem de gümrük otoritelerini eş anlı kapsayabilecek çok taraflı kurumsal protokollerin yasal ve idari zeminini analiz etmelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, U. O. T. (2013). *Transfer fiyatlandırması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aktaş, M. (2004). *Uluslararası transfer fiyatlandırması ve Türk vergi mevzuatında uygulama olanakları* (1. basım). Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Alıcı, M. (2016). Çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması politikası çerçevesinde alıcı ile satıcı arasındaki ilişkinin hukuki boyutu. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, (7), 19-23.
- Ayvaz, E. (2017). Çokuluslu şirketlerde transfer fiyatlandırması sorunlarının çözümü olarak dış kaynak kullanımı (outsourcing): Bir vaka çalışması. *International Journal of Human Sciences*, 14(4), 4251-4264. doi:10.14687/jhs.v14i4.4963
- Bozkurt, C. (2010). Risk, kurumsal risk yönetimi ve iç denetim. *Denetim*, 1(4), 17-30.
- Bromiley, P., McShane, M., Nair, A., & Rustambekov, E. (2015). Enterprise Risk Management: Review, Critique, and Research Directions. *Long Range Planning*, 48(4), 265-276. <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2014.07.005>
- Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). (2017). *Enterprise Risk Management Integrating with Strategy and Performance-Executive Summary*. 1-40. <https://static.poder360.com.br/2023/09/Diretriz-Enterprise-Risk-Management-Coso-2017.pdf>
- Çelebi, A. K., & Mastar Özcan, P. (2017). Transfer fiyatlandırması uygulamaları: Seçilmiş ülkeler açısından bir değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi*, 24(2), 277-294.

- Diamond, J. (2013). Internal Control and Internal Audit. In: Allen, R., Hemming, R., Potter, B.H. (eds) The International Handbook of Public Financial Management. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137315304_18
- Gerçek, A., & Bakar Türegün, F. (2018). A survey on companies related to the perception of tax risk and tax risk management. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11(3), 307-332. <https://doi.org/10.29067/muvu.368807>
- Görmen, M., & Korkmaz, G. (2022). Kurumsal sürdürülebilirlik için sürdürülebilir iç denetim: Geleceğin iç denetim fonksiyonu. *Denetim*, 13(25), 94-115.
- IIA. (2012). Uluslararası İç Denetim Standartları.
- Kaplan Dönmez, N. F. (2020). Transfer fiyatlandırması kavramı ve transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında ilişkili kişi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(23), 403-425. DOI: 10.14784/marufacd.781527
- Kara, D., & Can, A. V. (2017). Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında ilişkili kişi kavramının 6728 sayılı kanun kapsamında değerlendirilmesi. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1), 13-33.
- Kara, M. C., & Öz, E. (2016). Uluslararası vergilemede hibrit uyumsuzlukları etkisizleştirme çabaları. *Vergi Dünyası Dergisi*, 416, 232-238.
- Karabulut, M. F. (2024). *Uluslararası transfer fiyatlandırmasında güncel gelişmeler ve Türkiye uygulaması: Kamu ve özel sektör algı araştırması* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kaya, R. (2021) Transfer fiyatlandırması yöntemleri: Uygulaması, olumlu ve olumsuz yanları. *Anadolu*

Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,
22(4), 83-101.

Koç, S. (2022). İşletmelerde İç Denetim ve İç Kontrol Yapısı Etkileşimi, *İşletme*, 3(1), 105- 120.

Masun, M. A. (2019). Çokuluslu şirketlerin finansal yönetiminde transfer fiyatlandırması ve bir uygulama. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 41(1), 247-255.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2010). *OECD transfer pricing guidelines for multinational enterprises and tax administrations*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017). *OECD transfer pricing guidelines for multinational enterprises and tax administrations 2017*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2022). *OECD transfer pricing guidelines for multinational enterprises and tax administrations 2022*. OECD Publishing.

Öcal, E. (2015). *Teoride, mevzuatta ve uygulamada transfer fiyatlandırması*. İstanbul: PWC Danışmanlık Hizmetleri Yayını.

Öner, Ö., & Uyar, M. (2018). Vekâlet teorisi bağlamında denetim faaliyetlerinin ve kontrol sistemlerinin yönetim riskine etkisi: Küçük ve orta boy işletmelerde bir uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(Özel Sayı), 66-91.

Özbilgin, İ. G. (2012, Temmuz). Risk ve risk çeşitleri. *Bilişim Dergisi*, (145), 86-93.
<https://www.bilisimdergisi.org.tr/s145/pdf/86-93.pdf>

- Pehlivan, O. (2006). *Uluslararası vergilendirme*. Trabzon: Derya Kitapevi.
- Rejda, G. E. (2005). Risk Management and Insurance. *Person Education Inc*, 13, 44-55.
- Şakar, A. Y. (2008). Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı. *Sicil İş Hukuku Dergisi*, 9, 190-198.
- Şenol, Z., & Karaca, S. S. (2017). Finansal risklerin firma değeri üzerine etkisi: BİST örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(1), 1-18.
- Taşkın, Y. (2012). *Transfer fiyatlandırmasında emsallere uygunluk ilkesi*. İstanbul: Türkmen Yayınları.
- The Institute of Internal Auditors. (2024). *Global internal audit standards*.
- Türkmen, N. (2008). *Örtülü sermaye transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı kılavuzu*. İstanbul: Türkmen Yayınları.
- Uygun, E. (2024). Ülke bazlı raporlamalara (CbCR) uyum süreci: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, 72, 114–126. DOI: 10.26650/mcd2024-1517921
- Uysal, M. C. (2020). Stratejik risklerin yönetilmesi ve örgütlerde sürekli risk yönetimi entegrasyonu. *Denetışim*, 11(21), 39-52.
- Ülker, Y., & Arslan. Ö. (2025). İşletme hilesinin transfer fiyatlandırma boyutu ve örtülü kazanç aktarımı: Bir vak’a analizi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (2), 779-792. doi:10.33206/mjss.1470164
- Yalçın, K., & Ertürk, E. (2017). Peşin fiyatlandırma anlaşmalarının Türkiye’de yaygın bir şekilde kullanılmama nedenleri üzerine bir araştırma.

Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (16. UİK Özel Sayısı), 413-424.

YAPAY ZEKA TEKNOLOJİSİNİN İŞLETMELERİN KURUMSAL RİSK YÖNETİMİ UYGULAMALARINA YANSIMALARI: GÖLGE YAPAY ZEKA RİSKİ ÜZERİNE TEORİK BİR İNCELEME

Özben YURTLU¹

Seçkin GÖNEN²

1. GİRİŞ

Yapay zeka teknolojisi alanındaki hızlı gelişmeler ile birlikte işletmelerin faaliyetlerini sürdürme şekli ve kurumsal risk yönetimi sürecinde önemli şekilde değişimler yaşanmaktadır. Yapay zeka temelli uygulamalarının kullanımının yaygınlaşmasıyla işletmelerin verimliliğini, hızlı karar alma yeteneğinin gelişmesine katkı sağlama ile rekabet üstünlüğünü koruma gibi faydaların yanında çalışanların bilişim bölümünün onay dışında bu teknolojik yeniliğin kullanılması sonucunda ortaya çıkan gölge yapay zeka isimli yeni bir risk türünün oluşmasına neden olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, gölge yapay riski paradigmasının teorik yönüyle değerlendirilmesidir. Çalışmada ilk olarak kurumsal risk yönetimi ve yapay zeka kavramları hakkında genel açıklamalara yer verildikten sonra, gölge yapay zeka riski olgusu tanımlanmıştır.

¹ Öğr. Gör. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İİBF, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, ORCID: 0000-0001-5266-6996.

² Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, İşletme, ORCID: 0000-0001-5962-7375.

2. KURUMSAL RİSK YÖNETİMİ KAVRAMI

Dünyada yaşanan küreselleşmenin etkisinin arttırmasıyla işletmelerin faaliyetlerinde değişim yaşanmıştır. İşletme faaliyetlerinin yapısının değişmesi, karşılaşacakları risklerin çeşitlenmesine neden olmuştur. İşletmelerin risklerinin geçmişe göre çeşitlenmesi ve etkilerinin de değişmesiyle risk yönetimi uygulamalarının kurumsal bir temelde yeniden tasarlanması ile uzun dönemli planlamaların önemli bir unsuru haline gelmiştir. Risk yönetimi uygulamaları geçmişte işletmelerin iç kontrol uygulamalarında öncelikli olmayan tedbirler kapsamında yer bulurken, günümüzde sürekli olarak izlenmesi gereken bir yönetim uygulamasına dönüşmüştür. Risk yönetimi alanındaki yaşanan bu değişime rağmen günümüze yakın tarihlerde yaşanan muhasebe ve denetim skandallarının ardından risk yönetimi uygulamalarının geçerliliği sorgulanmıştır ve risk yönetimi uygulamalarında yeni yöntemlerin geliştirilmesi kaçınılmaz bir hale gelmiştir (Soner; 2022: 107).

Risk kavramı, gelecek zamanda işletmelerin yapısını ve faaliyetlerini etkileyebilme niteliği bulunan olumsuzlukları, tehlikeleri ile şans vb durumların varlığı olarak tanımlanabilir. Risk, işletmede karar verici konumda olan yöneticilerin daha fazla kazanç elde etmek için kabul ettiği kayıpların bütünü olarak nitelendirilebilir (Galip; 2022: 6). Farklı bir tanımda ise risk, ağırlıkla tahmin edilebilen olasılıkların gerçekleşmesi durumunda karşılaşılabilecek tehditleri barındıran belirsizlik durumu olarak tanımlanmıştır. Belirsizlik kavramı, risklerin gerçekleşme ihtimali ve gerçekleşmesi durumunda yaşanabilecek durumların tahmin edilmesinin zor olduğu zaman dilimi olarak tanımlanmıştır (Özyurt Kaptanoğlu, Üler ve Akdemir; 2026: 1080)

Risk yönetimi, bir işletmenin faaliyetlerinin sürekliliğinin sağlanması ve diğer işletmelerle ticari ilişkilerini

sürdürebilmesi için karlılık durumunu düşürebilecek nitelikteki risklerin belirlenmesi, etkilerinin ölçülmesi ve en düşük seviyede etkisini göstermesi için yapılacak eylemlerin tasarlanması sürecidir. Risk yönetimi sürecinde risklerin analizi ile risklerin değerlendirilmesi diğer aşamalarından farklı bir öneme sahiptir. İşletmeler daimi olarak risk analizleri ile risk değerlendirme faaliyetlerini gerçekleştirerek amaçlarına erişilmesini engelleyebilecek yakın ve uzak çevresinde konumlanan tehditleri değerlendirir ve alınacak önlemleri tasarlar. İşletmenin amaçlarına erişilmesini engelleyecek veya belirlenen tarihte erişilmesini geciktirebilme yönü bulunan risklerin tespit edilmesi ve gerçekleşme olasılığının hesaplanmasının ardından risklere karşı alınacak önlemlerin belirlenmesi işletmeler açısından oldukça önemlidir. Riskler ve etkilerinin belirlenmesi işletmenin amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırır ve faaliyette bulunduğu piyasadaki rakip işletmelerle rekabet etme durumunu kendi lehine daha kolay şekilde çevirebilme yeteneğinin kazandırılmasını sağlar (Çeliktaş ve Ünlü; 2018: 483).

Risk yönetimi, işletmelerin amaçlarını gerçekleştirebilmek için makul güvence sağlamak hedefiyle potansiyel durum ve olayları tespit etme, değerlendirme, yönetme ve kontrol etme süreci olup, yönetimin karar aşamasında büyük önem taşımaktadır. İşletmelerin risk yönetimine gereksinim duymasının nedenleri ise aşağıdaki gibidir (Selimoğlu ve Özbek;2018:32-33):

- İşletme varlıklarının ve faaliyetlerinin kesinti olmadan sürdürülmesi
- Sürprizlerin minimum düzeye indirilmesi
- Kayıpların azalması
- Gelirin istikrarlı olması

- Sürdürülebilir büyüme oluşturulması
- Sosyal sorumluluk ve yasal düzenlemelere uyum sağlanması

İşletmelerin yürüttüğü risk yönetimi uygulamalarının rolü küresel olarak sürekli değişim gösteren ticari faaliyetler ile belirli dönemlerde yaşanan kısıtlamalar doğrultusunda ciddi olarak değişimler yaşanmaktadır. Risk yönetimi uygulamalarının küresel ticaretteki değişimlere işletmelerin uyum göstermesi noktasında kilit öneme sahip alanların başında gelmektedir. Günümüzde kamuoyunda başarılı olarak nitelendirilen işletmelerin risk yönetiminden beklentilerinin belirsizlik durumundan yaşanabilecek olayların etkilerini en düşük seviyede indirilmesi yerine, oluşan belirsizlik durumlardan işletme için hangi fırsatların elde edilebileceğine odaklanması ortak özelliklerinden birisini oluşturmaktadır. Risk yönetimi uygulamalarında yaşanan değişim işletmelerin günümüzde geleneksel olarak nitelendirilen risk yönetimi uygulamalarından hedeflenen faydanın elde edilmesini zorlaştırmaktadır. Geleneksel risk yönetimi uygulamalarının işletmeler açısından yetersiz kalması, bünyelerine faaliyet ile stratejik risklerde dahil olmak üzere farklı türden risklerin de uygulamalara dahil edilmesine neden olmuştur. Bir işletme mevcut risklerini yönetirken birbirinden farklı iki farklı yöntem kullanabilir. Bu yöntemlerden birincisi mevcut olan risklerin teker teker ölçümünü yapmak ve olası etkilerini geçmiş dönemlerdeki uygulamalardan yararlanarak değerlendirmektir. İkinci yöntem ise tüm riskleri sistemin parçası olarak kabul edip, onları yönetmektir. Söz konusu bu yöntem “Kurumsal Risk Yönetimi” olarak adlandırılır (Akçakanat; 2012: 30-31).

Kurumsal Risk Yönetimi “*bir işletmenin yönetim kurulu, yönetimi ve diğer çalışanlar tarafından strateji belirleme ve işletme genelinde uygulanan ve işletmeyi etkileyebilme olasılığı*

bulunan olayları belirlemek ve risk iştahını yönetmek için makul bir güvence sağlamak için tasarlanan bir süreçtir” (COSO,2004: 4). Kurumsal Risk Yönetimi, işletmelerin risklerini yönetiminin hassaslaştırılması ile uzun dönemli hedeflerine ulaşılması sürecini kolaylaştırıcı fırsatların elde edilmesine odaklanmaktadır. Kurumsal risk yönetimi, işletmenin yakın ve uzak çevresinde konumlanan risklerin tespit edilmesine, risklerin etkilerinin ölçülüp kolaylaştırmasına ve bu risklerin olumsuz yöndeki etkilerine karşı yapılacak eylemlerin kurgulanması ile işletmenin faaliyetlerini olumlu yönden etkileyebilecek fırsatların tespit edilmesine yardımcı olur (Malik, Zaman ve Buckby; 2020:3).

İşletmelerin çevrelerinde bulunan risklere karşı bir güvence yapısı tasarlaması olarak kurgulanan kurumsal risk yönetimi paradigması, risklerin tanımlanması, risklerin etkilerinin değerlendirilmesi, önceliklendirilmesi, risk yönetimi uygulamalarının uzun dönemli yol haritasının tasarlanması, risklerin etkilerinin incelenmesi ve raporlanması sürecini oluşturmaktadır. Kurumsal risk yönetimi uygulamaları geleneksel olarak tanımlanan risk yönetimi uygulamalarından farklı olarak aşağıda sıralanan avantajları sunmaktadır (İlgar ve Erdoğan; 2018: 65):

- İşletme içerisinde risk kavramına olan farkındalığın artması ve risk kültürünün oluşması
- İşletmenin yöneticileri tarafından alınacak önemli kararların yöneticilerin bireysel olarak riske olan algısı yerine işletme tarafından ortak olarak kabul edilen risk algısına göre alınması
- İşletmenin karar alma süreçlerini desteklemesiyle kaynaklarda yaşanabilecek israfların önlenmesi

- Risklerin etkilerinin ölçülmesini kolaylaştırılmasıyla işletmeyi olumsuz yönden etkileyebilecek risklerin önlenmesine ilişkin faaliyetlerin tasarlanması ve fırsatların daha net şekilde belirlenmesi
- İşletmenin üst yönetiminin risk konusuna olan farkındalığının yükselmesiyle işletmenin faaliyetlerinin izlenmesi sürecinde riskin bir değişken olarak kendisine yer bulması
- İşletmenin faaliyetlerinin sürekliliğini desteklemesi ve kalitesine olan güvenin yükselmesi

Kurumsal risk yönetimi uygulamaları her ne kadar işletme bünyesinde etkili ve ihtiyaca yönelik tasarlanmış olsa da yönetimin karar alma sürecinde risklerin değerlendirilmesi ile verilecek karşılıklara ilişkin eylemlerin kurgulanmasında insanın doğasından kaynaklanabilecek hataların varlığı bulunmaktadır. Buna ek olarak kurumsal risk yönetimi uygulamaları, risk kavramıyla daha fazla ilgili olan bölümlerin daha fazla görev ve sorumluluklarının olmasına karşın kurumsal risk yönetimi uygulamaları işletmedeki bölüm farkı olmaksızın bütün çalışanları kapsamaktadır. Ancak, işletmedeki bütün çalışanların risk konusunda aynı hassasiyet düzeyinin aynı olmamasından dolayı bölümlerin kendi faaliyetlerini içeren risklerin yönetilmesinde noksanlıklar yaşanabilmektedir. Dolayısıyla kurumsal risk yönetimi uygulamaları işletmeye risklerin yönetilmesinde mutlak güvence sağlamamaktadır. Risk kavramı yapısından dolayı gelecek zamanı içeren bir paradigmadır ve gelecek zamanda belirsizlikler içermektedir. Bu nedenle risklerin yönetilmesinde kesin ve net bir tahminleme yapılamamaktadır. Ancak işletmelerde kurumsal risk yönetimi uygulamaların etkin şekilde yürütülmesi, işletmelerin faaliyetlerinde daha gerçekçi karar alınması, risk yönetimi sürecinde işletme içerisinde kurulacak iletişimin

güçlendirilmesini sağlayacağından risklerin daha hassas şekilde yönetilmesi becerisi kazandırabilir (Usman ve Kaygusuz; 2018: 125). Aşağıda geleneksel risk yönetimi ile kurumsal risk yönetimi arasındaki farklılıklara yer verilmiştir.

Tablo 1. Geleneksel Risk Yönetimi ile Kurumsal Risk Yönetimi Arasındaki Farklılıklar

Geleneksel Risk Yönetimi	Kurumsal Risk Yönetimi
Riskler ve etkileri birbirlerinden bağımsız olarak değerlendirilir.	Riskler ve etkileri işletmenin stratejik amaç ve hedefleri doğrultusunda değerlendirilir.
Riskler önem derecesine göre sıralanmaz.	Riskler önem derecesine göre sıralanır.
Risklerin azaltılması önemlidir.	Risklerin iyileştirme uygulaması söz konusudur.
Risklerin sınırları vardır.	Risklerin stratejileri vardır.
Risklerin etkilerinin ölçümü rastgele yapılır.	Risklerin ölçümleri ve izlenmesinde öncelik sıralaması esastır.
Risk yönetimi işletme genelinde yönetilmesi yerine bölüm düzeyinde ayrı olarak yönetilir.	Risk yönetimi işletme genelinde yönetimi ve uygulanması sağlanır.

Kaynak: Gürkan; 2020:40

Tablo incelendiğinde kurumsal risk yönetimi uygulamaları geleneksel risk yönetimi uygulamalarından ayıran en temel nitelik, risklerin etkilerini işletmenin amaçlarına göre değerlendirmesi, sıralaması ve yönetilmesi için eylemlerin tasarlanmasıdır.

Bu bilgiler ışığında kurumsal risk yönetimi, riskleri işletmenin sürekliliği ile faaliyetlerine göre inceleyen ve amaçlarına erişilmesinde sadece olumsuz yönüyle değil bünyesinde fırsatları barındıran çift yönlü olarak bir bakış açısıyla yönetilmesini sağlayan bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

3. YAPAY ZEKA KAVRAMI VE İŞLETMELERDE KULLANIM DÜZEYİNE GENEL BAKIŞ

19.yüzyılın ortalarında kadar insanlar medeniyetlerini gelişimini ve ticari faaliyetlerini ağırlıklı olarak kendi emekleriyle gerçekleştirmişlerdir. Bu tarihten itibaren bilimsel ve teknik gelişmelerin birikerek gelişimi sonucunda insan emeğinin yanında su ve buharı gücünü teknik ile bilimsel yöntemlerle birleştirerek insan emeğinin doğrudan kullanılmadığı makineler icat edilmiştir. 1. Sanayi Devriminin temelini oluşturan bu icatla zaman ilerledikçe ve teknik bilginin gelişimiyle günümüze kadar farklı Sanayi Devrimleri yaşanmış ve insanların gerek günlük gerekse iş hayatlarının iş görme biçimlerini köklü olarak değiştirmiştir. Özellikle internet teknolojisinin keşfedilmesi ve insanlar tarafından kullanımının yaygınlaşmasıyla bilgi, teknoloji ve haberleşme alanında devrim yaşanmıştır. 4. Sanayi Devrimi, diğer sanayi devimleri sonucunda elde edilen bilgi birikimiyle teknolojiadaki ilerlemelerin harmanlanmasıyla gerçekleşmiştir (Gönen ve Yıldırım; 2020: 5).

4. Sanayi Devrimi sonucunda gelişen yeni teknolojik uygulamalar, insanların iş görme biçimlerini diğer sanayi devrimlerine kıyasla daha keskin biçimde değiştirmiştir. 4. Sanayi Devrimiyle beraber işletmeler faaliyetlerinin çok büyük oranında yeni teknolojik uygulamalar aracılığıyla gerçekleştirilmeye başlanmasıyla dijital dönüşüm gündeme gelmiştir. Dijital dönüşüm her iş kolunda aynı hızda ve etkide kendisini gösterememektedir. Bazı iş kollarında bu dönüşüm olumlu yönde izlenerek yeni fırsatlar yaratmasına karşın bazı iş kollarında ise olumsuz yönde etkilenecek faaliyetlerde aksaklık yaşanma riskini yükseltmiştir. 4. Sanayi Devrimiyle birlikte insan yaşamına dahil olan dijital temelli teknolojilere büyük veri, nesnelerin interneti, robotik teknolojiler, bulut teknolojisi,

makinaların öğrenmesi ile yapay zeka teknolojisi örnek olarak gösterilebilir (Gülten, 2020: 261).

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre zeka kavramı “*insanın düşünme, akıl yürütme, öğrenme, kavramları ve nesneleri zihinde canlandırabilme, objektif gerçekleri algılama, yargılama, sonuç çıkarma, bedeni kontrol edebilme, duyguları doğru algılayabilme, değerlendirebilme, icat edebilme vb. yeteneklerinin ve becerilerinin tamamı*” olarak tanımlanmıştır. (TDK; Zeka Kavramının Tanımı). Yapay zeka kavramı, bilimin çok farklı ve çeşitli disiplinlerinde kendisine yer bulan teknolojik gelişmelerden birisi olarak kabul edilmesinden dolayı yapay zekaya ilişkin bütün bilimlere kapsayan kesin bir tanımda bulunmak zordur. Ağırlıklı olarak genel hatlarıyla yapay zeka kavramına ilişkin tanımlar yapılmıştır. Bu açıklamalar doğrultusunda yapay zeka, insanın sahip olduğu zekasına benzeyen, zihinsel becerilerine yakın eylemler üretebilen, farklı bakış açılarına sahip ve karşılaşılan durum ve şartlara göre düşünme yeteneğini değiştirebilen teknoloji olarak tanımlanabilir (Temur, 2025: 571). Farklı ve daha teknik yönleri ağır basan bir tanımda ise yapay zeka, insanın zekasını taklit ederek karşılaşılan durumlara karşın için yüksek hacimli verilerin gelişmiş algoritmalar aracılığıyla çözümler üreten ve öğrenmek için işleyen sistemdir (Rumelili Koç ve Koç; 2026: 436).

Makinelerin insan gibi düşünebilmesi kuramı ile ilgili bilimsel çalışmalar, 20. Yüzyılda başlamıştır. Yapay zeka kavramının kuramsal nitelikteki ilk çalışması Alan Turing tarafından kaleme alınan ve 1950 yılında yayınlanan *Computing Machinery and Intelligence* başlıklı makalesinde çağdaş biçiminde ele alınmıştır. Alan Turing bu makale çalışmasında bilgisayarların insanlara var olan düşünme beceresinin öğretilebileceği ve bir çocuğun zihnine benzer olarak oluşturulacak bir bilgisayarın öğrenim ve tecrübelerin aktarımıyla eğitilebileceği iddiasını savunmuştur. Makalede öne

sürülen iddia ekseninde günümüzde de geçerliliğini koruyan makinenin insan gibi düşünebilme yeteneğini ölçen Turing Testini geliştirmiştir. Turing testi, bireyin kendisiyle insan mı yoksa makinenin mi iletişim kurduğunun bilgisine sahip olmadan kimin iletişim kurduğunu tespit etmesini değerlendirmesidir. Eğer birey kendisiyle iletişim kuranın insan veya makine olduğu kesin olarak tespit edemezse bu makinenin akıllı olarak nitelendirebileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Farklı bir ifadeyle Alan Turing geliştirdiği bu testin sonucunda düşünme becerisi kazanan makinelerin insanlar tarafından yanıtlanabilecek durumlar karşısında yeterli zekaya sahip olacağını yargısına ulaşmıştır (Adaş ve Erbay; 2022: 329).

4 Sanayi Devrimiyle beraber oluşturulan yeni teknolojik uygulamaların etkisiyle yapay zeka temelli uygulamaların kullanımı insanların günlük yaşamında yaygınlaşmasının iş dünyasına da yansması kaçınılmazdır. Yapay zeka temelli uygulamaların işletme faaliyetlerindeki kullanım yoğunluğu her işletme için aynı olmamaktadır. (Gacar; 2019: 390). PwC tarafından yapılan *Yapay Zekanın İş Alanlarına Etkisi Araştırması 2026* başlıklı çalışmasına göre 2022 yılından itibaren yapay zeka teknolojisini yaygın olarak kullanan işletmelerin, bu teknolojisini daha az kullanan işletmelere göre verimlilik düzeyi % 40 oranında artmıştır ve çalışanların iş gücü verimliliği ise 3 katına çıkmıştır. Yapay zeka kullanımı sonucunda verimliliğini yükselten işletmelerin maliyetleri de az kullanan işletmelere göre düşmüştür. Buna ek olarak maliyet tasarrufu sağlayan işletmelerin yönetimi aynı zamanda yapay zeka teknolojisinden çalışanların performanslarını daha iyi düzeye taşıyabilmesi ve yeni değer yaratılması için hangi adımların atılması sorularına yanıt arayarak işletmelere yenilikler sağlamaya çalışmaktadır. Ayrıca yapay zekayı yaygın olarak kullanan işletmelerin çalışan sayıları yapay zekanın mevcut olan işleri dönüştürmesi ve yeni iş alanlarının

doğmasına neden olduğu için bu teknolojiyi az kullanan işletmelere göre daha yüksektir. (PwC, Yapay Zekanın İş Alanlarına Etkisi Araştırması 2026).

Yapay zekanın işletmelerde kullanımının yaygınlığının gerek işletmenin faaliyetlerinin verimliliği gerekse çalışanların iş verimliliğini olumlu yönde etkilemektedir. Buna ek olarak yapay zeka kullanımı yaygınlaşması işletmelerin maliyetlerini azaltılmasına yardımcı olmakta ve yeni iş alanlarının yaratılmasını sağlamaktadır.

Bu bilgiler ışığında makinelerin insan zihni gibi düşünme yeteneğine sahip olması olarak tanımlanan yapay zekanın işletmelerde kullanımının genel ve çalışan verimliliğini artırma yönünün bulunmasına karşılık bu konuda bilgi eksikliği, kullanma maliyetinin yüksek olması ve hukuki alandaki belirsizlikler ise yapay zekadan kaçınma nedenleri olarak örnek gösterilebilir.

4. GÖLGE YAPAY ZEKA RİSKİ KAVRAMI

İşletmeler 4. Sanayi Devrimi sonucunda gelişen yeni teknolojilerin iş dünyasında kullanımının hızlı bir şekilde yaygınlaşması durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu yeni teknolojiler içerisinde yapay zeka teknolojisi, üretken sistemler, karar destek platformları, dil modelleri ile analitik asistan olarak sıralanan araçların hızlı olarak gündeme gelmesi karşısında işletme yönetimleri kurumsal yönetim düzenlemelerini aynı hızda hayata geçirememiştir. Günümüzde işletmeler rapor hazırlama, verileri analiz etme, karar alma süreçleri için gerekli bilgileri üretme vb konularda görev ve sorumluluklarını yerine getirirken yapay zeka uygulamalarından yararlanmaktadır. Ancak üst yönetime karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirirken yapay zeka temelli uygulamalardan yararlandıkları konusunda her zaman dürüstçe davranışlar sergilemekten

kaçınılmaktadırlar. Bu durum işletmenin faaliyetlerinde görünmeyen ve etkisinin daha önce tecrübe edilmemiş bir risk unsurunu meydana getirmektedir (Soumya; 2026: 2). Gölge yapay zeka riski, işletmedeki çalışanların görev ve sorumluluklarını yerine getirirken yapay zeka temelli uygulamaları bilişim bölümünün izni dışında kullanması sonucunda oluşabilecek riskleri tanımlamaktadır. Yapay zeka temelli uygulamalar işletmenin merkezi bilgi iletişim yapısı veya siber güvenlik bölümleri tarafından doğrudan izlenemediği ve kontrol edilemediği için bu risk meydana gelmektedir. Buna ek olarak veri güvenliği, uyum kurallarının suistimal edilmesi ve genel olarak teknolojik temelli risklerin yükselmesi işletmeler için siber risk alanını genişletmektedir (Puthal vd; 2025: 404). İşletmelerin bilişim ve siber güvenlik bölümleri çalışanların yetki izni olmayan faaliyetlerine erişimin engellenmesi ve işletme dışına sadece yönetim tarafından izin verilen sistemlerle iletişim kurmasını kontrol etmesinden ibarettir. Gölge yapay zeka ise geleneksel olarak tanımlanan bilişim ve siber güvenlik bölümlerinden farklı olarak çalışanların yapay zeka kullanım oranı hakkında kesin ve matematiksel bir kullanım oranı tanımlayamamaktadır. Çalışanların yapay zeka uygulamalarını kullanımı sonucunda oluşan verilerin sadece nerede depolandığına değil aynı zamanda üretilen bilgilerin niteliklerine odaklanmaktadır. Yapay zeka temelli uygulamalar sonucunda elde edilen bilgilerle hazırlanan raporlar işletmenin resmi biçimsel yapısının aynısını oluşturma riski yüksektir. Çalışanlar tarafından oluşturulan doğruluğu kontrol edilmeden işletmenin resmi raporları arasında yer alması durumunda faaliyetlerini aksatma riski de aynı düzeyde olacaktır (Varthalitis; 2026: 3).

Yapay zeka teknolojisinin günlük yaşamda kullanımının yaygınlaşması, çalışanların görev ve sorumluluklarını daha etkili ve verimli yerine getirebilmesi için yapay zeka temelli

uygulamalardan faydalanması doğal olarak kabul edilebilir. Ancak, yapay zeka temelli uygulamalarının kullanımını etkileyen değişkenler gölge yapay riskini oluşturmaktadır. Bu değişkenlerden birincisi işletme yönetiminin hangi yapay zeka temelli uygulamanın kullanımın sınırlarının ve yapılacak hangi işlemlerin siber güvenlik ve veri sızıntısını riskini yükselteceğinin kesin ve açık şekilde belirtilmesini tanımlayan onaylanmamış durum değişkenidir. İkinci değişken olarak çalışanların yapay zeka temelli uygulamalar ile görev ve sorumluluklarının yerine getirirken kullanım sınırlarını belirleyen yapay zeka uygulamaları kullanımı değişkendir. Üçüncü olarak ise işletme yönetimi tarafından yapay zeka uygulamalarının kullanımı sonucunda oluşabilecek riskler ile etkilerinin belirlenmesi, bilişim bölümü tarafından güvenlik protokollerinin oluşturulması ile bu uygulamalarının kullanımının bölüm faaliyetleri ile uyumlaştırılmasını kapsayan yönetimsel önlemler değişkenidir. Çalışanlar görev ve sorumluluklarını yerine getirirken yapay zeka temelli uygulamalarının kullanım düzeyinin işletme yönetimi tarafından belirlenen sınırları aşması durumunda gölge yapay zeka riskini oluşturur (Ojowa vd; 2026: 5). Gölge yapay zeka riski kendi içerisinde 11 adet alt riski barındırmaktadır. Bu riskler, veri sızıntısı, gizlilik ihlali, bilgisayarların IP adreslerinin ifşa olma, kontrol edilmemiş sonuçlar, önyargı ile ayrımcılık, siber güvenlik, mevzuata uyumsuzluk, denetlenememe riski, yapay zekanın yanlış kaynak seçmesi, verilerin depolanması ve kurumsal bilgi kirliliği riskidir. Aşağıdaki tabloda bir işletmede gerçekleşebilecek gölge yapay riskini oluşturan alt risklere ilişkin durumlar açıklanmıştır (Simeon; 2025: 18535-18536).

Risk Türü	Gölge Yapay Zeka Riski Durumunu Oluşturan Çalışan İhlali	Riskin Olası Etkisi
Veri Sızıntısı	Yapay zeka uygulaması işletmenin özel raporunun yüklenmesi	Gizlilik ve sözleşme ihlali
Gizlilik İhlali	Özetleme amacıyla yüklenen müşteri ve çalışan bilgileri ile kayıtları	Yasadışı veri işleme ile gizlilik ihlali
İşletmede kullanılan bilgisayarların IP adreslerinin ifşa olması	Geliştirilebilen ve tescilli bir kod veya patenti alınabilen bir tasarım oluşturulması	Ticari sırların kaybolması veya mülkiyet belirsizliği
Kontrol edilmemiş sonuçlar	Yapay zeka tarafından oluşturulan bilgilerin kontrol edilmeden iş evraklarına aktarımı	Yanlış kararların alınması, çalışmanın tekrarlanması sonucu emek, zaman ve itibar riski
Önyargı ve Ayrımcılık	İşe alım sürecinin ön eleme aşamasında izinsiz yapay zeka kullanımı	Adaylara adaletsiz davranış ve hukuki risk
Siber Güvenlik	Yapay zeka temelli uygulamaya kurumsal e postanın erişimi izni	Kurumsal e- posta hesabının farklı kişiler tarafından ele geçirilmesi ve bilgilere erişim
Mevzuata Uyumsuzluk	Yapay zekanın düzenlemelere aykırı karar vermesi	Denetim başarısızlığı ile hukuki yaptırımlar
Denetilememe Durumu	Denetim talebi, sonuçları ile incelenmesine ilişkin kayıtlara erişilememesi	Hesap verilebilirlik ile şeffaflığın düşük seviyede olması
Yapay Zekanın Yanlış Kaynak Seçimi	Hukuki ile teknik kaynaklardan yararlanılmadan çıktıların oluşturulması	Kaynakların doğrulanamaması, alıntıların kontrolünün yapılamaması
Verilerin Depolanması Riski	İşletme Yönetimi tarafından izin verilmeyen yapay zeka hizmetinin kullanımı sonucu verilerin tanımlanamayan bölümde depolanması	İzni olmayan kişilerin verilere erişilmesi
Bilgi Kirliliği	Yapay Zekanın kendisinin uygulamadaki hataları	İşlem yönetiminin yanlış kararlar alması ve kurumsal itibarın kaybı

5. SONUÇ

Günümüzde yapay zeka teknolojisindeki gelişmelerin diğer teknolojilere kıyasla daha hızlı gelişmesi işletmelerin kurumsal risk yönetimi süreçlerinde de önemli değişimlerin yaşanmasını neden olmaktadır. Yapay zeka uygulamaların kullanımının günlük yaşamda yaygınlaşması iş dünyasına da yansımış ve çalışanlarda yapay zeka teknolojisinin iş süreçlerini hızlandırması, görev ile sorumluluklarını daha verimli şekilde gerçekleştirmesi ve gerekli olan bilgiye erişiminin

kolaylaştırması gibi fırsatlar sağlamaktadır. Ancak, çalışanların bilişim teknolojisi bölümünün belirlediği sınırların dışında yapay zeka uygulamalarını kullanması ise gölge yapay zeka riski olgusunun oluşmasını sağlamıştır ve işletmenin kurumsal risk yönetimi sürecinin kapsamını genişleten yeni bir tür riski meydana getirmiştir. Gölge yapay zeka riskini sadece bilişim ve siber güvenlik kapsamında değerlendirilmesi gereken bir risk türü yerine işletmenin kurumsal yönetim süreci, iç kontrol, uyumluluk ve kurumsal risk yönetimi süreçlerini de kapsayan farklı alanların ortak kesişim alanında yer alan yönetim konularından birisi haline getirmiştir.

Gölge yapay zeka, işletmelerin faaliyetlerinde zaman içerisinde kullanımının yaygınlaşması kurumsal risk yönetimi sürecinin yeniden değerlendirilmesi ile tasarlanmasını gerektiren bir tür risk özelliği taşımaktadır. Geleneksel olarak nitelendirilen kurumsal risk yönetim süreci ağırlıklı işletmenin finansal, faaliyetler ve yasal mevzuata uyum risklerinin tespit edilmesi, değerlendirilmesi ve ölçülmesi aşamalarından oluşurken, yapay zeka teknolojisinin yaygınlaşmasıyla risklerin oluşması ve etkisini göstermesi ciddi şekilde değişime uğramıştır. Ağırlıklı olarak çalışanların işletme yönetiminin belirlediği sınırların dışında yapay zekayı kullanması çok çeşitli ve farklı nitelikteki yeni risklerin oluşturmaktadır. Bu durum kurumsal risk yönetimi süreçlerinin sadece riskleri tespit eden bir süreç yerine yapay zeka temelli riskleri daimi olarak izleyen, değerlendiren ve yöneten hareketli bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Yaşanan değişim sonucunda işletmeler kurumsal risk yönetim süreçlerini yeniden tasarlamasının yanında iç kontrol ve iç denetim süreçlerini de bu yeni risklerin etkilerini kapsayacak şekilde yeniden tasarlamalıdır. Bunun sonucunda işletmeler yapay zeka teknolojisinin sağlayacağı verimlilik ile rekabet üstünlüğünü üst seviyeye taşınmasından fayda sağlarken aynı zamanda çalışanlar tarafından kontrolsüz olarak kullanımının oluşturacağı gölge

yapay zeka riskini kabul edilebilir seviyede yönetebilme yeteneği kazanacaktır.

Gölge yapay zeka, işletmeler için yeni bir teknolojik temelli risk çeşidi olmak yerine kurumsal risk yönetimi sürecinin geleceğini de tasarlayan önemli bir dönüşümdür. Yapay zeka teknolojisinin işletmeye sürdürülebilir nitelikli bir değer olarak kabul edilebilmesi için siber güvenlik, etik, şeffaf ve hesap verilebilir bir kurumsal yönetim sürecine destek sağlar. Gelecekte işletmelerin kurumsal risk yönetim süreçlerinin etkinliği ile verimliliği, işletmelerin gölge yapay zeka riskini nasıl tanımladığı, yönetebildiği ve kurumsal yönetim sürecinde nasıl konumlandığının tespit edilmesiyle belirlenebilir.

KAYNAKÇA

- Adaş, E, B. Ve Erbay, B. (2022). Yapay Zeka Sosyolojisi Üzerine Bir Değerlendirme. Gaziantep University Journal of Social Sciences. 21(1): 326-337.
- Akçakanat, Ö. (2012). Kurumsal Risk Yönetimi ve Kurumsal Risk Yönetim Süreci. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi. 4(7): 30-46.
- Çeliktaş, B ve Ünlü, Ü. (2018). Risk Değerlendirme Karar Matrisi Yöntemi Kullanılarak Örnek Bir Risk Değerlendirme Raporunun Oluşturulması. International Journal of Social Science.
- COSO. (2004). Enterprise Risk Management- Intergrated Framework Executive Summary. (https://egrove.olemiss.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1037&context=aicpa_assoc). Erişim Tarihi: 01.09.2026.
- Gacar, A. (2019). Yapay Zeka ve Yapay Zekanın Muhasebe Mesleğine Olan Etkisine Yönelik Fırsatlar ve Tehditler. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi. 2019(8): 389-394.
- Galip, Y. (2022). Risk Açıklamalarının Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi. Serüven Yayınları. 1. Baskı. İzmir.
- Gönen, S ve Yıldırım, F. (2020). Bilişim Teknolojilerinin Denetime Etkisi: Denetim 4.0. ss1-15. Ed: Ağ, A ve Gülhan, Ü. Muhasebe Alanında Spesifik Konular. Gazi Kitabevi. 1. Baskı. Ankara.
- Gülten, S. (2020). Bağımsız Denetimde Yapay Zeka Kullanımı ss. 259-288. Ed: Kurt, G ve Özbirecikli, M. Denetimde Seçme Konular 5. Gazi Kitabevi. 1. Baskı. Ankara.

- Gürkan, N. (2020). Kurumsal Risk Yönetimi Türk Kamu Kesiminde Uygulanması (Kamu Üniversiteleri Örneği) Teori ve Politika. Gazi Kitapevi 1. Baskı. Ankara
- İlgar, T ve Erdoğan, G. (2018). Kurumsal Risk Yönetimi Türk Kamu Yönetimine Nasıl Entegre Edilebilir? Denetim Dergisi. 8(18): 63-76.
- Rumelili, Koç, Ö., M. & Koç, Ü. (2026). Merkez Bankalarında Yapay Zekâ Kullanımı, Politik Ekonomik Kuram, 10(1), 433-451.
- Malik, M, Zaman, M and Buckby, S. (2020). Enterprise Risk Management and Firm Performance: Role of The Risk Committee. Journal of Contemporary Accounting and Economics. 16(2020): 1-22.
- Ojowa, A, Marques, M ve Goncalves, A. (2026). Shadow AI in Organisations: A Practical Framework for Detection, Risk Classification, and Governance. DOI:10.20944/preprints202602.1924.v1.
- Özyurt Kaptanoğlu, R., Üler, E. & Akdemir, A. (2026). Risk, Kriz ve Belirsizliğin Yönetiminde Dijitalleşme ve Karar Destek Sistemleri, Bulletin of Economic Theory and Analysis, 11(2), 1077-1110.
- Puthal, D, Mishra, A, K, Mohanty, S, P, Longo, A, Yeun, C, Y, Shadow AI: Cyber Security Implications, Opportunities and Challenges in The Unseen Frontier. SN Computer Sciences. (2025)6: 404-414.
- PwC, Yapay Zekanın İş Alanlarına Etkisi Araştırması 2026 (www.pwc.com.tr/yapay-zekanin-is-alanlarina-etkisi-arastirmasi). Erişim Tarihi: 09.09.2026).
- Selimoğlu K. S. ve Özbek C.Y (2018), İç Denetim (Uluslararası İç Denetim Standartları ile Uyumlu), Nobel Yayıncılık, Ankara

- Simeon, O. (2025). Shadow ID in the Workplace: A Socio-Technical Governance and Risk Management Framework. *Journal of Multidisciplinary Engineering Science and Technology (JMEST)* 12(5): 18529-18545
- Soumya, S. (2026). The Shadow AI Paradox: Behavioral Reliance, Concealed Use, And Algorithmic Legitimacy in AI-enabled Organization. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=6766581>
- Soner, M. (2022). Kurumsal Risk Yönetimi Etkinliğinin Önündeki Engeller. *Denetim Dergisi*. 13(24): 107-116.
- Temur, S. (2025). Eğitimde Yapay Zeka Kullanımı: Etik Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Mehmet Akif Ersoy Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2025(74): 568-595.
- TDK; Zeka Kavramının Tanımı (<https://sozluk.gov.tr/kelime/zeka>). Erişim Tarihi: 03.09.2026.
- Usman, Ö ve Kaygusuz, S, Y. (2018). Kurumsal Risk Yönetiminde Uygulanması Gereken Adımlar. *Muhasebe ve Denetim BAKIŞ Dergisi*. (56): 109-128.
- Varthalitis, A. (2026). Shadow AI and the Security Ownership Gap: A Conceptual Framework for Governing Ungoverned AI in the Enterprise. SSRN Working Paper No. 6642698

MUHASEBEDE MUHAFAZAKARLIK VE SÜRDÜRÜBİLİRLİK RAPORLAMASI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: BIST METAL ÜRÜNLERİ¹

Yusuf GÖR²

1. GİRİŞ

Yeni milenyumun başından beri, sürekli artan küresel nüfus ve bunun sonucunda ortaya çıkan tüketim, hem üretim hem de atık açısından dünyanın geleceği için önemli sorunlar yaratmıştır. Çevresel kirlilikle birlikte gelen iklim değişikliği, küresel olarak tartışılan en önemli konudur. Bu küresel sorunla mücadele etmek için Kyoto Protokolü (1997) ve Paris İklim Anlaşması (2015) gibi uluslararası anlaşmalar yürürlüğe konmuştur. Ayrıca, Birleşmiş Milletler (BM), 2030 yılına kadar ulaşılması gereken Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri belirlemiştir (sdgs.un.org). Bu bağlamda, üretim sürecinde yer alan şirketler için yol haritaları oluşturulmuş ve bu şirketlerin sürdürülebilirlik politikaları geliştirmeleri ve faaliyetlerini şeffaf bir şekilde raporlamaları beklenmektedir.

Sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yetenek ve kapasitesini sınırlamadan, bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma olarak tanımlanır (Brundtland, 1987). Bu tanım çerçevesinde, şirketlerin sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla toplumun çevresel ve sosyal hassasiyetlerini dikkate aldıklarını gösterdikleri gözlemlenmektedir. Ayrıca, finansal olmayan raporlamanın şeffaflığı artırdığı da

¹ Bu çalışma özet metin olarak, ICMF-25 kongresinde Sumqayıt, Azerbaycan'da sunulmuştur.

² Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF, ORCID: 0000-0001-6818-7906.

bilinmektedir (Badia vd., 2020). Sürdürülebilirlik raporları, şirketlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma yolundaki performanslarının finans ve muhasebe çerçevesinde iç ve dış paydaşlarına açıklanmasıdır (Suwasono ve Anggraini, 2021). Bu doğrultuda, çevre sorunları çerçevesindeki gelişmeler, özellikle paydaşların şirketlerden çevresel duyarlılık beklentilerini artırmış ve sonuç olarak şirketlerin çevresel bilgi açıklamasına yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilemiştir (Kim vd., 2012). Ek olarak, şirketler çevresel raporlar yayınladığında, sermaye maliyeti azalır (Park, 2017) ve şirket hissedarları ile yöneticileri arasındaki çatışmalar azalır (Goss ve Roberts, 2011). Bu, şirket imajını güçlendirir (Deegan, 2002) ve rekabet gücünü artırır (Sarumpaet vd., 2017). Şirketler ayrıca karlarını artırmak (Prior vd., 2008) veya cezalardan kaçınmak (Gargouri, Shabou ve Francoeur, 2010) için çevresel bilgileri açıklayabilirler.

Sürdürülebilirlik raporları gibi finansal olmayan raporlar, risk değerlendirmesi (Vitolla ve Raimo, 2018), şeffaflık ihtiyacını karşılama ve güvenilirliği artırma (Steyn, 2014) gibi faydalar sağlar. Dahası, bu tür raporlar, şirket faaliyetlerinin çevresel ve sosyal yönlerini dikkate alarak şirket faaliyetlerinin paydaş beklentileriyle uyumlu olmasını sağlayabilir (Badia vd., 2020).

Muhasebede muhafazakarlık, net varlık değerini olduğundan düşük gösterme eğiliminde olan bir finansal raporlama politikası olarak tanımlanabilir (Sterling, 1967). Muhafazakarlık önemli bir muhasebe ilkesidir (Li ve Chao, 2020) ve finansal raporlamanın güvenilirliğini artırır (Hellman, 2008). Muhafazakar muhasebe, kayıpların zamanında tespit edilmesini sağlar (Holthausen ve Watts, 2001). Dahası, muhafazakar muhasebe uygulamaları, yönetim ve dış paydaşlar arasındaki bilgi asimetrisinin etkilerini azaltır (Khan ve Watts, 2009). Şirketler genellikle iflastan kaçınmak için muhafazakar muhasebe uygulamalarını benimser (Shawn vd., 2019).

Muhafazakarlık, yöneticiler ve denetçiler arasında bir tür sigortadır (Qiang, 2007). Muhafazakar muhasebe uygulamaları, yöneticileri ve denetçileri yasal davalara karşı korur (Basu, Hwang ve Jan, 2001). Öte yandan muhafazakarlık, yatırımcıları korur ve yöneticilerin fırsatçı davranışlarını engeller (Watts, 2003).

Sürdürülebilirlik bağlamında çevresel sorunlar artarken, şirketler raporlarında çevresel bilgileri giderek daha fazla açıklıyor (Barbosa vd., 2021). Sürdürülebilirlik raporları, enerji ve su, sera gazı emisyonları ve atık dahil olmak üzere 34 çevresel göstergeyi içeriyor (Pereira vd., 2021) ve şirketlerin daha yüksek kalitede sürdürülebilirlik bilgisi sağlaması bekleniyor. Şirketlerin çevresel politikalarını daha iyi anlamak için finansal performanslarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekiyor (Badia vd., 2020). Sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanması, muhafazakar muhasebe uygulamalarını teşvik ediyor (Pereira vd., 2021). Dahası, gönüllü açıklamaların güvenilirliği muhasebe muhafazakarlığından etkileniyor (Cho vd., 2020). Tersine, bazı çalışmalar, daha güçlü sürdürülebilirlik performansına sahip şirketlerin muhafazakar muhasebe uygulamalarına olan bağlılıklarında azalma eğiliminde olduğunu bulmuştur (Ferreira vd., 2025).

Yöneticilerin bakış açısından, muhafazakar muhasebe ve kurumsal sürdürülebilirlik yakından ilişkilidir (Martínez-Ferrero vd., 2015). Yöneticiler, şirketlerin sürdürülebilirliğini artırmak için daha muhafazakar davranabilirler (Gottardo ve Moisello, 2017).

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Literatür taraması, sürdürülebilirlik raporlaması ve bunun şirket performansı ve kurumsallaşma ile ilişkisini inceleyen çalışmaların özellikle dikkat çekici olduğunu ortaya koymaktadır.

Garcia-Benau ve diğerleri (2013) tarafından yapılan bir çalışma, İspanya'daki şirketleri analiz etmiş ve finansal krizden sonra sosyal sorumluluk çerçevesinde yayınlanan raporların sayısında ve güvenilirliğinde bir artış olduğunu bulmuştur. Herzig ve diğerleri (2012) tarafından yapılan bir başka çalışma ise, 2008 Finansal Krizi'nden sonra Alman bankalarında raporlamada sürdürülebilirlik açıklamalarının odak noktasını incelemiş ve bunun bankacılık sektöründe sürdürülebilirlik raporlamasında iyileşmeleri teşvik ettiğini gözlemlemiştir. Ayrıca, Buallay ve diğerleri (2021) tarafından yapılan bir çalışma, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlerden sonra sürdürülebilirlik raporlaması ile banka performansı arasındaki ilişkiyi incelemiş; gelişmiş ülkelerde banka performansı üzerinde olumlu, gelişmekte olan ülkelerde ise olumsuz bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Barker (2025) tarafından yapılan ve konuyu kurumsallaşma perspektifinden ele alan bir çalışma ise, sürdürülebilirlik ve kurumsallaşma çerçevesinde kurumsal sürdürülebilirlik raporlamasını incelemiş ve ayrıca finansal raporlama ile ilişkisini araştırmıştır. Başka bir çalışmada, Hristov ve Searchy (2025), sürdürülebilirliğin kurumsal yönetime entegrasyonunu iyileştirmek için bir çerçeve geliştirmeyi amaçlamıştır. Dört aşamalı bir çerçeve geliştirilmiştir. Bunlar: temel temaların belirlenmesi, ilk değerlendirme, stratejik formülasyon ve eylem ve sürdürülebilirlik raporlamasıdır.

Literatürde, açıklık ve muhafazakarlık arasındaki ilişkiyi ele alan bazı çalışmalar, olumsuz bir ilişki gözlemlemiştir. Shawn vd. (2019) tarafından yapılan çalışmada, Kore'deki şirketlerin özelleşmeden önce muhafazakar muhasebe uygulamalarını tercih ettikleri korelasyon ve regresyon analizi yoluyla belirlenmiştir. Başka bir çalışmada, Sanchez vd. (2015), 2008 Mali Krizi sonrasında İspanyol bankacılık sektöründeki muhafazakar muhasebe uygulamalarının bankaların daha temkinli davranmasına ve kredi arzını azaltmasına yol açtığını

belirlemiştir. Bununla birlikte, şeffaflığın temel ilkelerden biri olduğu kurumsallaşma ile muhafazakarlık arasında olumlu bir ilişki de gözlemlenmiştir. Amini vd. (2025) tarafından İran'da yapılan bir çalışma, kurumsal sosyal sorumluluğun muhasebe muhafazakarlığı üzerindeki etkisini incelemiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinde bulunan şirketlerin muhafazakar uygulamalarını artırma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Muhasebe muhafazakarlığı ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen çalışmalar mevcuttur. Dewiyanti vd. (2022) tarafından Endonezya'daki halka açık şirketler üzerinde yapılan bir çalışmada, muhasebe muhafazakarlığının sürdürülebilirlik raporları üzerindeki etkisi, finansal zorluklar ve dava riskleri çerçevesinde incelenmiştir. Finansal zorlukların muhasebe muhafazakarlığını etkilediği, dava risklerinin ise etkilemediği belirlenmiştir. Ayrıca, muhasebe muhafazakarlığının sürdürülebilirlik raporlarını etkilediği de tespit edilmiştir. Başka bir çalışmada, Pereira vd. (2021), şirketlerin muhasebe muhafazakarlığı düzeyi ile çevresel sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi incelemiş; içerik analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda, çevresel sürdürülebilirlikle ilgili açıklamalar ile muhasebe muhafazakarlığı arasında pozitif bir ilişki belirlenmiştir. Bununla birlikte, Kaya ve Akbulut (2021) tarafından yapılan başka bir çalışmada, Türk bankacılık sektöründe sürdürülebilirlik raporlaması ve kredi politikaları ile muhasebe muhafazakarlığı arasındaki ilişki incelenmiş; sürdürülebilirlik raporlaması ile muhafazakarlık arasında bir ilişki bulunamamıştır. Öte yandan, sürdürülebilirlik ve muhasebe muhafazakarlığı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Cho vd. (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, gönüllü bilgi açıklamalarının düzeyi ve güvenilirliğinin, finansal raporlamadaki muhafazakarlık derecesine bağlı olarak değiştiği belirlenmiştir. Başka bir çalışmada, Gerged vd. (2020), en küçük kareler yöntemi ve korelasyon analizi kullanarak, daha fazla çevresel bilgi paylaşan şirketlerin daha muhafazakar muhasebe

uygulamaları uyguladığını belirlemiştir. Bir başka çalışmada ise Ferreira vd. (2025), Brezilya'daki finansal olmayan şirketlerin incelendiğini ve sürdürülebilirlik performanslarını iyileştiren şirketlerin muhafazakar muhasebe uygulamalarından uzaklaştığını belirlemiştir.

Mevcut literatür genellikle sürdürülebilirlik raporlaması ve muhasebe muhafazakarlığı arasındaki ilişkiyi tek yönlü bir nedensellik üzerinden ele almaktadır. Bu çalışma, sürdürülebilirlik ve muhasebe muhafazakarlığı arasındaki ilişkiyi finansal performans çerçevesinde, iki yönlü bir yaklaşımla incelemektedir. Bu çalışmanın benzersiz katkısı, Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalarda stratejik bir yönetim aracı olmaktan ziyade öncelikle uyumluluk odaklı bir uygulama olan sürdürülebilirlik raporlamasının, muhafazakarlığın daha güvenilir ölçütlerini kullanarak finansal raporlama kalitesi üzerindeki etkilerini test ederek literatürdeki bağlamsal ve metodolojik boşluğu doldurmasıdır.

3. ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde, sürdürülebilirlik ile muhafazakar muhasebe uygulamaları arasındaki ilişki belirlenmiştir. Veri seti, sürdürülebilirlik çalışmalarında en sık yer alan sektörlerden biri olan metal eşya sektöründe 2014 ile 2024 yılları arasında faaliyet gösteren otuz şirketten elde edilen verileri içermektedir. Bu nedenle, örneklem popülasyonun %100'ünü temsil etmektedir. Veriler, şirketlerin web sitelerinden, sürdürülebilirlik raporlarından, finansal tablolarından, faaliyet raporlarından ve Kamu Bilgilendirme Platformundan (KAP) elde edilmiştir. Bu veriler ve literatür kullanılarak, çalışmada kullanılan değişkenler belirlenmiş ve ardından lojistik regresyon analizi ve panel veri analizi yapılmıştır.

Tablo 1. Değişkenler Listesi

Değişken Kısaltması	Değişken Adı	Değişkenin Oluşturulması
SRD	Sürdürülebilirlik	Sürdürülebilirlik raporunun yayınlanması
MUH	Muhafazakarlık	Muhafazakar Muhasebe
YBO	Yönetim Kurulu Bağımsızlık Oranı	Yönetim kurulundaki bağımsız üye oranı
BYK	Şirket Büyüklüğü	Toplam varlıkların logaritması
FKL	Finansal Kaldıraç Oranı	Toplam Borç/Toplam Varlıklar
ROA	Varlık Getirisi Oranı	Net Kar/Toplam Varlıklar
ROE	Özkaynak Getirisi Oranı	Net Kar / Özkaynak

Tablo I'deki değişkenlerden SRD bağımlı değişken olarak kullanılırken, MUH, YBO, ROA ve ROE bağımsız değişkenler olarak analizlere dahil edilmiştir. BYK ve FKL ise kontrol değişkenleri olarak analizlere dahil edilmiştir. SRD, sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanması için 1, yayınlanmaması için 0 değerini alan, literatürde yaygın olarak kullanılan bir kukla değişkendir (Clarkson vd., 2008). Muhafazakar bir muhasebe değişkeni olan MUH değişkeni, piyasa değerinin defter değerine oranı olarak analize dahil edilmiştir (Beaver ve Ryan, 2005). Çalışmada yer alan değişkenlerin oluşturulmasında şirket verilerinin eksikliği önemli bir sınırlamadır. Değişkenler oluşturulduktan sonra, değişkenlerin normal dağılıma sahip olup olmadığını belirleyen bir normallik testi yapılarak değişkenlerin analiz için uygunluğu belirlenmiştir. Daha sonra VIF testi ve Durbin-Watson testi ile değişkenler arasındaki çoklu doğrusallık kontrol edilmiştir. Bu testler ve ardından yapılan lojistik regresyon analizi, SPSS 21 ve STATA 11 paketleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. Normallik Testi - Çoklu Doğrusallık Testi - Durbin Watson Testi

	Shapiro-Wilk		
	İstatistik Değeri	Anlamlılık Değeri	
SRD	0.991	0.000	VIF
MUH	0.988	0.000	1.67
YBO	0.902	0.000	1.01
BYK	0.978	0.000	1.08
FKL	0.631	0.000	1.23
ROA	0.912	0.000	2.53
ROE	0.598	0.000	1.92
Durbin-Watson: 2.111			

Tablo II'deki Shapiro-Wilk normallik testi sonuçlarına göre, tüm değişkenler normal dağılıma sahip değildir. Ayrıca, VIF değerleri değişkenler arasında çoklu doğrusallık sorunu olmadığını, Durbin-Watson değeri ise otokorelasyon olmadığını göstermektedir.

Yapılan testler sonucunda, bağımlı değişkenimiz olan SRD'nin (sürdürülebilirlik) kukla (ikili) bir değişken olduğu ve değişkenlerin normal dağılım göstermediği ortaya çıkmıştır.

3.1. Hipotezler

Sürdürülebilirlik konusunda açıklamalar yapmak veya raporlama yapmak şirketlerin performansını etkiler. Buallay vd. (2021) tarafından yapılan bir çalışma, sürdürülebilirlik raporlamasının gelişmiş ülkelerdeki bankaların performansını olumlu yönde etkilediğini bulmuştur. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerde olumsuz bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, bu çalışma aynı zamanda sürdürülebilirlik raporlaması ile şirket performansını ölçmek için kullanılan karlılık oranları arasında bir ilişki olduğunu da öne sürmektedir.

H1: Sürdürülebilirlik raporlaması ile varlık getirisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Sürdürülebilirlik raporlaması ile öz sermaye getirisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Sürdürülebilirlik bilgilerinin paylaşılması, kurumsal yönetimin bir ilkesi olan şeffaflıkla doğrudan ilişkilidir. Dahası, sosyal ve çevresel konulara ilişkin bu açıklamalar, kurumsal yönetimdeki hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkeleriyle yakından ilişkilidir. Barker (2025) ve Hristov ve Searchy (2025) tarafından yapılan çalışmalar da kurumsal yönetim ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu nedenle, bu çalışma aynı zamanda sürdürülebilirlik raporlaması ile kurumsal yönetim arasındaki ilişkiyi de ele almaktadır. Bu ilişki, kurumsal yönetimin en önemli boyutlarından biri olan yönetim kurulunun bağımsızlığı üzerinden incelenmektedir (Bekçi ve Gör, 2016).

H3: Sürdürülebilirlik raporlaması ile yönetim kurulunun bağımsızlık oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Gönüllü açıklamaların düzeyi ve güvenilirliği, finansal raporlamadaki muhafazakarlık derecesine bağlı olarak değişmektedir (Cho vd., 2020). Muhasebe muhafazakarlığının sürdürülebilirlik raporlarını etkilediği de bilinmektedir (Dewiyanti vd., 2022). Bu nedenle, bu çalışma muhafazakar muhasebe ile sürdürülebilirlik raporları arasındaki ilişkiyi ele almaktadır.

H4: Sürdürülebilirlik raporlaması ile muhafazakar muhasebe arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Literatürdeki çalışmalar genellikle sürdürülebilirlik ve muhafazakar muhasebe arasındaki ilişkiyi tek taraflı olarak ele almaktadır. Ancak bu çalışma, sürdürülebilirlik raporlamasının muhafazakar muhasebeyi de etkilediğini gösteren başka bir analiz yapmaktadır. Aslında, literatürdeki mevcut çalışmalar bu ilişkiyi tek taraflı olarak incelemiş olup, bazı çalışmalar çevresel sürdürülebilirlik bilgilerinin yüksek düzeyde açıklanmasının

muhafazakar muhasebe kullanımını artırdığını bulmuştur (Gerged vd., 2020; Pereira vd., 2021). Bazı çalışmalar herhangi bir ilişki bulmazken (Kaya ve Akbulut, 2021), diğerleri sürdürülebilirlik performanslarını iyileştiren şirketlerin muhafazakar muhasebe uygulamalarından uzaklaştığını belirlemiştir (Ferreira vd., 2025). H5: Muhafazakar muhasebe ile sürdürülebilirlik raporlaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 3. Lojistik Regresyon Analizi

Log likelihood = -244.081			
SRD	Odds Değeri	Standart Hata	Anlamlılık Değeri
MUH	1.668148	3.1177338	0.593
YBO	0.3749785	0.1827147	0.040*
BYK	22.06068	4.127155	0.000*
FKL	1.672506	3.41181	0.624
ROA	-12.96557	26.2741	0.622
ROE	7.809248	8.769034	0.373
Prob > chi2 = 0.0000			

Tablo III'teki lojistik regresyon analizine göre, değişkenler modele önemli ölçüde katkıda bulunmakta ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Lojistik regresyon analizi sonuçları, sürdürülebilirlik, yönetim kurulu bağımsızlığı ve şirket büyüklüğü arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, muhasebe muhafazakarlığı ile sürdürülebilirlik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu nedenle, H1, H2 ve H4 reddedilirken H3 kabul edilmiştir. Sonuçlar ile literatür arasındaki tutarsızlığın, BIST metal eşya sektöründe sürdürülebilirlik raporlamasının yeterince yaygın olarak benimsenmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 4. Panel Veri Regresyon Analizi

MUH	Katsayı	Standard Hata	Anlamlılık Değeri
SRD	0.0928013	0.0567031	0.102
YBO	0.0026832	0.0016873	0.112
BYK	0.0291437	0.0278709	0.026*
FKL	-0.0278749	0.0612439	0.649
ROA	1.565267	0.2058317	0.000*
ROE	0.1450986	0.0503073	0.004*
Prob > chi2 = 0.0000			

Tablo IV, panel veri regresyon analizinin sonuçlarını sunmaktadır. Bu analiz, muhasebe muhafazakarlığı ile sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Analiz, muhafazakarlık ile şirket büyüklüğü, varlık karlılığı ve öz sermaye karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu doğrulamaktadır. Buna karşılık, muhasebe muhafazakarlığı ile sürdürülebilirlik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu nedenle, H5 reddedilmiştir. Elde edilen sonuçlar, literatürle kısmen tutarlıdır (Kaya ve Akbulut, 2021). Literatürle tutarlı olan çalışmanın Türkiye'de de yapılmış olması, sürdürülebilirlik raporlamasının Türkiye'de henüz yeterince yaygın olmadığını göstermektedir.

Sürdürülebilirlik raporlaması ile muhasebe muhafazakarlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaması, Türkiye'nin metal eşya sektöründeki sürdürülebilirlik uygulamalarının henüz finansal raporlama süreçlerine entegre edilmediğini ve çoğunlukla meşruiyet veya yasal uyumluluk kazanmayı amaçlayan 'sembolik raporlama' düzeyinde kaldığını göstermektedir. Bu bulgu, Pereira vd. gibi çalışmalardan farklı olarak, (2021) yılında gelişmiş piyasalarda pozitif bir ilişki bulan çalışma, gelişmekte olan piyasalardaki kurumsal yönetim mekanizmalarının olgunlaşmamışlığının, finansal olmayan bilgilerin muhasebe politikalarına yansıtılmasını engellediğini doğrulamakta ve Kaya ve Akbulut'un

(2021) çalışmasındaki benzer sonuçla tutarlılık göstermektedir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik raporlarının sunduğu şeffaflık vaadi, Türk bağlamında muhasebe muhafazakarlığı gibi ihtiyatlı finansal raporlama ilkelerini tetikleyecek kadar olgunlaşmamıştır.

4. SONUÇ

Sürdürülebilirlik, son zamanlarda sıkça duyduğumuz, hem üretim hem de tüketim alışkanlıklarını çevresel ve sosyal alanlarda değiştirmeyi ve dönüştürmeyi amaçlayan bir kavramdır. Bu bağlamda, şirketlerin sürdürülebilirlik faaliyetlerini sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla dış paydaşlarla şeffaf bir şekilde paylaşmaları beklenmektedir. Öte yandan muhafazakarlık, hem muhasebenin önemli bir ilkesi hem de önemli bir uygulama alanıdır. Ayrıca, muhasebe raporlarının güvenilirliğini artıran ve paydaşları koruyan, zarardan kaçınma politikası olarak da görülmektedir. Bu bağlamda, bu iki kavramın uygulama alanlarında birbirini tamamlayacağı beklenmektedir.

Sürdürülebilirlik raporlaması yapan şirket sayısına bakıldığında, bu sayının az olduğu ve beklenen seviyelerde olmadığı görülmektedir. Türkiye'de Borsa İstanbul'da işlem gören sektörler arasında en fazla sürdürülebilirlik raporu yayınlayan sektörlerden biri olan metal eşya sektöründe bile, sürdürülebilirlik faaliyetleri son birkaç yılda önem kazanmıştır. Öte yandan, büyük ve kurumsallaşmış şirketlerin sürdürülebilirliğe daha duyarlı olduğu gözlemlenmiştir.

Lojistik regresyon analizi, sürdürülebilirlik ile şirket büyüklüğü, kurumsallaşmanın temel bir boyutu ve yönetim kurulu bağımsızlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular, kurumsallaşmanın sürdürülebilirliğin temel bir unsuru olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, analiz öncesi literatürle tutarlıdır. Bununla birlikte, çalışmanın amacı olan muhafazakarlık ve

sürdürülebilirlik arasındaki ilişki istatistiksel olarak belirlenememiştir. Daha sonra, muhafazakarlığı bağımlı değişken olarak kullanarak bir panel veri regresyon analizi yapılmıştır, ancak bu analiz de muhafazakarlık ve sürdürülebilirlik arasında istatistiksel bir ilişki tespit edememiştir. Bu analiz, muhafazakarlığın şirket büyüklüğü ve karlılığı ile ilişkili olduğunu belirlemiştir. Bu sonuçlar çerçevesinde, Türkiye'de sürdürülebilirlik uygulamalarının yaygınlaşması için kurumsallaşma faaliyetleriyle birlikte yürütülmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışma, sürdürülebilirlik raporlamasının Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalarda muhasebe muhafazakarlığını doğrudan etkilemediğini, ancak şirket büyüklüğü ve yönetim kurulu bağımsızlığı gibi kurumsal özelliklerin sürdürülebilirlik uygulamalarının öncül belirleyicileri olduğunu ampirik olarak göstermektedir. Ayrıca, incelenen sektörde sürdürülebilirlik raporlamasının stratejik bir yönetim aracı olmaktan ziyade meşruiyet veya uyumluluğa odaklandığı ve bu nedenle finansal raporlamanın kalitesini (muhafazakarlık) önemli ölçüde etkileyecek olgunluğa henüz ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Ancak, kurumsallaşma (bağımsız yönetim kurulu) ve büyüklük bu süreç için ön koşullardır. Teorik olarak, sürdürülebilirlik ile finansal raporlama kalitesi arasındaki ilişkinin evrensel olmadığını, kurumsal altyapıya ve düzenleyici olgunluğa bağlı olduğunu ortaya koyan bu bulgu, sürdürülebilirlik raporlamasını zorunlu hale getirmenin tek başına politika yapıcılar ve standart belirleyiciler için yeterli olmayacağını; denetim mekanizmaları ve yönetim reformlarıyla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Gelecekteki araştırmalar için, örneklem büyüklüğünün genişletilmesi, nitel yöntemler kullanılarak raporlama motivasyonlarının derinleştirilmesi ve panel veri analizi yoluyla yeni IFRS/IAS ve IFRS S2 uyumluluk süreçlerinin uzun vadeli etkilerinin incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Amini, P., Akhgar, M. O., & Ahmadi, S. (2025). Corporate social responsibility and accounting conservatism emphasizing the readability of financial reports. *Research of Management and Productivity Studies*, 1(1), pp. 23-38. <https://doi.org/10.22034/jmps.2025.142000.1008>
- Antonia Garcia-Benau, M., Sierra-Garcia, L., & Zorio, A. (2013). Financial crisis impact on sustainability reporting. *Management Decision*, 51(7), pp. 1528-1542. <https://doi.org/10.1108/MD-03-2013-0102>
- Badia, F., Bracci, E., & Tallaki, M. (2020). Quality and diffusion of social and sustainability reporting in Italian public utility companies. *Sustainability*, 12(11), pp. 4525. <https://doi.org/10.3390/su12114525>
- Barbosa, F., Monteiro, A.P., & Pereira, C. (2021). Determinants of environmental responsibility disclosure on mandatory and voluntary reporting of Portuguese listed firms. *Journal of Environmental Accounting and Management*, 9(3), pp. 219-233. <https://doi.org/10.5890/jeam.2021.09.003>
- Barker, R. (2025). Corporate sustainability reporting. *Journal of Accounting and Public Policy*, 49, pp. 107280. <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2024.107280>
- Basu, S., Hwang, L.S., & Jan, C.L. (2011). Differences in conservatism between big eight and non-big eight auditors. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2428836>
- Beaver, W.H., & Ryan, S.G. (2005). Conditional and unconditional conservatism: Concepts and modeling. *Review of Accounting Studies*, 10(2), pp. 269-309. <https://doi.org/10.1007/s11142-005-1532-6>
- Bekçi, İ., & Gör, Y. (2016). Kurumsal yönetim uygulamalarının denetim kalitesine etkisi üzerine bir araştırma. *Çankırı*

- Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 165-194. <https://izlik.org/JA37NJ36EH>
- Brundtland, G. H. (1987). World Commission on Environment and Development. Environmental Policy and Law. 26-29. New York: United Nations, 1987. <https://digitallibrary.un.org/record/139811?v=pdf#filesAccess> date 10/08/2025
- Buallay, A., Fadel, S.M., Alajmi, J., & Saudagaran, S. (2021). Sustainability reporting and bank performance after financial crisis: Evidence from developed and developing countries. Competitiveness Review: An International Business Journal, 31(4), pp. 747-770. <https://doi.org/10.1108/CR-04-2019-0040>
- Cho, S.Y., Kang, P.K., Lee, C., & Park, C. (2020). Financial reporting conservatism and voluntary CSR disclosure. Accounting Horizons, 34(2), pp. 63-82. <https://doi.org/10.2308/horizons-17-093>
- Clarkson, P.M., Li, Y., Richardson, G. D., & Vasvari, F. P. (2008). Revisiting the relationship between environmental performance and environmental disclosure: An empirical analysis. Accounting, Organizations and Society, 33(4-5), pp. 303-327. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2007.05.003>
- Deegan, C. (2002). Introduction: the legitimizing effect of social and environmental disclosures a theoretical foundation. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 15(3), pp. 282-311. <https://doi.org/10.1108/09513570210435852>
- Dewiyanti, S., Wardani, B.R., & Amelia, M. (2022). The Role Of Accounting Conservatism Influence Financial Distress And Litigation Risk On Sustainability Report Of Infrastructure Companies Listed On Indonesian Stock

- Exchange For The Period. Proceedings of the 3rd South American International Industrial Engineering and Operations Management Conference, Asuncion, Paraguay, July 19-21, 2022. <https://ieomsociety.org/proceedings/2022paraguay/87.pdf>
- Ferreira, D.D.M., Dalcero, K., Meurer, S., & Paulo-e, E. (2025). Environmental, Social And Governance (Esg) Performance And Its Influence On Accounting Conservatism. XLVI Encontro da ANPAD - EnANPAD 2022. Access date 10.08.2025 <https://anpad.com.br/uploads/articles/120/approved/d0cffa36e832b65fe145a6e9360bda83.pdf>
- Gargouri, R.M., Shabou, R. & Francoeur, C. (2010). The relationship between corporate social performance and earnings management. Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne Des Sciences de L'administration, 27(4), pp. 320-334. <https://doi.org/10.1002/cjas.178>
- Gerged, A.M., Al-Haddad, L.M., & Al-Hajri, M.O. (2020). Is earnings management associated with corporate environmental disclosure?. Accounting Research Journal, 33(1), pp. 167-185. <https://doi.org/10.1108/ARJ-05-2018-0082>
- Goss, A., & Roberts, G.S. (2011). The impact of corporate social responsibility on the cost of bank loans. Journal of Banking and Finance, 35(7), pp. 1794-1810. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2010.12.002>
- Gottardo, P., & Moisello, A. (2017). Earnings Management and CSR Disclosure. Family vs. Non-Family Firms. Sustainability, 9, pp. 2327. <https://doi.org/10.3390/su9122327>

- Hellman, D. (2008). When is discrimination wrong?. Harvard University Press, Cambridge, USA.
- Herzig, C., Giese, N., Hetze, K., & Godemann, J. (2012). Sustainability reporting in the German banking sector during the financial crisis. *International Journal of Innovation and Sustainable Development*, 6(2), pp. 184-218. <https://doi.org/10.1504/IJISD.2012.046952>
- Hristov, I., & Searcy, C. (2025). Integrating sustainability with corporate governance: a framework to implement the corporate sustainability reporting directive through a balanced scorecard. *Management Decision*, 63(2), pp. 443-467. <https://doi.org/10.1108/MD-10-2023-1995>
- Holthausen, R. W., & Watts, R. L. (2001). The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting. *Journal of Accounting And Economics*, 31(1-3), 3-75. [https://doi.org/10.1016/S0165-4101\(01\)00029-5](https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00029-5)
- Kaya, İ., & Akbulut, D.H. (2021). Accounting conservatism and sustainability reporting in changing times: evidence from Turkish banking industry. *Accounting Science World Journal*, 23, pp.1-23. <https://doi.org/10.31460/mbdd.841329>
- Khan, M., & Watts, R. L. (2009). Estimation and empirical properties of a firm-year measure of accounting conservatism. *Journal of Accounting and Economics*, 48(2-3), pp. 132-150. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2009.08.002>
- Kim, Y., Park, MS & Wier, B. (2012). Is earnings quality associated with corporate social responsibility?. *The Accounting Review*, 87(3), pp. 761-796. <https://doi.org/10.2308/accr-10209>

- Li, C.W., & Chao, Y.Y. (2020). The effect of auditing assurance levels on accounting conservatism: Evidence from Taiwan. *International Journal of System Assurance Engineering and Management*, 11(1.), pp. 64-76. <https://doi.org/10.1007/s13198-019-00925-3>
- Martínez-Ferrero, J., Garcia-Sanchez, I. M., & Cuadrado-Ballesteros, B. (2015). Effect of financial reporting quality on sustainability information disclosure. *Corporate social responsibility and environmental management*, 22(1), pp. 45-64. <https://doi.org/10.1002/csr.1330>
- Park, S. (2017). Corporate social responsibility, visibility, reputation and financial performance: empirical analysis on the moderating and mediating variables from Korea. *Social Responsibility Journal*, 13(4), pp. 856-871. <https://doi.org/10.1108/SRJ-01-2017-0012>
- Pereira, C., Monteiro, A.P., Barbosa, F., & Coutinho, C. (2021). Environmental sustainability disclosure and accounting conservatism. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 8(9), pp. 63-74. <https://doi.org/10.21833/ijaas.2021.09.009>
- Prior, D., Surroca, J. & Tribo, J.A. (2008). Are socially responsible managers really ethical? Exploring the relationship between earnings management and corporate social responsibility. *Corporate Governance: An International Review*, 16(3), pp. 160-177. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8683.2008.00678.x>
- Qiang, X. (2007). The effects of contracting, litigation, regulation, and tax costs on conditional and unconditional conservatism: Cross-sectional evidence at the firm level. *The accounting review*, 82(39), pp. 759-796. <https://doi.org/10.2308/accr.2007.82.3.759>

- Sarumpaet, S., Nelwan, M.L. & Dewi, D.N. (2017). The value relevance of environmental performance: evidence from Indonesia. *Social Responsibility Journal*, 13(4), pp. 817-827. <https://doi.org/10.1108/SRJ-01-2017-0003>
- Sánchez, I.D., Muñoz, M.I., & Conesa, I.M. (2015). Accounting Conservatism in Spanish Banks and the Drop in the Supply of Loans During the Financial Crisis. (Vol. 11). ed. Universidad de Cantabria.
- SDGS, UN., <https://sdgs.un.org/goals> Access date: 25.8.2025
- Shawn, H., Kim, Y. W., & Jung, J. G. (2019). Company's sustainability and accounting conservatism: Firms delisting from KOSDAQ. *Sustainability*, 11(6), pp. 1775. <https://doi.org/10.3390/su11061775>
- Sterling, R. R. (1967). Conservatism: The Fundamental Principle of Valuation in Traditional Accounting. *Abacus*, 3(2), pp. 109–132. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6281.1967.tb00375.x>
- Steyn, M. (2014). Organizational benefits and implementation challenges of mandatory integrated reporting: Perspectives of senior executives at South African listed companies. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 5(4), pp. 476-503. <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-11-2013-0052>
- Suwasono, H., & Anggraini, A. (2021). Pengaruh Financial Distress, Leverage, Umur Perusahaan, Tipe Industri dan Gender Diversity Terhadap Sustainability Report. In *Prosiding Seminar Nasional & Call for Paper STIE AAS*, pp. 034-043.
- Vitolla, F., & Raimo, N. (2018). Adoption of integrated reporting: Reasons and benefits A case study analysis. *International*

Journal of Business and Management, 13(12), pp. 244-250. <https://doi.org/10.5539/ijbm.v13n12p244>

Watts, R. L. (2003). Conservatism in accounting-part II: evidence and research opportunities. 2003. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.438662>

İŞLETMELERDE NET SIFIR EMİSYON HEDEFLERİNE ULAŞMADA YEŞİL MUHASEBENİN ROLÜ VE FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ

Abdullah YILDIZ¹

1. GİRİŞ

Bu bölümün amacı, yeşil muhasebenin net sıfır emisyon hedeflerine ulaşmadaki rolünü ve bu rolün finansal tablolara yansımaları biçimlerini bütünlük bir çerçevede ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda üç soru yanıtlanmaktadır:

1. Yeşil muhasebe, net sıfır hedeflerini hangi mekanizmalarla iç karar süreçlerine bağlar?
2. Bu mekanizmalar finansal tablo kalemlerine hangi kanallardan yansır?
3. Ortaya çıkan etkiler sektör ve ülke düzeyinde neden farklılaşır?

Bölüm, çevresel ve karbon muhasebesi, karbon yönetim muhasebesi, iç karbon fiyatlandırma ve iklim riski altında finansal raporlama konularındaki güncel ulusal ve uluslararası literatürün incelenmesine dayanan kuramsal bir derlemedir. Birincil veri toplanmamış, sistematik bir tarama protokolü tanımlanmamıştır. Bu nedenle bölüm, incelediği ilişkiler için nedensellik iddiası kurmaz; mevcut kanıtları sentezler ve kavramsal bir çerçeve önerir. Aktarılan vaka ve saha bulguları belirli örneklemelere ait olduğundan genellenebilirliği sınırlıdır.

¹ Öğr. Gör. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, ORCID: 000-0002-5456-1722.

2. KAVRAMSAL TEMELLER: YEŞİL MUHASEBE VE KARBON MUHASEBESİ

2.1. Yeşil Muhasebenin Tanımı ve Kapsamı

Yeşil muhasebe, çevresel unsurları ekonomik ve finansal performans ölçümüne entegre etmeyi önceleyen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın kurumsal finansal performans üzerindeki etkisi de araştırılmış; çevresel sorunların finansal tabloları birden fazla kanaldan etkilediği, çevreyle ilgili yasal düzenlemelerin varlıklarda değer düşüklüğü tanınması yükümlülüğü doğurabileceği, çalışanlara tazminat ve yasal maliyet ödeme gerekliliği yaratabileceği ve yükümlülüklerini yerine getirmeyen şirketlerin para cezası veya yaptırımla karşılaşabileceği ortaya konmuştur (Riyadh, Al-Shmam, Huang, Gunawan, & Alfaiza, 2020). Yeşil muhasebenin özü, bir işletmenin çevresel çabalarını ve bu çabaların finansal sonuçlara nasıl dönüştüğünü görünür kılmasıdır; çevreyle ilgili bilgiyi finansal tablolara dâhil eden firmalar böylece çevresel sorumluluk taahhütlerini sergileyebilmekte ve paydaşlar da çevresel etkiyi azaltmaya yönelik adımlara ilişkin bilgi edinebilmektedir (Zik-Rullahi & Jide, 2023, p. 60).

Kurumsal yeşil muhasebe, çevresel sürdürülebilirliği kurumsal karar alma ve finansal raporlama sistemlerine yerleştirmenin stratejik bir mekanizması olarak belirlemektedir. İlgili derleme, çevresel maliyetlerin, kaynak verimliliği ölçütlerinin, karbon açıklamalarının ve ekolojik risk değerlendirmelerinin geleneksel ekonomik modellere nasıl entegre edilebileceğini incelemekte; çevresel dışsallıkların kurumsal bilançolara ve performans değerlendirmelerine dâhil edilmesinin örgütsel dayanıklılığı güçlendirdiğini ve sürdürülebilir ekonomik dönüşümü desteklediğini belirtmektedir (Chhoidub & Pangtu, 2025). Aynı derleme, kurumsal kuram ile doğal kaynak temelli perspektifleri, örgütlerin sürdürülebilir

muhasebe uygulamalarına geçişini biçimlendiren temel belirleyiciler olarak tanımlamakta; liderlik taahhüdü, düzenleyici baskılar, paydaş beklentileri ve gelişen ESG çerçevelerini bu belirleyiciler arasında saymaktadır (Chhoidub & Pangtu, 2025).

Yeşil muhasebenin bugünkü önemli uygulama alanlarından biri karbon muhasebesidir (Can & ÖZARİ, 2022, p. 56). Karbon muhasebesi, sera gazı emisyonlarının ölçülmesi ve azaltılması için temel araç hâline gelmiştir; ancak örgütlerin karbon muhasebesini kültürel ve örgütsel değişimi yönlendirmek üzere nasıl kullandığına ilişkin araştırma sınırlı kalmıştır (Scaletti, D'Alessio, D'Amore, & Metallo, 2025). Karbon muhasebesinin kapsamı, emisyonların yalnızca niceliksel tespitiyle sınırlı değildir. Kurumsal düzeyde karbon muhasebesi, iklim değişikliğinin örgüt üzerindeki etkilerini tahmin etmenin ve raporlamanın ötesinde, bu etkilere karşı alınan stratejik yönetim eylemlerinin izlenmesini ve açıklanmasını da kapsayacak biçimde ele alınabilir (Ascui & Lovell, 2011). Bu genişleme, yeşil muhasebenin finansal raporlamayla kesiştiği alanı büyötmektedir.

2.2. Karbon Yönetim Muhasebesi ve Araç Ailesi

Karbon yönetim muhasebesi, yeşil muhasebenin karar katmanındaki en somut ifadesidir. En geniş tanımıyla karbon yönetim muhasebesi, sera gazı emisyonlarının işletme içi amaçlarla tanınması, değerlendirilmesi ile denetimi ve raporlanmasıdır (Alhumoudi, et al., 2024). Tanımın ayırt edici vurgusu "işletme içi amaçlar" ifadesidir; beklenen katkı, enerji ve malzeme akışlarının daha iyi yönetilmesi ve örgütün tüm düzeylerinde karar almanın desteklenmesi yoluyla daha esaslı karbon azaltımı sağlanmasıdır (Alhumoudi, et al., 2024). Bu tanım, yeşil muhasebenin net sıfır hedefleriyle ilişkisini de belirler: hedefin kendisi dışsal olarak belirlenmiş olsa da, hedefe giden yolun maliyet ve karar mimarisi içsel olarak kurulmalıdır.

Karbon maliyetlendirme tek bir yöntem değil, bir yöntem ailesidir. Sistematik bir derleme, alanda çevresel yönetim muhasebesi, malzeme akış maliyet muhasebesi, tam maliyet muhasebesi, karbon ayak izi yöntemleri ve iç karbon fiyatlandırma mekanizmalarının öne çıktığını; bu sistemlerin maliyet görünürlüğünü, atık akışlarını, kaynak verimliliğini ve kurumsal sürdürülebilirlik stratejilerini güçlendirmede önemli olduğunu göstermektedir (Khan & Rauf, 2026). Aynı derleme, malzeme akış maliyet muhasebesi ile çevresel yönetim muhasebesinin özellikle imalat ve yüksek etkili sektörlerde en yaygın uygulama biçimi olduğunu; karbon muhasebesi ve fiyatlandırma araçlarının ise daha çok yatırım kararlarını destekleme ve iklim risklerini tahmin etme amacıyla kullanıldığını belirtmektedir (Khan & Rauf, 2026). Ancak benimseme eşit değildir: standart yönergeler tutarlı biçimde kullanılmamakta, veri kalitesi özellikle Kapsam 3 emisyonlarında her zaman yeterli olmamakta ve bu sistemler finansal raporlamayla iyi entegre edilememektedir (Khan & Rauf, 2026).

Çokuluslu bir şirket üzerinde yürütülen derinlemesine vaka çalışması, bu entegrasyon sorununun yalnızca teknik değil aynı zamanda mimari/örgütsel bir nitelik taşıdığını gösteriyor. Aynı kurum içinde ürünlere odaklanan ve örgüte odaklanan iki farklı karbon yönetim muhasebesi yaklaşımı bir arada ortaya çıkabilmekte; bu yaklaşımlar metodolojik düzeyde (örneğin emisyon faktörleri) ve hesaplamaların dayandığı bilgi sistemleri düzeyinde yakınsatılabilmektedir (Gibassier & Schaltegger, 2015). Yazarlar, karbon yönetim muhasebesi yaklaşımlarını ürün ve örgüt odağında birleştiren bütünlük bir sistemin kurulmasının mümkün olduğunu ve bunun performans ölçümü ile dış iletişim açısından karbon yönetim muhasebesini daha yalın ve verimli kılabileceğini belirtmektedir (Gibassier & Schaltegger, 2015). Bu bulgu, net sıfır hedeflerinin muhasebeleştirilmesinde de geçerlidir: hedefe ilişkin bilginin farklı bilgi sistemlerinde

parçalanmış biçimde tutulması, hem karar kalitesini hem de raporlama tutarlılığını zayıflatır (Babel, et al., 2022, p. 4).

2.3. Kuramsal Perspektifler

Yeşil muhasebenin net sıfır hedefleriyle ilişkisini açıklamak için literatür ağırlıklı olarak üç kuramsal hat kullanmaktadır (Vaio, Zaffar, Chhabra, & Balsalobre-Lorente, 2024).

Kurumsal kuram ve meşruiyet; Kurumsal kuram, karbon muhasebesi uygulayan şirketlerin iklim değişikliğinden kaynaklanan düzenlemelere ve politikalara yanıt olarak geliştirebileceği strateji ve seçenekleri, meşruiyet kazanma güdüsü üzerinden açıklamaktadır (Hazaea, et al., 2023). Kurumsal yeşil muhasebe literatürü de kurumsal kuramı ve doğal kaynak temelli perspektifi, sürdürülebilir muhasebe uygulamalarına geçişi biçimlendiren temel belirleyiciler olarak tanımlamaktadır (Chhoidub & Pangtu, 2025). Bu çerçevede karbon muhasebesi, örgütün kurumsal çevresiyle uyumunu gösteren bir araç olarak işlev görür. Ancak kurumsal kuramın bir uyarısı da vardır: meşruiyet güdüsüyle benimsenen uygulamalar, karar süreçlerine gömülmedikleri sürece törensel kalabilir (Barker, 2018, p. 85).

Paydaş kuramı ve dış baskı; Paydaş ve düzenleyici baskının yeşil muhasebe uygulamalarını biçimlendirdiği, geniş ölçekli derlemelerle desteklenmektedir. 433 İngilizce makaleyi kapsayan bir sistematik derleme, entegre raporlama ile karbon muhasebesi farkındalığının firma performansını güçlendirdiğini ve net sıfır iş modellerine doğru karbonsuzlaşma uygulamalarının benimsenmesiyle olumlu sosyal ve çevresel etkiler ürettiğini; bu etkinin paydaşlar ve düzenleyici baskıların daha iyi anlaşılması üzerinden işlediğini ortaya koymaktadır (Vaio, Zaffar, Chhabra, & Balsalobre-Lorente, 2024). 319 İngilizce makaleyi kapsayan ikinci bir derleme ise firmaların karbonsuzlaşma uygulamalarının

meşruiyeti ve şeffaflığı konusunda paydaşlardan ve düzenleyici kurumlardan yoğun baskı gördüğünü; sürdürülebilirlik raporlamasının firmalar için karbonsuzlaşma girişimlerini yeniden düşünmede ve bunları sıfır karbon enerji hedeflerine bağlamada yararlı olduğunu göstermektedir (Vaio, Chhabra, Zaffar, & Balsalobre-Lorente, 2025).

Doğal kaynak temelli perspektif ve kurumsal çevre; Yeşil muhasebe literatürü, kurumsal çevrenin, kaynaklara dayalı içsel üstünlüğün yanı sıra firmaların ekonomik ve rekabet avantajını yaratabileceğini veya artırabileceğini öne sürmektedir (Chhoidub & Pangtu, 2025). Bu perspektif, net sıfır geçişini yalnızca bir maliyet kalemi olarak değil, kurumsal çevrenin yeniden dağıttığı bir rekabet konumu olarak okumaya imkân tanır. Türkiye örneği bu okumayı somutlaştırır: sınırda karbon düzenlemesi devreye girdiğinde ana metaller sektöründe rekabet üstünlüğünün derecesi olumsuz etkilenmektedir (Beder, 2024).

Bu üç hat birlikte, yeşil muhasebenin net sıfır hedefleriyle ilişkisini tek bir güdüye indirgemenin yanıltıcı olduğunu gösterir: meşruiyet, kaynak bağımlılığı ve değer yaratma güdüleri bir arada işlemektedir. Karbon azaltım programlarının ve kurumsal emisyon raporlamasının hızla yaygınlaşması kısmen kurumsal talepler, kısmen değer yaratma kaygıları tarafından yönlendirilmektedir (Hartmann, Perego, & Young-Ferris, 2013).

3. NET SIFIR HEDEFLERİNİN MUHASEBE MİMARİSİ

3.1. Emisyon Envanteri ve Kapsam Mimarisi

Net sıfır hedefinin muhasebeleştirilebilir bir hedefe dönüşmesi, emisyon envanterinin kapsamının net biçimde tanımlanmasını gerektirir. Kapsam 1 doğrudan kontrol edilir, Kapsam 2 satın alınan enerjiyle ilişkili olup ve Kapsam 3 diğer

değer zinciri emisyonlarını kapsar. Kapsam 3 ise firmaların doğrudan kontrolü altında olmayan yukarı ve aşağı değer zincirindeki dolaylı emisyonları kapsadığı için bilgi edinmek ve hesaplamak güçtür (Mejía & Kajikawa, 2024, p. 1410). Tedarik zincirinde şeffaflık eksikliği, tedarikçilerle doğrudan bağlantının bulunmaması, çok sayıda ara üretim adımı nedeniyle karmaşıklaşan muhasebe ilkeleri, sektör standartlarındaki belirsizlik ve Kapsam 3 kategorileri ile sınırlarının yorumlanmasındaki farklılıklar raporlama tutarsızlıklarına yol açmaktadır; bu zorluklar karşısında şirketler çabalarını Kapsam 1 ve 2 emisyonlarını ölçme, raporlama ve azaltmaya yoğunlaştırma eğilimindedir (Grubb, et al., 2022).

3.2. Karbon Bilançosu ve Akım Tablosu: Karbonun Finansal Muhasebe Mantığıyla Modellenmesi

Yeşil muhasebenin finansal tablolarla en doğrudan kesiştiği nokta, karbonun bir muhasebe sistemi olarak modellenmesidir (Reichelstein, Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements, 2024, p. 2125). Finansal muhasebede tahakkuklar, stok ile akım değişkenlerinin ayrılmasını sağlar; buna doğrudan bir benzetmeyle, bir karbon emisyonu tablosu bir karbon bilançosu ile bir karbon akım tablosu içerir ve akım tablosu fiilen finansal raporlamadaki gelir tablosunun karşılığı hâline gelir (Reichelstein, Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements, 2024, p. 2126). Bu tablolar, firmaların geçmiş, cari ve gelecekteki karbon emisyonları hakkında sistematik ve zaman içinde tutarlı raporlar sunmasını sağlar; karbon bilançoları ayrıca analistlerin firmaların kendi gönüllü karbon azaltım taahhütlerini tutturmak üzere yolda olup olmadığını değerlendirmesine imkân tanır (Reichelstein, Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements, 2024, p. 2126).

Modelin ayırt edici özelliği, bilançonun varlık tarafının parasal varlık değerlerini değil, firmanın işletme varlıklarında uzun ömürlü varlıklar ve stoklar dâhil gömülü emisyonları kaydetmesidir; bu emisyonların kaynakları, bilançonun yükümlülük tarafında ya firmanın kendi doğrudan emisyonları ya da firmanın yukarı yönlü tedarik zinciri boyunca ortaya çıkan emisyonlar olarak kaydedilir (Reichelstein, Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements, 2024, p. 2126). Varlık tarafında uzun ömürlü işletme varlıklarında (örneğin makine ve teçhizat) ve stoklarda gömülü emisyonlar yer alır; bu karbon ölçüsünün önemi, işletme varlıklarında kaydedilen emisyonların gelecek dönemlerde firmanın satış ürünlerine akacak olmasıdır (Reichelstein, Carbon Emission Statements: Balance Sheets and Flow Statements, 2023, p. 7). Yükümlülük tarafı ise firmanın birikimli doğrudan atmosferik emisyonlarını ve tedarikçilerden alınan mallarda gömülü olan birikimli emisyonlardan müşterilere satılanların düşülmesiyle kalan tutarı aktarır; akım tabloları cari dönemde satılan malların beşikten kapıya karbon ayak izini raporlar (Reichelstein, Corporate Carbon Emission Statements, 2022, p. 4). Bilanço ve akım tabloları birlikte, firmanın karbon emisyonları bakımından geçmiş, cari ve gelecekteki performansına ilişkin çok sayıda gösterge üretir (Reichelstein, Corporate Carbon Emission Statements, 2022, p. 4).

Bu mimarinin en güçlü yanı, zamanlama sorununu çözmesidir. Karbon azaltımına yönelik bir bilanço yaklaşımı, azaltım yatırımı ile bunun etkisi arasındaki zamanlama sorununu ele alarak, cari dönemde yapılan ancak etkisi ancak ileride görülecek azaltım çabalarının tanınmasını ve firmanın bu çabalar karşılığında kredi almasını sağlar (Penman, 2023). Bu, yalnızca cari dönemin net emisyonunu gösteren akım ölçüsünden çok daha fazla bilgi üretir (Penman, 2023). Söz konusu muhasebe, firmanın topluma net karbon katkısını raporlar; bilançoda karbonu azaltan

varlıklar, karbon salımına ilişkin yükümlülüklerle karşılaştırılarak firmanın net karbon pozisyonu raporlanır ve birikimli fark, firmanın net sıfır karbon taahhüdü gibi hedeflere ulaşma yolundaki ilerlemesini gösterir (Penman, 2023). Ayrıca bu yaklaşım, finansal muhasebeye benzediği için sektörler veya firma içi bölümler arasında konsolidasyon muhasebesini kolaylaştırmakta, net emisyonların sürücülerine inen bir finansal tablo analizine benzer bir analize imkân tanımakta ve finansal ölçütlerle karşılaştırma yaparak ödünleşimleri değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır (Penman, 2023).

Karbonun finansal muhasebeye gömülmesi yönünde daha ileri öneriler de literatürde tartışılmaktadır. Sürdürülebilir maliyet muhasebesi önerisi, mevcut muhasebe ilkeleri üzerine kurulu bir standart aracılığıyla ticari örgütlerin net karbon sıfıra uyumlu hâle gelmenin maliyetlerini nasıl yöneteceklerini raporlamasını zorunlu kılmayı hedeflemektedir; bu yaklaşım karbon fiyatlandırmasını veya denkleştirme maliyetini içermemekte, bunun yerine karbon nötrlüğe geçişin maliyetlerinin tespit edilmesini gerektirmektedir (Murphy & Seabrooke, 2023). Önerinin hayata geçmesi düzenleyici gerekliliklere, uluslararası standartlara eklenmeye ve yeterli denetime bağlanmaktadır (Murphy & Seabrooke, 2023). Daha genel düzeyde, doğal sermaye muhasebesi tartışması da doğal sermaye hesaplarının karbon emisyonları verisini, finansal hesapların karbon vergileri ve enerji maliyetleri verisini içerebileceğini, stratejik raporun ise şirketin iklim uyum stratejisi ile karşılaştığı risk ve fırsatları ele alacağını öne sürmektedir; etkili bir hesap verebilirlik için piyasa temelli ve düzenleyici yaklaşımların birlikte işlemesi, düzenleyici yaklaşımın zorunlu, kapsamlı ve karşılaştırılabilir muhasebe temellerini sağlaması gerekmektedir (Barker, 2018, p. 89).

3.3. Karbon Maliyetlendirme Yöntemleri

Net sıfır hedefinin bir maliyet nesnesine bağlanması, karbon maliyetlendirme yöntemlerinin devreye girmesini gerektirir. Çok ürünli firmalarda Kapsam 1 ve Kapsam 2 emisyonları genellikle genel gider kalemleridir ve ürünler arasında dağıtılmaları gerekir; şirketler hâlihazırda belirli üretim adımlarında ortaya çıkan doğrudan süreç ve baca emisyonlarına ilişkin veriyi toplamaktadır (Comello, Reichelstein, & Reichelstein, 2023; Reichelstein, Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements, 2024, p. 818). Ürün maliyetleme literatürü, şirketlerin kaynak tüketimi ile bunlarla ilişkili karbon emisyonları arasındaki nedensel ilişkiyi yakalamak üzere "karbon havuzları" ve "sürücüler" seçebileceğini; ürün karbon ayak izi ölçüm sistemlerinin genellikle şirkete özgü olacağını öne sürmektedir (Reichelstein, Carbon Emission Statements: Balance Sheets and Flow Statements, 2023, p. 18). Faaliyet tabanlı emisyon dağıtım şemalarının farklı ürün reçeteleri için farklılaşmış karbon yoğunluğu ölçüleri ürettiği ve bazı çokuluslu firmaların satış ürünlerinin kapıya kadar karbon ayak izini belirlemek üzere bu mekanizmaları benimsediği belirtilmektedir (Reichelstein, Corporate Carbon Emission Statements, 2022, p. 13).

Yöntem tarafında bir diğer kritik gelişme, malzeme akış maliyet muhasebesinin geçmişe dönük muhasebeden tahmin ve planlamaya taşınmasıdır. Malzeme akış maliyet muhasebesi görece yerleşik ve pratikte uygulanan bir yöntem olmakla birlikte ağırlıklı olarak geçmişe dönük muhasebe ve raporlama için kullanılmış, tahmin ve planlama amacıyla kullanılmamıştır (Qu, Wang, Sun, & Yin, 2022). Bu boşluğu kapatmak üzere geliştirilen MFCA-ABB modeli, kaynak tüketimi, pozitif ürün çıktısı ve negatif ürün oluşumu için tahmin ve planlama yaparak saf bir faaliyet bütçesini çevresel-ekonomik bütçeye dönüştürmeyi amaçlamaktadır; modelde her miktar merkezindeki negatif

ürünlerin toplam değeri o üretim sürecinin iç kaynak kaybını, çevreye salınan negatif ürünlerin değeri ise dış çevresel zararı oluşturmaktadır (Qu, Wang, Sun, & Yin, 2022). Malzeme akış maliyet muhasebesinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkısı da ayrıca incelenmiş; yöntemin yönetim karar almasını iyileştirme yoluyla bu hedeflere hizmet ettiği gösterilmiştir (Kokubu, Kitada, Nishitani, & Shinohara, 2023).

3.4. İç Karbon Fiyatlandırma: Hedefi Karara Bağlayan Köprü

Net sıfır hedefini karar süreçlerine bağlayan en somut araç iç karbon fiyatlandırmasıdır (Chen, Shan, & Zhang, 2025). İç karbon fiyatlandırma, şirketlerin dış karbon fiyatlandırma politikaları ve düzenlemeleri bulunmadığı durumlarda bile her bir ton karbon emisyonuna parasal bir değer atamasını sağlar (Pirzada, Ahmed, & Moens, 2023, p. 35). Şirketler kendi karbon fiyatlarını belirleyerek yatırımları daha iyi değerlendirebilir, riskleri yönetebilir ve stratejilerini şekillendirebilir; iç karbon fiyatlandırma özellikle emisyonları, enerji verimliliğini ya da enerji kaynağı portföyünü doğrudan etkileyen sermaye yatırımlarına ilişkin kararlara bilgi sağlar (Pirzada, Ahmed, & Moens, 2023, p. 35).

İç karbon fiyatlandırmanın benimsenmesi, dış düzenleyici baskıyla yakından ilişkilidir. Kullanımının arkasında dış karbon kısıtları ve firmaların biçimsel karbon fiyatlandırma sistemlerine maruz kalma düzeyi yatmaktadır; ülkelerin fiilî ve hedeflenen emisyonları arasındaki farkın büyüklüğü, katı iklim politikalarına dönüşmediği sürece bu kararda rol oynamamaktadır (Trinks, Mulder, & Scholtens, 2022). Toplumsal açıdan temel risk, kurumsal yatırımların gelecekteki düşük karbonlu bir ekonomiye yeterince yönlendirilmemesidir; öngörülebilir yollar sunan katı iklim politikaları, firmaların iç karbon fiyatlandırmayı kullanarak yatırım uyumsuzluğunu azaltmasına yardımcı olmakta ve böylece

enerji sisteminin daha az iniş çıkışlı ve daha az maliyetli bir dönüşümüne katkı sağlamaktadır (Trinks, Mulder, & Scholtens, 2022).

İç karbon fiyatlandırmanın yatırım kararlarına etkisi, karbonun bir verimlilik sorunu olarak çerçevelenmesiyle başlar (Qin, Wang, & Pan, 2023, p. 8). İç karbon fiyatlandırması, karbon emisyonlarının maliyetini içselleştirerek şirketin üretim maliyetini artırır; bu durumda emisyonlar süreçlerdeki ve ürünlerdeki verimsizlikler olarak görülebilir (Qin, Wang, & Pan, 2023). Şirketler yatırım kararı verirken iç karbon fiyatlandırmayı kullanarak karbonun potansiyel maliyetini tahmin edebilir ve enerji, makine ile malzeme gibi üretim maliyetleri hakkında daha bilinçli seçimler yapabilir (Qin, Wang, & Pan, 2023). Uygulamada farklı modeller bir arada kullanılmakta ve her modelin firmanın karbon yönetimi hedefleri açısından faydasının ayrı ayrı tartışılması gerekmektedir (Harpankar, 2019). ABD özel sektörüne ilişkin veriler, gölge fiyatlama ile karbon denkleştirmenin en yaygın yöntemler olduğunu ve 2017 itibarıyla özel sektörde ortalama iç karbon fiyatının ton başına 40,09 dolar düzeyinde bulunduğunu göstermektedir (Fawson, et al., 2019).

İç karbon fiyatlandırmanın bütçeleme gibi yönetim sistemleriyle yapılandırılması ve entegrasyonu ayrıca incelenmiş; iç karbon muhasebesi düzeneklerinin işleyişi ve iç karbon fiyatlandırmanın yatırım kararları üzerindeki etkisi vaka düzeyinde değerlendirilmiştir (Vadera, et al., 2025). Bununla birlikte aracın sınırları da açıktır. İç karbon fiyatları geniş bir aralıkta seyretmekte, gölge fiyatların kullanım biçimleri ve etkileyebileceği kararlar farklılaşmaktadır (Harpankar, 2019).

4. FİNANSAL TABLOLARA ETKİLER

Net sıfır geçişinin finansal tablolara yansımaları, yeşil muhasebenin en az araştırılmış ve en kritik arayüzüdür. Bu kısım, etkileri beş kanal altında çözümlenmektedir.

4.1. Varlıklarda Değer Düşüklüğü, Kullanım Ömrü ve Yeniden Ölçüm

Düzenleyici bir net sıfır hedefi, karbon yoğun varlıkların ekonomik ömrünü kısaltır. Beklenen kullanım ömründeki azalmalar veya gelecekteki nakit akışları ile kalıntı değerlerdeki düşüşler, maddi duran varlıklar ve maddi olmayan varlıklar için değer düşüklüğü testlerini gündeme getirmektedir; sermaye maliyetindeki artış varlıkların gerçeğe uygun değerlerini düşürmekte, artan riskler ise finansal araçlarda karşı taraf yükümlülüğünü yerine getirememesi kaynaklı kayıplara yol açabilmektedir (Wagenhofer, 2023). Ayrıca beklenen çevresel zararlar, çevresel yükler veya eksik bildirilen net sıfır hedefleri nedeniyle karşılıklar ve koşullu yükümlülüklerin artması beklenmektedir (Wagenhofer, 2023).

Bu kanalın somut büyüklüğü, stratejik varlık literatüründe hesaplanmıştır. Çin'de kömür yakıtlı bir termik santral şirketi örneğinde, net bugünkü değer modeli ile ileriye dönük karbon emisyon patikalarını birleştiren bir model geliştirilmiş; farklı politika müdahale senaryoları altında düşük karbonlu dönüşüm senaryosunda termik santral şirketlerinin değer düşüklüğü kaybı oranının yüzde 64,09 düzeyine ulaştığı bulunmuştur (Wang, Shan, & Wang, 2024). Aynı çalışma, termik santral sektöründe stratejik varlıklardan kaynaklanan değer düşüklüğü kayıplarının ulusal ekonomi üzerinde ciddi bir şok yarattığını ve bu kayıpların büyük bölümünün nihayetinde devlet hazinesi tarafından karşılandığını belirtmektedir (Wang, Shan, & Wang, 2024). Araştırma ayrıca, geleneksel termik üretimle karşılaştırıldığında yeni enerji üretiminin stratejik varlıklar nedeniyle ortaya çıkan

iflası geciktirmede zayıf bir performans gösterdiğini ortaya koymaktadır (Wang, Shan, & Wang, 2024).

Sektörel bir başka kanıt, Birleşik Krallık petrol ve gaz sektöründen gelmektedir. 2019 yılında Birleşik Krallık hükümetinin 2050 için net sıfır hedefini yasalaştırması, sektörü doğrudan etkileyecektir; sektör profesyonelleriyle yapılan 22 görüşme, iki yazılı yanıt ve şirketlerin yıllık raporlarındaki açıklamalar üzerinden yürütülen araştırma, net sıfıra geçişin değer düşüklüğü, varlık silme ve bir dizi petrol ve gaz şirketinin değeri ile işletmenin sürekliliği üzerinde ciddi etkileri olacağını doğrulamaktadır (Abdo, Angwin, Othman, & Owusu, 2025). Bulgular, bu etkilerin sektör içinde eşit dağılmayacağını ve dolayısıyla paydaşların farklı biçimlerde etkileneceğini göstermektedir (Abdo, Angwin, Othman, & Owusu, 2025).

4.2. Karşılıklar, Koşullu Yükümlülükler ve Çevresel Maliyetlerin Tanınması

Yeşil muhasebenin finansal tablolara ikinci yansıma kanalı yükümlülük tarafıdır. Finansal tabloların çevresel sorunlardan birden fazla biçimde etkilendiği ve bu etkilerin tahakkuk esasına göre düzenlendiği belirtilmektedir; uluslararası muhasebe standartlarının ölçüm, açıklama ve finansal tablolarda tanınmaya ilişkin genel ilkeleri çevresel konuları kapsamakta, çevreyle ilgili yasal düzenlemelerin yürürlüğe girmesi varlıklarda değer düşüklüğü testini gerektirebilir ve defter değerinin düşürülmesini gerektirebilmektedir (Riyadh, Al-Shmam, Huang, Gunawan, & Alfaiza, 2020). Çalışma ayrıca, atık bertarafı ve emisyonlar gibi çevresel konularda yasal gerekliliklere uyum sağlanmaması durumunda çalışanlara tazminat, telafi veya yasal maliyet ödeme gerekliliğinin doğabileceğini ve şirketlerin kirlilik yönetimine ilişkin yasal gereklilikleri karşılamamaları hâlinde para cezası veya yaptırım riski taşıdığını vurgulamaktadır (Riyadh, Al-Shmam, Huang, Gunawan, & Alfaiza, 2020).

Bu kanalın ölçüm güçlüğü, literatürde en sık dile getirilen engeldir. Sistematik bir derleme, çevresel maliyetlerin ölçülmesi ve nicelikselleştirilmesindeki güçlüğü, açık düzenlemelerin bulunmamasını ve örgütsel değişime karşı direnci temel zorluklar olarak tanımlamakta; buna karşılık iyileştirilmiş karar alma, kaynak kullanım verimliliği ve güçlendirilmiş kurumsal itibarı fırsatlar arasında saymaktadır (Salazar, et al., 2024). Çalışma, çevresel maliyetlerin finansal tablolara etkin entegrasyonu için standartlaştırılmış metodolojilerin geliştirilmesi, açık düzenleyici çerçevelerin kurulması ve çevresel muhasebe konusunda farkındalık ile eğitimin artırılması gerektiği sonucuna varmaktadır (Salazar, et al., 2024).

Uygulama düzeyindeki farklılıklar da belgelenmiştir. 50 şirketin finansal tabloları ile sürdürülebilirlik raporlarının 2018–2022 dönemi için incelendiği ve 30 kilit paydaşla görüşme yapıldığı bir araştırmada, çevresel maliyetlerin ölçüm ve raporlama uygulamalarında anlamlı farklılıklar bulunmuş; yerleşik sürdürülebilirlik muhasebesi çerçevelerine sahip şirketlerin çevresel performansında yüzde 25 iyileşme ve şeffaflığında yüzde 30 artış gösterdiği saptanmıştır (Sultan, Ali, Mohammed, & Salman, 2024). Ancak aynı çalışma, standartlaştırılmış raporlama kılavuzlarının bulunmaması ve çevresel maliyetlerin finansal karar alma süreçlerine yeterince entegre edilmemesi gibi zorlukları da tanımlamaktadır (Sultan, Ali, Mohammed, & Salman, 2024).

4.3. Emisyon Hakları, İç Karbon Fiyatı ve Ölçüm Arayüzü

Emisyon ticaret sistemlerinin yaygınlaşması, finansal tablolarda yeni bir ölçüm arayüzü yaratmıştır. Türkiye özelinde sera gazı emisyonlarının piyasa temelli mekanizmalarla yönetilmesini öngören Emisyon Ticaret Sistemi kapsamında işletmelere belirli bir emisyon üst sınırı getirilmekte ve tahsis

edilen emisyon hakları alınıp satılabilir hâle gelmektedir (Gürçam, 2025). Karbon Piyasası Kurulu'nun yetki alanı içinde karbon fiyatlandırma araçları, tahsisatların dağıtımı ve açık artırma süreçlerinin yönetimi gibi uygulamalar yer almakta, sistemin işleyişi ilgili düzenleyici kurumlar tarafından denetlenmektedir (Gürçam, 2025). Emisyon hakkı tahsisatı, bedelsiz dağıtımdan açık artırmaya geçildikçe finansal tablolarda maddi olmayan duran varlık ya da gider kalemi olarak tanınma sorununu gündeme getirmekte; eksik tahsisat durumunda satın alınan hakların maliyeti üretim maliyetine ve dolayısıyla stok değerlemesine girmektedir.

Uluslararası düzeyde de mekanizma tasarımı bu arayüzü belirlemektedir. AB'nin Temmuz 2021'de önerdiği Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması, elektrik, çimento, belirli gübreler, temel demir-çelik ve alüminyum ürünlerine odaklanmakta ve 2035'e kadar bedelsiz tahsisatı aşamalı olarak kaldırmayı öngörmektedir (Grubb, et al., 2022, p. 770). Mekanizma, ithalatçıları ithal edilen malların fiilen doğrulanmış emisyonlarına dayanarak AB ETS tahsisatlarıyla aynı maliyetten karbon ithalat sertifikası satın almaya zorlayacaktır; yurt dışında ödenmiş karbon fiyatlarına ilişkin kanıt, gerekli sertifika sayısında buna karşılık gelen bir azalma sağlayacaktır (Clora, Yu, & Corong, 2023).

İç karbon fiyatlandırmasının finansal tablo etkisi ise dolaylı ama belirleyicidir. Gölge fiyat, yatırım değerlendirmesinde kullanıldığında proje seçimini değiştirmekte ve böylece varlık portföyünün bileşimini ve ileride kaydedilecek değer düşüklüklerinin dağılımını etkilemektedir (Dow & Shi, 2025). Ortalama iç karbon fiyatının ton başına 40,09 dolar düzeyinde bulunduğu ABD özel sektöründe bu mekanizma yaygın biçimde kullanılmaktadır (Fawson, et al., 2019). Ancak iç karbon fiyatlarının geniş bir aralıkta seyretmesi, aynı sektördeki firmaların finansal tablolarının karşılaştırılabilirliğini de

zayıflatmaktadır (Baboukardos, Dionysiou, Slack, Tsalavoutas, & Tsoligkas, 2025, p. 8).

4.4. Finansal Raporlama ile Sürdürülebilirlik Raporlaması Arasındaki Asimetri

Net sıfır geçişinin finansal tablolara yansımaları değerlendirirken yapısal bir asimetriyi hesaba katmak gerekir. Finansal raporlama ağırlıklı olarak risklerle ilgilenmekte, fırsatlarla ilgilenmemektedir; sürdürülebilirlik raporlamasında ise böyle bir ihtiyat ilkesi bulunmamakta, olumlu ve olumsuz etkiler genel olarak raporlanmakta, ancak standart belirleme sürecinde olumsuz etkilerin öne çıktığı görülmektedir (Wagenhofer, 2023). Bu asimetrinin önemli bir sonucu, sürdürülebilirlik raporlamasının amaçladığı disiplin mekanizmasının kendi içinde bir risk üretmesidir: zorunlu sürdürülebilirlik raporlaması, paydaşların olası olumsuz tepkileri veya düzenleyici risk yoluyla firmalar üzerinde baskı kurmak üzere tasarlanmıştır ve bu tür potansiyel riskleri değerlendirmek güç olduğu gibi, bu risklerin zorunlu olarak raporlanması riskleri daha da büyütebilmektedir (Wagenhofer, 2023).

Bu asimetrinin pratik karşılığı, net sıfır hedeflerinin muhasebeleştirilmesinde kendini gösterir. Hedefin tutturulamaması finansal tablolarda karşılık olarak tanınabilecekken, hedefin aşılması ya da dönüşüm fırsatlarının yaratacağı değer artışı aynı ölçüde tanınmamaktadır (Wagenhofer, 2023). Dolayısıyla yeşil muhasebenin finansal tablolara etkisi, sistematik olarak asimetric bir yönde işlemektedir: risk ve yükümlülük tarafı daha görünür, fırsat ve varlık tarafı daha görünmezdir. Bu, karbon bilançosu ve akım tablosu yaklaşımının neden önemli olduğunu da açıklar: karbonu azaltan varlıkları bilançonun varlık tarafında tanıyarak, zamanlama sorununu ve fırsat tarafının görünmezliğini kısmen gidermek mümkündür (Penman, 2023).

4.5. Performans Ölçütlerine ve Kârlılığa Yansım

Finansal tablolara etkinin dolaylı ama en tartışmalı kanalı, karbon performansı ile finansal performans arasındaki ilişkidir. Kanıtlar tek yönlü değildir. 2003–2015 döneminde 1.640 uluslararası firmadan 7.625 firma-yıl gözlemini kapsayan analiz, üstün karbon performansına sahip şirketler için "yeşil olmanın" getiri sağladığını, düşük karbon performansına sahip şirketler için ise sağlamadığını; ayrıca emisyon azaltımının satış kârlılığı ile doğrusal ve anlamlı biçimde pozitif, Tobin'in q'su ile ise negatif ilişkili olduğunu bulmaktadır (Lewandowski, 2017). Daha geniş bir veri tabanıyla yapılan bir başka çalışma, 36 ülke ve bölgede 2.768 şirketten 35 sektörü kapsayan 14.866 gözlemi kullanarak karbon emisyonu azaltımının aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığı ile ölçülen finansal performansı iyileştirdiğini, bu etkinin yüksek karbon yoğunluğuna sahip şirketlerde daha da belirgin olduğunu ortaya koymaktadır (Ibishova, Misund, & Tveterås, 2024).

Buna karşılık karbon performansı ile finansal performans ilişkisini yeniden test eden bir çalışma, daha yüksek karbon emisyonlarının hem kısa vadeli hem de uzun vadeli finansal performansla ilişkili olduğuna dair güçlü kanıt bulmakta ve karbon emisyonlarını azaltan firmalar için olumsuz finansal performans sonuçları görüldüğünü, bunun da düşük karbonlu bir ekonomiye geçişin önünü açmak üzere daha ileri politika müdahalesine açık bir ihtiyaç doğurduğunu vurgulamaktadır (Busch, Bassen, Lewandowski, & Sump, 2020). ABD S&P 500 şirketleri üzerinde yürütülen bir araştırma ise pozitif bir ilişki bulmakta ve daha iyi finansal performansla sahip firmaların karbon açıklamalarında daha şeffaf olma eğiliminde olduğunu göstermektedir (He, Tang, & Wang, 2016). Asya-Pasifik bölgesine odaklanan güncel bir çalışma, 13 ülkeden 2014–2021 döneminde 1.539 finansal olmayan firmayı kapsayan firma-sabit etkili panel regresyon modeliyle karbon performansı iyileşmesinin hem muhasebe temelli hem de piyasa temelli

finansal performansı güçlendirdiğini; bu olumlu etkinin artan operasyonel verimlilik, enerji verimliliği ve düşük üretim maliyetlerinden kaynaklandığını bulmaktadır (Jangid & Sharma, 2024).

Bu karma tablo, yeşil muhasebenin net sıfır hedefleriyle ilişkisinde önemli bir uyarı içerir: finansal tablo etkilerinin yönü, sektöre, döneme ve örnekleme göre değişmektedir. Dolayısıyla net sıfır geçişinin finansal sonuçlarını tek bir katsayı ya da tek bir yönle ifade etmek yanıltıcıdır. Kurumsal finans literatüründeki derleme de bu belirsizliği teyit etmekte; karbon riskinin firma riski, sermaye maliyeti, finansal performans, firma değeri ve kurumsal kararlarla bağlantısını incelerken bazı sonuçların sağlam, bazılarının ise karma olduğunu ve çelişkili hipotezlerin geçerliliğini koruduğunu belirtmektedir (Wang, Wu, & Zhang, 2022).

5. TARTIŞMA: BÜTÜNLEŞİK BİR ÇERÇEVE VE ARAŞTIRMA GÜNDEMİ

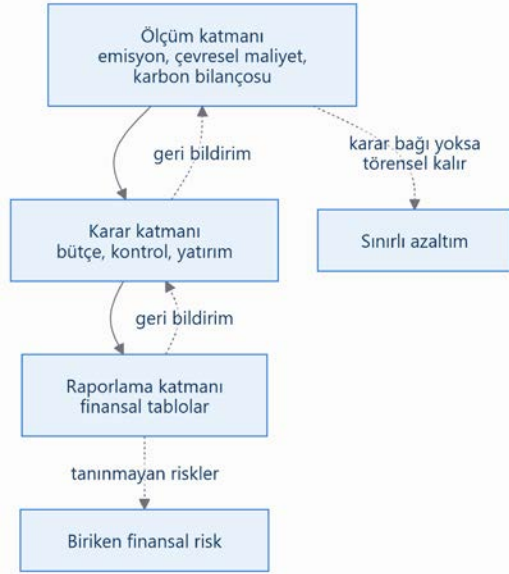
5.1. Bütünleşik Çerçeve

Bu bölümün bulguları, yeşil muhasebenin net sıfır hedefleriyle ilişkisini üç katmanlı bir çerçevede toplamayı mümkün kılmaktadır.

Birinci katman, ölçüm; Emisyonların ve çevresel maliyetlerin tanınması, sınıflandırılması ve hesaplanması. Bu katman, karbon ayak izi analizini, çevresel maliyet muhasebesini, malzeme akış maliyet muhasebesini ve karbon bilançosu ile akım tablosunu kapsar (Khan & Rauf, 2026; Reichelstein, Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements, 2024). Katmanın işlevi, net sıfır hedefini ölçülebilir kılmaktır; ancak tek başına hedefe ulaşmayı sağlamaz.

İkinci katman, karar; Ölçülen bilginin bütçeye, kontrol paketine, yatırım değerlendirmesine ve performans ölçümüne bağlanması. Bu katmanın merkezinde iç karbon fiyatlandırma yer alır (Pirzada, Ahmed, & Moens, 2023). Katmanın işlevi, hedefi kaynak tahsisine çevirmektir. Literatür, birinci katmandaki ilerlemenin ikinci katman olmaksızın çevresel sonuç üretip üretmediğinin belirsiz olduğuna işaret etmektedir (Hartmann, Perego, & Young-Ferris, 2013); Ürdün bulguları, karbon maliyetlemesinin yönetsel uygulamalara yeterince yerleşmediği firmalarda ölçülebilir emisyon performansı iyileşmesi görülmediğini göstermektedir (Maali, Bader, Morshed, & Khrais, 2026).

Üçüncü katman, raporlama ve finansal tablolar; Kararların ve dışsalılıkların finansal tablolara ve dış raporlamaya yansması. Bu katman, değer düşüklüğü, karşılıklar, koşullu yükümlülükler ve süreklilik değerlendirmesi üzerinden işler (Wagenhofer, 2023; Abdo, Angwin, Othman, & Owusu, 2025). Katmanın işlevi, hedefin finansal sonuçlarını görünür ve denetlenebilir kılmaktır.

Şekil 1.

Üç katmanın birbirine bağlanmadığı durumlarda ortaya çıkan tablo, literatürde tutarlı biçimde betimlenmektedir: emisyonlar ölçülmekte, açıklanmakta, ancak karar süreçlerine gömülmediği için azaltım sınırlı kalmakta; buna karşılık finansal tablolarda tanınmayan riskler birikmektedir. Karbon maliyetleme uygulamasındaki artımlı değişikliklerin, üretim teknolojisi, enerji bileşimi ve sermaye kısıtları baskın sürücüler olmaya devam ettiği sürece yakın dönemli emisyon performansını değiştirmeye yetmemesi bu bağlantısızlığın sonucudur (Maali, Bader, Morshed, & Khrais, 2026, p. 178).

5.2. Araştırma Gündemi

Bölümün sentezi, altı araştırma yönünü öne çıkarmaktadır.

Birincisi, karbon bilgisinin bütçe ve yatırım kararlarına gömülme derecesinin ölçülmesi gerekmektedir. Literatür, karbon açıklamasına orantısız odaklanmayı ve ampirik çalışma sayısının azlığını sürekli olarak vurgulamaktadır (Hartmann, Perego, & Young-Ferris, 2013); bu boşluğu kapatacak ölçütlerin geliştirilmesi alana doğrudan katkı sağlayacaktır.

İkincisi, karbon bilançosu ve akım tablosu yaklaşımının uygulamadaki karşılığı araştırılmalıdır. Kavramsal model gelişmiş olsa da (Reichelstein, Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements, 2024; Penman, 2023, p. 2126), "karbon bilançosu" ifadesinin pratikte çoğu zaman ürünle ilgili emisyonların bir listesine atıfta bulunduğu belirtilmektedir (Reichelstein, Carbon Emission Statements: Balance Sheets and Flow Statements, 2023, p. 7); model ile uygulama arasındaki bu mesafenin ölçülmesi gerekmektedir.

Üçüncüsü, net sıfır hedeflerinin finansal tablo kalemlerine etkisinin sektör bazında ve uzunlamasına ölçülmesi gerekmektedir. Stratejik varlık değer düşüklüğü hesaplamaları yöntimsel olarak gelişmiş olsa da (Wang, Shan, & Wang, 2024),

bu hesaplamaların muhasebe uygulamasına nasıl dönüştüğüne ilişkin görgül kanıt sınırlıdır.

Dördüncüsü, karbon maliyetinin operasyonel sürücülere bağlanmasına ilişkin yöntem araştırmaları genişletilmelidir. Karbon havuzları ve dağıtım sürücülerinin sektöre özgü tanımlanması, ürün düzeyinde karşılaştırılabilirlik için kritik görünmektedir (Reichelstein, Carbon Emission Statements: Balance Sheets and Flow Statements, 2023, p. 18).

Beşincisi, çevresel maliyetlerin finansal tablolara entegrasyonunda standartlaştırma çalışmalarının etkisi araştırılmalıdır. Standartlaştırılmış raporlama kılavuzlarının bulunmaması, uygulama farklılıklarının başlıca nedeni olarak tanımlanmaktadır (Sultan, Ali, Mohammed, & Salman, 2024); raporlama çerçevelerinin parçalanmışlığı da karşılaştırılabilirliği ve uyum yükünü doğrudan etkilemektedir (Chhoidub & Pangtu, 2025).

Altıncısı, gelişmekte olan ekonomilerde yeşil muhasebenin kurumsal dönüşüm üzerindeki etkisi karşılaştırmalı olarak incelenmelidir. Türkiye örneği, dış ticaret kaynaklı düzenleyici baskının ulusal iklim politikasını biçimlendirdiği bir yapıyı göstermektedir (Aşıcı & Acar, 2022); bu yapının muhasebe uygulamalarına yansması henüz yeterince araştırılmamıştır.

6. SONUÇ

Bu bölüm, yeşil muhasebenin net sıfır emisyon hedeflerine ulaşmadaki rolünü ve bu rolün finansal tablolara yansımaya biçimlerini üç katmanlı bir çerçevede değerlendirdi. Ulaşılan sonuçlar şöyle toparlanabilir.

Birincisi, yeşil muhasebenin net sıfır hedeflerine katkısı ölçümden değil bağlantıdan doğmaktadır. Karbon azaltım programları ve kurumsal emisyon raporlaması hızla yaygınlaşmış

olmakla birlikte, bu gelişmelerin yönetim muhasebesi ve kontrolü açısından sonuçları belirsizliğini korumaktadır; bunun nedeni karbon açıklamasına orantısız odaklanması, ampirik çalışma sayısının azlığı ve alanda yönetim muhasebesi perspektifinden bir tartışmanın bulunmamasıdır (Hartmann, Perego, & Young-Ferris, 2013). Karbon bilgisi, ancak karar açısından anlamlı maliyet sinyallerine dönüştürülüp bütçeleme, fiyatlama, süreç yeniden tasarımı, yatırım değerlendirmesi ve performans değerlendirmesi gibi rutin süreçlere gömüldüğünde çevresel sonuç üretmektedir (Maali, Bader, Morshed, & Khrais, 2026; Vadera, et al., 2025, p. 186).

İkincisi, karbonun finansal muhasebe mantığıyla modellenmesi, yeşil muhasebe ile finansal tablolar arasındaki en doğrudan köprüyü kurmaktadır. Bir karbon bilançosu ile karbon akım tablosundan oluşan karbon emisyonu tablosu, firmaların geçmiş, cari ve gelecekteki emisyonları hakkında sistematik ve zaman içinde tutarlı raporlar sunmakta; akım tablosu işlevsel olarak gelir tablosunun karşılığı hâline gelmektedir (Reichelstein, Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements, 2024, p. 2126). Bilançonun varlık tarafı işletme varlıklarında ve stoklarda gömülü emisyonları kaydederken, yükümlülük tarafı birikimli doğrudan emisyonları ve tedarikçilerden alınanlarla müşterilere satılanlar arasındaki farkı aktarmakta, akım tablosu satılan malların beşikten kapıya karbon ayak izini raporlamaktadır (Reichelstein, Corporate Carbon Emission Statements, 2022, p. 4). Bu yaklaşımın en güçlü katkısı, azaltım yatırımı ile etkisi arasındaki zamanlama sorununu çözerek cari dönemde yapılan ancak etkisi ileride görülecek çabaların tanınmasını sağlaması ve firmanın net karbon pozisyonu üzerinden hedefe ilerlemesini göstermesidir (Penman, 2023).

Üçüncüsü, hedefi karara bağlayan araç iç karbon fiyatlandırma. İç karbon fiyatlandırma, dış karbon fiyatlandırma politikaları bulunmadığı durumlarda bile her bir ton

emisyonu parasal bir değer atanmasını sağlamakta (Pirzada, Ahmed, & Moens, 2023); emisyonları, enerji verimliliğini ya da enerji kaynağı portföyünü doğrudan etkileyen sermaye yatırımlarına ilişkin kararlara bilgi sağlamaktadır (Pirzada, Ahmed, & Moens, 2023). Bütçeleme gibi yönetim sistemleriyle yapılandırılması ve entegrasyonu bu işlevin ön koşuludur (Vadera, et al., 2025). Ancak iç karbon fiyatları geniş bir aralıkta seyretmekte ve bölgesel karbon fiyatlandırmasının temel sonuçları iç karbon fiyatlandırmasında geçerli olmadığı için ekonomi genelinde fayda beklentisi sınırlı kalmaktadır (Harpankar, 2019). Araç, en iyi hâliyle örgütü motive etme ve karbonsuzlaşma sürecine başlama aracı olarak görülmelidir (Harpankar, 2019).

Dördüncüsü, finansal tablo etkileri dört ana kanaldan işlemektedir. Beklenen kullanım ömründeki azalmalar ve gelecekteki nakit akışları ile kalıntı değerlerdeki düşüşler maddi ve maddi olmayan varlıklarda değer düşüklüğüne, sermaye maliyetindeki artış gerçeğe uygun değerlerde azalmaya, beklenen çevresel zararlar ve eksik bildirilen net sıfır hedefleri karşılık ve koşullu yükümlülüklerde artışa yol açmaktadır (Wagenhofer, 2023). Bu kanalların büyüklüğü sektöre göre dramatik biçimde değişmektedir: kömür yakıtlı termik santrallerde düşük karbonlu dönüşüm senaryosunda değer düşüklüğü kaybı oranı yüzde 64,09 düzeyine ulaşmakta ve bu kayıpların büyük bölümü nihayetinde devlet hazinesi tarafından karşılanmaktadır (Wang, Shan, & Wang, 2024). Birleşik Krallık petrol ve gaz sektöründe yürütülen araştırma ise net sıfıra geçişin değer düşüklüğü, varlık silme ve bir dizi şirketin değeri ile işletmenin sürekliliği üzerinde ciddi etkileri olacağını, bu etkilerin sektör içinde eşit dağılmayacağını göstermektedir (Abdo, Angwin, Othman, & Owusu, 2025).

Beşincisi, finansal raporlama ile sürdürülebilirlik raporlaması arasında yapısal bir asimetri bulunmaktadır. Finansal raporlama ağırlıklı olarak risklerle ilgilenirken fırsatlarla

ilgilenmemekte, sürdürülebilirlik raporlamasında ise böyle bir ihtiyat ilkesi bulunmamaktadır (Wagenhofer, 2023). Sonuç olarak yeşil muhasebenin finansal tablolara etkisi asimetrik biçimde işlemekte; risk ve yükümlülük tarafı daha görünür, fırsat ve varlık tarafı daha görünmez kalmaktadır. Karbon bilançosu yaklaşımı, karbonu azaltan varlıkları tanıyarak bu asimetriyi kısmen gidermenin teknik yolunu sunmaktadır (Penman, 2023).

Altıncısı, karbon performansı ile finansal performans ilişkisi tek yönlü değildir. Bir yanda üstün karbon performansına sahip şirketler için yeşil olmanın getiri sağladığı (Lewandowski, 2017) ve emisyon azaltımının aktif kârlılığı ile özkaynak kârlılığını iyileştirdiği, bu etkinin yüksek karbon yoğunluğuna sahip şirketlerde daha belirgin olduğu (Ibishova, Misund, & Tveterås, 2024) bulguları bulunmaktadır. Öte yanda daha yüksek emisyonların hem kısa hem uzun vadeli finansal performansla ilişkili olduğu ve emisyon azaltan firmalar için olumsuz finansal sonuçlar görüldüğü yönünde güçlü kanıt mevcuttur (Busch, Bassen, Lewandowski, & Sump, 2020). Asya-Pasifik bölgesine odaklanan çalışma ise olumlu etkiyi artan operasyonel verimlilik, enerji verimliliği ve düşük üretim maliyetlerine bağlamaktadır (Jangid & Sharma, 2024).

Yedincisi, Türkiye'de yeşil muhasebenin net sıfır gündemiyle ilişkisi dış ticaret kaynaklı bir baskı altında biçimlenmektedir. Türkiye 2053 için sıfır emisyon hedefi belirlemiş olup mevcut tedbirlerin orta ve uzun vadeli hedeflerle uyumlaştırılmasının güç olacağı öngörülmektedir (Çelikkaya, 2024); 2025'te yürürlüğe giren İklim Kanunu'nun çevresel kaygılardan çok Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması'ndan olumsuz etkilenmemek amacıyla hazırlandığı değerlendirilmektedir (Hayrulloğlu, 2026). CBAM'ın potansiyel maliyeti farklı yöntemlerle yıllık 1,1–1,8 milyar euro (Aşıcı & Acar, 2022) olarak hesaplanmaktadır. Sektörel ayrışma belirgindir: Türkiye çimento sektöründe güçlü, demir-çelik

sektöründe orta, alüminyum sektöründe zayıf rekabet gücüne sahiptir (Çimen, 2024); çimento ve demir-çelikte rekabet gücü kaybı yaşanırken alüminyumda zayıf da olsa artış izlenmektedir (Çimen, 2024). Türkiye Avrupa'nın en büyük, dünyanın beşinci büyük çimento üreticisi olup 2023'te üretim 84,6 milyon tona, sektör ihracat gelirleri 1,26 milyar dolara ulaşmıştır (Özkök, 2025).

Sekizincisi, entegrasyonun önündeki engeller ağırlıklı olarak veri, kapasite ve standart kaynaklıdır. Kapsam 3 emisyonlarının hesaplanması metodolojik olarak daha karmaşık ve bilgi edinilmesi daha güçtür (Mejía & Kajikawa, 2024, p. 1410); tedarik zinciri şeffaflığının eksikliği ve standart belirsizliği raporlama tutarsızlıklarına yol açmaktadır (Grubb, et al., 2022). KOBİ'ler, sınırlı kaynaklar, uzmanlık eksikliği ve uygulama maliyeti konusundaki endişeleri temel engeller olarak bildirmektedir (Ogunyemi & Ishola, 2024, p. 2148). Kurumsal yeşil muhasebe literatürü de ölçüm karmaşıklığını, tutarsız standartları, sınırlı uzmanlığı, veri boşluklarını ve kültürel direnci sistemik bariyerler olarak tanımlamaktadır (Chhoidub & Pangtu, 2025). Çevresel maliyetlerin finansal tablolara entegrasyonunda ölçüm güçlüğü, açık düzenlemelerin bulunmaması ve örgütsel direnç temel zorluklar olarak belirtilmektedir (Salazar, et al., 2024).

Politika ve uygulama açısından üç öneri öne çıkmaktadır. İşletmeler için kritik adım, yeşil muhasebe çıktılarını raporlama amacından çıkarıp bütçe kalemlerine ve yatırım ölçütlerine bağlamaktır; bu, karbon havuzları ve dağıtım sürücülerinin tanımlanmasını (Reichelstein, Carbon Emission Statements: Balance Sheets and Flow Statements, 2023, p. 7), yatırım değerlendirmesinde gölge fiyatlama ile reel opsiyon analizinin kullanılmasını (Dow & Shi, 2025) ve kontrol mimarisinin bir paket olarak kurulmasını (Bui, Truong, & Chapple, Financial and non-financial benefits of carbon controls, 2020) gerektirmektedir.

KOBİ'ler için tam kapsamlı bir sistem yerine Kapsam 1 ve 2 ile başlayan ve veri altyapısını kademeli kuran bir yaklaşım daha erişilebilir görünmektedir; en sık dile getirilen engeller başlangıç maliyeti, uzmanlık ve veri karmaşıklığıdır (Ogunyemi & Ishola, 2024). Politika tarafında ise öngörülebilir bir karbon fiyat patikası, firmaların yatırım uyumsuzluğunu azaltmasına ve iç karbon fiyatlandırmayı kullanmasına yardımcı olduğu için kritik önemdedir (Trinks, Mulder, & Scholtens, 2022); ayrıca çevresel maliyetlerin finansal tablolara entegrasyonu için standartlaştırılmış metodolojilerin geliştirilmesi ve açık düzenleyici çerçevelerin kurulması gerekmektedir (Salazar, et al., 2024). Düzenleyici yaklaşımın zorunlu, kapsamlı ve karşılaştırılabilir muhasebe temellerini sağlaması, etkili bir hesap verebilirlik için piyasa temelli yaklaşımlarla birlikte işlemesi gerekmektedir (Barker, 2018, p. 89).

Sonuç olarak, yeşil muhasebenin net sıfır emisyon hedeflerine ulaşmadaki rolü, karbon bilgisini ölçmekle değil, bu bilgiyi finansal tablolarla aynı karar mimarisine yerleştirmekle gerçekleşmektedir (Vaio, Chhabra, Zaffar, & Balsalobre-Lorente, 2025). Karbonun bilanço ve akım tablosu mantığıyla modellenmesi, bu yerleştirmenin teknik çerçevesini sunmakta (Reichelstein, Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements, 2024, p. 2126); iç karbon fiyatlandırma ve kontrol paketi ise karar katmanındaki aktarım mekanizmalarını oluşturmaktadır. Hedefin muhasebeleştirilmesi ile hedefin finansal sonuçlarının görünür kılınması aynı çabanın iki yüzüdür; ikisinin ayrıştığı durumlarda ortaya çıkan tablo, ölçülen ancak yönetilmeyen bir emisyon profili ve tanınmayan bir risk birikimidir.

KAYNAKÇA

- Abdo, H., Angwin, D., Othman, H. B., & Owusu, F. B. (2025). Transitioning to net Zero: Assessing the impacts on asset impairment, write-downs and the going concern of oil and gas companies operating in the UK. *Global Environmental Change*, 92, 103004. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2025.103004>
- Akkaya, Ş. (2024). The European Union's Border Carbon Tax Regulation and Its Possible Effects on Turkey's Exports in the Short Term. In *Advances in business strategy and competitive advantage book series* (pp. 29–43). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1297-1.ch003>
- Alhumoudi, H., Alakkas, A. A., Khan, S., Imam, A., Baig, A., Omer, A. M., & Khan, I. A. (2024). Carbon Management Accounting Considerations for Corporate Carbon Reduction: The Limitations and Future of Integrating Life Cycle Assessment and Material Flow Cost Accounting. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 19(5), 1971–1979. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.190536>
- Ascui, F., & Lovell, H. (2011). Carbon accounting and the construction of competence. *Journal of Cleaner Production*, 36, 48–59. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2011.12.015>
- Aşıcı, A. A., & Acar, S. (2022). AB ve Türkiye Arasında Yeşil Dönüşüm için İşbirliği Kanalları. *Ankara Avrupa Calismalari Dergisi*, 21(1), 43–67. <https://doi.org/10.32450/aacd.1148598>
- Ayinla, B. S., Ike, C. U., Asuzu, O. F., Atadoga, A., Ndubuisi, N. L., & Adeleye, R. A. (2024). Environmental costing

- and sustainable accounting: A comprehensive review: Delving into methods of accounting for environmental impacts in financial statements. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 21(2), 235–251. <https://doi.org/10.30574/wjarr.2024.21.2.0439>
- Babel, M., Gramlich, V., Körner, M.-F., Sedlmeir, J., Strüker, J., & Zwede, T. (2022). Enabling end-to-end digital carbon emission tracing with shielded NFTs. *Energy Informatics*, 5. <https://doi.org/10.1186/s42162-022-00199-3>
- Baboukardos, D., Dionysiou, D., Slack, R., Tsalavoutas, I., & Tsoligkas, F. (2025). Reality of accounting for carbon-related instruments. In *ENLIGHTEN (Jurnal Bimbingan dan Konseling Islam)*. <https://doi.org/10.36399/gla.pubs.351799>
- Barker, R. (2018). Corporate natural capital accounting. *Oxford Review of Economic Policy*, 35(1), 68–87. <https://doi.org/10.1093/oxrep/gry031>
- Bolton, P., Halem, Z., & Kacperczyk, M. (2022). The Financial Cost of Carbon. *Journal of Applied Corporate Finance*, 34(2), 17–29. <https://doi.org/10.1111/jacf.12502>
- Bui, B., Chapple, L., & Truong, T. P. (2017). Drivers of tight carbon control in the context of climate change regulation. *Accounting and Finance*, 60(1), 183–226. <https://doi.org/10.1111/acfi.12320>
- Bui, B., Houqe, M. N., & Zahir-ul-Hassan, M. K. (2022). Moderating effect of carbon accounting systems on strategy and carbon performance: a CDP analysis. *Journal of Management Control*, 33(4), 483–524. <https://doi.org/10.1007/s00187-022-00346-7>
- Bui, B., Truong, T. P., & Chapple, L. (2020). Financial and non-financial benefits of carbon controls. *Meditari*

- Accountancy Research*, 29(2), 219–246.
<https://doi.org/10.1108/medar-12-2019-0663>
- Burritt, R., & Schaltegger, S. (2001). Eco-efficiency in corporate budgeting. *Environmental Management and Health*, 12(2), 158–174.
<https://doi.org/10.1108/09566160110389924>
- Busch, T., Bassen, A., Lewandowski, S., & Sump, F. (2020). Corporate Carbon and Financial Performance Revisited. *Organization & Environment*, 35(1), 154–171.
<https://doi.org/10.1177/1086026620935638>
- Çelikkaya, A. (2024). Türkiye'nin Karbon Fiyatlandırma Politikasının Yeniden Gözden Geçirilmesi. *Maliye Çalışmaları Dergisi / Journal of Public Finance Studies*, 0(71), 15–27. <https://doi.org/10.26650/mcd2023-1453538>
- Chen, H., Shan, Y. G., & Zhang, J. (2025). Is internal carbon pricing an agent of change in the green transition? *The British Accounting Review*, 101776.
<https://doi.org/10.1016/j.bar.2025.101776>
- Chhoidub, C., & Pangtu, V. (2025). Corporate Green Accounting and Environmental Sustainability: Current Prospects and Future Direction. *Zenodo (CERN European Organization for Nuclear Research)*.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18776396>
- Çimen, Z. A. (2024). Sınırdaki Karbon Düzenlemesi ve Seçilmiş Sektörlerde Türkiye'nin Küresel Rekabet Gücü. *Politik Ekonomik Kuram*, 8(1), 1–17.
<https://doi.org/10.30586/pek.1378742>
- Clora, F., Yu, W., & Corong, E. (2023). Alternative carbon border adjustment mechanisms in the European Union and international responses: Aggregate and within-coalition

- results. *Research at the University of Copenhagen (University of Copenhagen)*, 174, 113454. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2023.113454>
- Comello, S., Reichelstein, J., & Reichelstein, S. (2023). Corporate carbon reporting: Improving transparency and accountability. *One Earth*, 6(7), 803–810. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2023.06.002>
- Dobrowolski, Z., & Drozdowski, G. (2022). Does the Net Present Value as a Financial Metric Fit Investment in Green Energy Security? *Energies*, 15(1), 353. <https://doi.org/10.3390/en15010353>
- Dow, S., & Shi, Y. (2025). *Project Valuation in Climate Crisis* (pp. 281–317). https://doi.org/10.1007/978-3-031-83487-5_11
- Fawson, C., Cottle, C., Hubbard, H., Marshall, M., Chris, F., Christopher, C., Hayden, H., & McKlayne, M. (2019). Carbon Pricing in the Private Sector. In *AgEcon Search (University of Minnesota, USA)*. University of Minnesota Rochester. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.307178>
- Gibassier, D., & Schaltegger, S. (2015). Carbon management accounting and reporting in practice. *Sustainability Accounting Management and Policy Journal*, 6(3), 340–365. <https://doi.org/10.1108/sampj-02-2015-0014>
- Grubb, M., Jordan, N. D., Hertwich, E. G., Neuhoﬀ, K., Das, K., Bandyopadhyay, K. R., Asselt, H. van, Sato, M., Wang, R., Pizer, W. A., & Oh, H. (2022). Carbon Leakage, Consumption, and Trade. *London School of Economics and Political Science Research Online (London School of Economics and Political Science)*, 47(1), 753–795. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-120820-053625>

- Gürçam, S. (2025). İklim Kriziyle Mücadele mi, Sermaye İçin Piyasa Mekanizmaları mı? Türkiye'nin İklim Değişikliği Kanunu Teklifi Üzerine Bir İnceleme. *DergiPark (Istanbul University)*.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/itucis/issue/90366/1681625>
- Harpankar, K. (2019). Internal carbon pricing: rationale, promise and limitations. *Carbon Management*, 10(2), 219–225.
<https://doi.org/10.1080/17583004.2019.1577178>
- Hartmann, F., Perego, P., & Young-Ferris, A. (2013). Carbon Accounting: Challenges for Research in Management Control and Performance Measurement. *Abacus*, 49(4), 539–563. <https://doi.org/10.1111/abac.12018>
- Hayrulloğlu, B. (2026). Çevrenin Korunmasında Türkiye'nin Rolü: Uluslararası Yükümlülükler ve Ulusal Düzenlemeler. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 85–103.
<https://doi.org/10.17541/optimum.1750060>
- Hazaea, S. A., Al-Matari, E. M., Alosaimi, M. H., Farhan, N. H. S., Abubakar, A., & Zhu, J. (2023). Past, present, and future of carbon accounting: Insights from scholarly research. *Frontiers in Energy Research*, 10.
<https://doi.org/10.3389/fenrg.2022.958362>
- He, Y., Tang, Q., & Wang, K. (2016). Carbon performance versus financial performance. *China Journal of Accounting Studies*, 4(4), 357–378.
<https://doi.org/10.1080/21697213.2016.1251768>
- Ibishova, B., Misund, B., & Tveterås, R. (2024). Driving green: Financial benefits of carbon emission reduction in companies. *International Review of Financial Analysis*, 96, 103757. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2024.103757>

- Jangid, M. L., & Sharma, A. K. (2024). Does carbon performance payoff? An empirical evidence from Asia-Pacific region. *Asian Review of Accounting*, 33(1), 163–187. <https://doi.org/10.1108/ara-08-2023-0204>
- Johnson, C. J., Åhman, M., Nilsson, L. J., & Li, Z. (2025). Emerging green steel markets surrounding the EU emissions trading system and carbon border adjustment mechanism. *Nature Communications*, 16(1), 9087. <https://doi.org/10.1038/s41467-025-64440-9>
- Khan, M. S. U., & Rauf, F. (2026). Environmental and Carbon Costing Systems: A Systematic Review of Green Cost Accounting Practices. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 10(2), 7312–7327. <https://doi.org/10.47772/ijriss.2026.10200527>
- Klaaßen, L., & Stoll, C. (2021). Harmonizing corporate carbon footprints. *Nature Communications*, 12(1), 6149. <https://doi.org/10.1038/s41467-021-26349-x>
- Kokubu, K., Kitada, H., Nishitani, K., & Shinohara, A. (2023). How material flow cost accounting contributes to the SDGs through improving management decision-making. *Journal of Material Cycles and Waste Management*, 25(5), 2783–2793. <https://doi.org/10.1007/s10163-023-01696-7>
- Lewandowski, S. (2017). Corporate Carbon and Financial Performance: The Role of Emission Reductions. *Business Strategy and the Environment*, 26(8), 1196–1211. <https://doi.org/10.1002/bse.1978>
- Maali, B., Bader, A., Morshed, A., & Khrais, L. T. (2026). Carbon costing integration, environmental disclosure, and carbon intensity: Evidence from Jordanian listed firms.

- Environmental Economics*, 17(2), 176–190.
[https://doi.org/10.21511/ee.17\(2\).2026.13](https://doi.org/10.21511/ee.17(2).2026.13)
- Mejía, C., & Kajikawa, Y. (2024). Estimating scope 3 greenhouse gas emissions through the shareholder network of publicly traded firms. *Sustainability Science*, 19(4), 1409–1425. <https://doi.org/10.1007/s11625-023-01460-8>
- Mikes, A., & Metzner, M. (2023). Lightening the Carbon Load: Using Management Control Systems to Manage Decarbonization Strategies. *Journal of Management Accounting Research*, 35(3), 121–151. <https://doi.org/10.2308/jmar-2022-030>
- Murphy, R., & Seabrooke, L. (2023). The case for building climate reporting into financial accounting. *Samfundøkonomen*, 2019(4), 95–101. <https://doi.org/10.7146/samfundsoekonomen.v2019i4.140639>
- Nicoli, M., Colucci, G., Cosmo, V. D., Lerede, D., & Savoldi, L. (2024). Evaluating the impact of hurdle rates on the Italian energy transition through TEMOA. *Applied Energy*, 377, 124633. <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2024.124633>
- OECD. (2024). Beyond green tagging. In *OECD papers on budgeting*. Organization for Economic Cooperation and Development. <https://doi.org/10.1787/b154d49b-en>
- Ogunyemi, F. M., & Ishola, A. O. (2024). Implementing carbon accounting frameworks in U.S. SMEs: A pathway to sustainable finance and global competitiveness. *Finance & Accounting Research Journal*, 6(11), 2147–2159. <https://doi.org/10.51594/farj.v6i11.1728>

- ÖZERDEM, F. (2023). The European Green Deal and the Challenges Awaiting Türkiye Under the Shadow of the Climate Crisis. *DergiPark (Istanbul University)*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbider/issue/82956/1339106>
- Özkök, G. A. (2025). Çimento Sektöründe Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Tasarımı: Kavramsal Bir Matematiksel Model Yaklaşımı. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 9(1), 397–419. <https://doi.org/10.29216/ueip.1644069>
- Penman, S. H. (2023). *Accounting for Carbon*. <https://doi.org/10.52843/cassyni.rwlst4>
- Pirzada, K., Ahmed, K., & Moens, G. (2023). Corporate Strategies for Sustainable Development and Adoption of New Technologies. *Foresight-Russia*, 17(4), 1–4. <https://doi.org/10.17323/2500-2597.2023.4.1.4>
- Plyaskina, N. I. (2026). Structuring the Investment Project Portfolio of an Oil and Gas Company with an Account of the Carbon Tax. *Studies on Russian Economic Development*, 37(1), 82–89. <https://doi.org/10.1134/s1075700725700765>
- Qin, L., Wang, Z., & Pan, A. (2023). How the implementation of internal carbon pricing impacts on carbon reduction: facilitating or hindering. *Environmental Science and Pollution Research*. <https://doi.org/10.1007/s11356-023-30997-5>
- Qu, L., Wang, Z., Sun, C., & Yin, L. (2022). Application of ABB in environmental management accounting: Incorporating MFCA into the budget process. *Frontiers in Environmental Science*, 10. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.963903>

- Ramadhan, Y., Erma, E., Maulana, M., Melinda, M., Samuel, S., & Suryanto, S. (2023). Literature Study: The Role of Accountants in Net Zero Emission. *Asian Journal of Engineering Social and Health*, 2(10), 1208–1222. <https://doi.org/10.46799/ajesh.v2i10.157>
- Reichelstein, S. (2022). Corporate Carbon Emission Statements. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4271025>
- Reichelstein, S. (2023). Carbon Emission Statements: Balance Sheets and Flow Statements. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4672099>
- Reichelstein, S. (2024). Corporate carbon accounting: balance sheets and flow statements. *Review of Accounting Studies*, 29(3), 2125–2156. <https://doi.org/10.1007/s11142-024-09830-y>
- Salazar, J. K. F., León, P. M. S., Reyes, C. A. R., Cotrina, L. K. C., Ballesteros, M. A. A., Valle, M. de los Á. G., Altamirano, J. G. A., & Aquino, R. L. Z. (2024). The Integration of Environmental Costs into Financial Statements: A Literature Review. *Journal of Educational and Social Research*, 14(5), 458. <https://doi.org/10.36941/jesr-2024-0151>
- Scaletti, A., D'Alessio, A., D'Amore, G., & Metallo, C. (2025). Carbon accounting for cultural change: An ethnographic case study of an Italian municipally owned corporation. *Journal of Cleaner Production*, 519, 145904. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2025.145904>
- Schellhorn, C. (2026). Advancing corporate social responsibility by delaying high-carbon projects. *Corporate Governance and Sustainability Review*, 10(1), 123. <https://doi.org/10.22495/cgsrv10i1p11>

- Schmidt, M., & Nakajima, M. (2013). Material Flow Cost Accounting as an Approach to Improve Resource Efficiency in Manufacturing Companies. *Resources*, 2(3), 358–369. <https://doi.org/10.3390/resources2030358>
- Seyfert, P. S., & Özcan, Y. (2025). Potential effects of the carbon border adjustment mechanism on trade between Germany and Türkiye. *International Journal of Energy Studies*, 10(3), 827–883. <https://doi.org/10.58559/ijes.1717921>
- Sultan, K. H., Ali, N. J. M., Mohammed, M. T., & Salman, A. J. (2024). Sustainability Accounting Measuring and Reporting Environmental Costs. *Journal of Ecohumanism*, 3(5), 591–603. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i5.3925>
- Taïbi, S., Antheaume, N., & Gibassier, D. (2020). Accounting for strong sustainability: an intervention-research based approach. *Sustainability Accounting Management and Policy Journal*, 11(7), 1213–1243. <https://doi.org/10.1108/sampj-09-2017-0105>
- Tóth, Á., Suta, A., & Szauter, F. (2021). Interrelation between the climate-related sustainability and the financial reporting disclosures of the European automotive industry. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 24(1), 437–445. <https://doi.org/10.1007/s10098-021-02108-w>
- Trinks, A., Mulder, M., & Scholtens, B. (2022). External carbon costs and internal carbon pricing. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 168, 112780. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2022.112780>
- Vadera, S., Khan, H., Khatoon, A., Imam, A., AbdAlatti, A., & Khan, I. A. (2025). Prospects for Environmental Management Accounting in the Age of Decarbonization:

- Focusing on Internal Carbon Pricing. *Environmental Research Engineering and Management*, 81(1), 102–114. <https://doi.org/10.5755/j01.arem.81.1.35291>
- Vaio, A. D., Chhabra, M., Zaffar, A., & Balsalobre-Lorente, D. (2025). Accounting and Accountability in the Transition to Zero-Carbon Energy for Climate Change: A Systematic Literature Review. *Business Strategy and the Environment*, 34(5), 5925–5946. <https://doi.org/10.1002/bse.4282>
- Vaio, A. D., Zaffar, A., Chhabra, M., & Balsalobre-Lorente, D. (2024). Carbon accounting and integrated reporting for net-zero business models towards sustainable development: A systematic literature review. *Business Strategy and the Environment*, 33(7), 7216–7240. <https://doi.org/10.1002/bse.3863>
- Wagenhofer, A. (2023). Sustainability Reporting: A Financial Reporting Perspective. *Accounting in Europe*, 21(1), 1–13. <https://doi.org/10.1080/17449480.2023.2218398>
- Wang, C., Shan, C.-J., & Wang, L. (2024). Stranded Asset Impairment Estimates of Thermal Power Companies Under Low-Carbon Transition Scenarios. *Sustainability*, 16(21), 9162. <https://doi.org/10.3390/su16219162>
- Wang, S. G., & Ye, N.-X. (2025). Invisible footprints, visible insights: machine learning reveals Scope 3 emissions. *Frontiers in Sustainability*, 6. <https://doi.org/10.3389/frsus.2025.1649150>
- Wang, Y., Wu, Z., & Zhang, G. (2022). Firms and climate change: a review of carbon risk in corporate finance. *Carbon Neutrality*, 1(1). <https://doi.org/10.1007/s43979-022-00005-9>

Zik-Rullahi, A. A., & Jide, I. (2023). Green Accounting: A Fundamental Pillar of Corporate Sustainability Reporting. *Journal Of Accounting And Financial Management*, 9(8), 59–72.
<https://doi.org/10.56201/jafm.v9.no8.2023.pg59.72>

**MUHASEBE ALANINDA
GÜNCEL KONULAR VE
AKADEMİK DEĞERLENDİRMELER**

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com